

Poštšina plačana v gotovini.

ŠTEV. 9-10

MAJ 1927

ŠAH

Otvoritev igre. (4. nadaljevanje.)

10. Dunajska partija.

Zelo simpatična in povsod priljubljena je dunajska partija. Ko skušamo na najrazličnejše načine odpreti igre, se končno le zopet le radi vračamo k dunajski partiji, ki nima v sebi prav za prav ničesar posebnega, a je vendar zelo priljubljena. Torej:

1. e2 — e4 e7 — e5
2. Sb1 — c3

Razvoj damskega skakača v drugi potezi je jako dobra poteza z velikim izgledom za bogato igro. Za obrambo se priporoča

2. ... Sg8 — f6

nakar bi nadaljevali z eno najvažnejšo in sicer

3. Sg1 — f3 Sb8 — c6

To varianta dunajske partije, ki pa nastane tudi iz ruske partije, imenujemo igro štirih skakačev (Vierspringerspiel). Ta način je dandanes zelo priljubljen in je kakor rečeno v ospredju vseh otvoritvenih iger. Če gre beli z 4. Lf1 — b5 naprej, tedaj preide igra v špansko partijo in obratno vodi španska partija po potezah

3. Lf1 — b5 Sg8 — f6

4. Sb1 — c3

v igro štirih skakačev, odnosno v dunajsko partijo. Črni nadaljuje analogno kakor beli svoje poteze

4. Lf1 — b5 Lf8 — b4

5. 0 — 0 0 — 0

6. d2 — d3 d7 — d6

7. Lc1 — g5

Toda sedaj pa grozi nevarnost, če bi črni nadaljeval to oponašanje potez belega z 7. ... Lc8 — g4, tedaj pride beli z 8. Dd1 — d2 v jako ugodno pozicijo in črni bo le težko popravil svojo napako.

Dunajska partija je silno bogata na variantah. Žal, da jih radi pomanjkanja prostora ne moremo nekaj priobčiti.

11. Igra tekačev.

1. e2 — e4 e7 — e5

2. Lf1 — c4 Sg8 — f6

Po drugi potezi črnega Lf8 — c5 in 3. Sg1 — f3 Sb8 — c6 bi igra prešla lahko v giuoco piano ali italijansko partijo, (Glej 3./4. štev. Mentorja.)

3. d2 — d4

Po 3. d2 — d3 se razvije mirna in solidna igra.

3. ... e5 × d4

4. e4 — e5 d7 — d5!

Edino pravilna poteza, katero naj si začetnik dobro zapomni za igre v sličnih pozicijah.

5. Lc4 — b5 + Lc8 — d7

6. Lb5 × d7 + Sf6 × d7

7. Dd1 × d4

in igra je za oba igralca skoro enako razvita.

12. Srednji gambit.

S srednjim gambitom končamo odprte partije. Ta zadnji način otvoritve odprtih partij ima več variant, ki vodijo v škotsko partijo odnosno škotski gambit.

1. e2 — e4 e7 — e5

2. d2 — d4 e5 × d4

To sta glavni dve potezi.

3. Dd1 × d4 Sb8 — c6

4. Dd4 — e3 Sg8 — f6

5. e4 — e5 Sf6 — g4

6. De3 — e4 d7 — d5!

7. e5 × d6 + Lc8 — e6

8. d6 × c7 Dd8 — d1 +

To je point!

9. Ke1 × d1 Sg4 × f2 +

10. Kd1 — e1 Sf2 × e4

in črni ima močnejšo igro. Še eno važno in sicer srednjega gambita naj omenim. Če se igra nadaljuje

3. c2 — c3

tedaj preide v damski gambit, kateri način igre je bil analiziran od danskih mojstrov (Nielsen, Sörensen, Krause) in se mnogo igra. Črni ima navadno materijelno premoč v dveh pešcih.

4. ... d4 × c3

Signurneje in za manj izvežbanega igralca bolj priporočljivo je, da drugega pešca ne vzame, ampak igra rajši 3. ... d7 — d5 ali 3. ... Dd8 — e7.

4. Lf1 — c4 c3 × b2

5. Lc1 × b2 Lf8 — b4 + itd.

Newyorški šahovski veleturnir.

Dne 23. marca t. l. se je končal največji sodobni šahovski turnir v New Yorku, na katerem so igrali sledeči velemejstri: Capablanca, dr. Aljechin, Niemcovič, dr. Vidmar, Spielmann in Marschall. Izid turnirja je marsikoga razočaral: Prvak sveta, nepremagljivi Capablanca, tudi na tem največjem turnirju ni bil od nikogar poražen in je dosegel s 70% prvo mesto s 14 točkami. In kljub temu njegov uspeh ni primerjati z onim dr. Laskerja leta 1895, na St. Petersburgskem turnirju! Tam je dr. Lasker v šestokrožnem turnirju štirih velemejstrov (dr. Lasker, Cigorin, Pillsbury in Steinitz) premagal popolnoma vse tri svoje v resnici najmočnejše tekmovalce, dočim je Capablanca v New Yorku zmagal le z nadpolovično večino. Dr. Aljechin je dosegel s 57% drugo mesto z 11½ točkami in s tem ponovno potrdil, da je najresnejši kandidat za svetovno prvenstvo. Tretje mesto je zavzel z 52% ali 10½ točkami Niemcovič, katerega igre se zelo visoko cenijo. Njegove partije so silno zanimive in je dosegel na tem turnirju edini najmanjši odstotek remis-partij. Za newyorški turnir so namreč številne remis-partije značilne. In naš dr. Vidmar? Razočaral nas je, četudi je dosegel 50% ali 10 točk brez traininga pred turnirjem. Pri-

Sempronij Tiro:

13 dnevnika starega profesorja.

Prvo leto učiteljavanja. — (Dalje in konec.)

XXII.

Dne 27. aprila 1899.

Noč, razprostri tudi nad-me svoje dobrotne peroti, zagрни me v temò, reši me porogljivih pogledov, ki me — žal, le preveč po pravici! — zasledujejo že ves večer. »Sam tujec v Jeruzalemu!« Kar je bilo menda vsej naši srednješolski mladini že več dni znano, ki je s svojimi mislimi neprestano romala tja v tisto staro poslopje ob Ljublanici, tja v tisto bedno dijaško sobo, kjer se je trgala od oslabelega telesa velika duša, meni, ki naj sem učitelj mladini, sočustvujoč z vsemi, ki ljubijo našo domovino, meni je bila vsa tragedija, ki se je odigrala v stari cukrarni te dni, neznana, popolnoma neznana. Brali smo pri latinščini Nepotovega Epaminondo in v latinski slovnici ugotavljali razne ablative; vmeščali smo z Majcigerjem pri slovenščini koroške vojvode na Gosposvetskem polju, tvorili v grških urah za žive in mrtve prihodnjik pravičnih glagolov od prve do četrte vrste, premlevali pri nemških urah berilo »Die mittelalterlichen Burgen«, vse, kakor za res, in učenci so sedeli kakor pribiti, a vedeli so vsi, da se tam na Poljanah godi nekaj za naš narod usodnega, neizrečeno bridkega, vedeli so in bili v mislih tam, a jaz, njih učitelj, sem bil tujec med njimi, tujec — pač po svoji krivdi! Kako smešen

sem se jim pač moral zdeti v svoji vnemi za starega Epaminondo, za grške oblike in nemška rëkla, a v svoji neverjetni nevednosti za bolečino, znano vsem najboljšim! Čutim: prepad se je odprl te dni med učenci in menoj, ki se ne bo več zaprl, stena se je postavila med nje in mene, ki se ne bo več podrla. »Suhoparni, brezčutni pikolovec!« To sodbo so si bržčas napravili in so si jo morali napraviti v teh urah o svojem za življenje slepem razredniku. In prav do zadnjega slepem, popolnoma slepem.

Knjižnica je bila danes popoldne ob štirih; navadno gneča, danes skoro prazno. Mar sem v svoji zaslepljenosti vprašal: »Kje pa so dijaki danes? Kaj pa je danes?« Ne! Kakor brezdušen stroj sem sedel, ko je bila knjižnica opravljena, pri korigiranju. Ob 6. uri se napotim — z zavítkom zvezkov pod pazduho — proti domu. Po šempeterski cesti. Ob Resljevi cesti ne morem dalje. Pogreb. Voz z rakvijo in prvimi pogrebci je bil že višje gori. Zdaj se vije vprav nepregledna vrsta dijaštva. In glej! tudi nekaj mojih je v sprevodu. In vse tako resno. Nihče se ne razgovarja. Kdo je umrl?

Med gledalci, čisto blizu sebe, zapazim gručo svojih dijakov. Menič, da mi morajo biti vedno in povsod na uslugo, sem jih v svoji nadutosti skoro malomarno vprašal: »Kdo pa je ta mrtvec?« Tisti hip

na obrazih začudenje, presenečenje, pomilovanje, posmeh, zaničevanje. Za menoj se nekdo oglasi: »Vas ni sram? Ste mar sam tujec v Jeruzalemu?« Dijak Čojnič pa mi pojasni:

»Pesnik Dragotin Kette!«

Pesnik? In moji učenci ga poznajo, jaz pa, učitelj, pri izpitu potrjen za pouk slovenščine v nižjih razredih srednjih šol, ne vem pa nič o njem? In ušlo mi je vprašanje: »Kakó pa, da ga poznate?« In zdaj je hitel tovariš mu Budin:

»O, vsi ga poznamo. Pisal je pesmi, največ sonete, v Ljubljanski Zvon pod izmišljenim imenom: Zvonoslav, Mihael Mihajlov, Zor, in le-tos tudi že s prvim imenom. In v dijaški list Novo Nado. Bil je naš najboljši pesnik.«

»Pa kje je umrl?«

»V stari cukrarni. Star pa šele triindvajset let.«

Zvedel sem dovolj. Tudi videl sem dovolj: začudenje, presenečenje, pomilovanje, posmeh, zaničevanje.

Kakšna figura: suhoparen pedant z mrtvimi zvezki pod pazduho — sredi nepregledne množice mladine, tugujoče za odplulim genijem!

XXIII.

Dne 28. aprila 1899.

En sam pogled danes po razredu mi je razodel vse: vsi so zvedeli! Na obrazih: čudenje, presenečenje, pomilovanje, posmeh, zaničevanje. Dà, zazijal je med njimi in menoj prepad, zrastle je visoka stena — za vedno.

Nekaj je bilo pa vendarle treba storiti. Zadnjo uro, pri slovenščini, sem se takó-le zvijal (je bilo prav?): »Včeraj ste se skoro vsi udeležili pogreba pesnika Ketteja. Sočustvovali ste ž njim v bolezní, izkazali ste mu čast ob smrti. Dokazali ste znova, da je mladina v vseh časih vir napredka. Ali nekaj vas boli, to vem; med zavednimi profesorji, ki so šli za po-

grebom, niste videli — svojega razrednika. Dà, celó to ste zvedeli, da do pogreba, ki je kakor slučajno obenj zadel, vaš razrednik o velikem rajniku sploh nič vedel ni. Vem, opravičiti se ta moja nevednost in narodna nebrižnost ne dá, pa vsaj umeli jo boste laglje, če vam izdam razlog, kakó je do tega prišlo: zadnja tri leta sem se takó izključno bavil samó z antiko in se pripravljaj za izpit, da sem bil gluhi in slepi za vse drugo okrog sebe. Tako sem zgrešil najnovejše slovstvo, objavljeno v Ljubljanskem Zvonu in s tem tudi Ketteja. Bilo je to enostransko, priznam, in me privedlo do včerajšnjega dogodka, ki mi bo iz raznih razlogov ostal v grenkem spominu.

Pa pustimo to! Naj vsaj nekoliko popravim pohujšanje, katero sem vam dal s svojo ignoranco: počastimo rajnikov spomin, da skupno čitamo nekaj njegovih pesmi. V ta namen sem vam s seboj prinesel zadnja dva letnika Ljubljanskega Zvona ter še nekaj. No, Budin, ki ste mi včeraj v kratkem toliko o Ketteju vedeli povedati, kateri njegovi soneti se vam pa zde najlepši?«

»Ciklus 'Moj Bog' iz lanskega letnika.«

»Dobro, čitajmo prve tri!«

Seveda smo prej razložili bistvo soneta, potem pa pri vsakem omenjenih treh ugotovili vodilno misel.

Ali razen sonetov poznate še kakšno drugo Kettejevo pesnitev?

Oglasil se je Stroha: »Podgorsko svetnico.«

Dobro, preberimo tudi to! Stroha, čitajte vi!

Napeta pazljivost. Na koncu vprašanje: »Kaj je to?« Moral sem jim sam pomagati, da je to vesela romanca.

No, in v katerem mladinskem listu je Kette še sodeloval? je bilo moje zadnje vprašanje. Ugibanje. Molk. Kar se razjasni obraz tihemu Volčiču v drugi klopi. »Jaz vem!«

No, v katerem? »V Kržičevem Angelčku.« Prav dobro! Pod katerim izmišljenim imenom? »Siluška.« Izvrstno. Kdo vam je povedal? »Gospod bogoslovec Fr. Kralj. V lemenat mu hodim vsak dan čevlje leščit, on pa mi dá vsakpot svoj kos kruha, ki ga dobi za malico, in pa Vrtec ter Angelčka mi posojuje. On piše v ta lista pod imenom Angelar Zdenčan; razodel mi je pa tudi druga skrita imena: Smiljan Smiljanič je O. Župančič, Basnigoj je Fr. Finžgar, Siluška je pa Dragotin Kette.«

Izborni, Volčič! Potemtakem dobivate dvojni kruh: telesni in duševni. Pa se spominjate kakšnega Siluškinega spisa iz Angelčka?

»Seveda se. Najlepša se mi zdi Pravljičica o ubogi Terezinki, ki je imela čudovite škarjice-hrustalke. Pa tudi več basni v prozi in verzih je njegovih.«

Tu imate Angelček iz leta 1896. Volčič, čitajte nam torej Pravljičico o ubogi Terezinki!

Žopet napeta pazljivost. Seveda smo prečitano z vprašanji ponovili. Ugotovili smo, da je Siluška ideja za to pravljico najbrž dobil v nemški: »Tischchen, deck dich!«

Ali sem s to improvizacijo kaj zabil? Brisal svojo včerajšnjo blamažo? Bog ve!

XXIV.

... majnika 1899.

»Kam pojdemo letos na majniški izlet?« Že vse dni po veliki noči se je ponavljalo to vevlačno vprašanje. Mnenja so bila deljena: v Bohinj, k Peričniku, k Belopeškemu jezeru, na Golico, v Kamniško Bistrico itd., torej vsi; le daleč, daleč! Jaz pa sem venomer ponavljal: 1. mora biti izlet kar mogoče poceni (ves živež s seboj!), 2. mnogo peš-hoje in 3. brez alkohola.

Ker noben predlog ni dobil večine, sem odločil jaz: »Na Krim poj-

demo! Jutri zjutraj se o petih snidemo na Dolenjskem mostu. Potem preko Barja na Tomišelj in v goro. Da se torej vidimo!«

Meni je bilo do izleta največ zbog tega, da bi dobil spet eno snov za slovensko šolsko nalogo. (Takó težko jih primernih najdem.) Snoči sem precéj časa premišljal, na kaj jih bom med potjo opozarjal: na botanični vrt, na piramido iz l. 1835. (na Karolinski zemlji), na favno (tiče) in floro Barja, na staro rimsko cesto, ki je šla pod Krimom na Pijavo gorico, na Alf. Müllnerjevo podmeno o stari Emoni, na krimskega moža itd., vse to, da bi bilo dovolj gradiva za nalogo. Poveljnik mora imeti načrt v glavi še pred bitko!

Napočilo je jutro: prekrasno majniško jutro. Nebo jasno ko ribje oko. Povsod je zvonilo k šmarnicam, ko sem stopal po Streliški ulici. Majniška ubranost tudi v moji duši. Na tistem sem z zadovoljstvom mrmral Levstikove verze:

Za mano ostani, zidovje,
iz mesta radosten bežim;
čez travnik, polje in grmovje
od holma do holma hitim.

Sijati je vesna začela,
gorkoti umiče se mraz;
vsa zemlja je zopet vesela,
vesel je človeški obraz. ltd. ltd.

Dà, živo se še spominjam, kako je Levstik vsako leto doživil mladost: videli smo ga dijaki, ki smo se v Tivoli hodili zarana učiti, kako je vsako jutro navsezgodaj korakal gori po drevoredu in dalje v gozd. Vedeli smo, da, če kdo, on potrebuje svežega zraka, ko živi leto in dan med prašnimi knjigami.

Vesetje mi daje peruti,
ko ptiču, ki ječe je prost,
da zemlje mi noga ne čuti,
napaja me up in mladost!

Z Levstikom v mislih sem jo tudi jaz veselo mahal gori za Gruberje-

vim prekopom proti Dolenjskemu mostu. Kakó krasen dan bo danes! In koliko poučnega bom svojim učencem na izletu povedal!

Točno o petih sem bil na mostu in mestu. A dijaka — nobenega!!

O, kakšna velikodušnost: ravnatelj je njim dal prost dan, oni pa — meni.

Hvala vam, fantje! Ampak jutri bomo vkljub temu pisali: Moj letošnji majniški izlet.

XXV.

... junija 1899.

»Gospod kolega! Poveril sem vam tudi pouk nemščine v vašem razredu. Posvečajte mu posebno pozornost. Zakaj čez dve leti, ko prestopijo v višjo gimnazijo, bodo prišli vaši učenci glede nemščine v roke nemškemu profesorju, ki bo terjal od njih popolno znanje jezika, kakor da so rojeni Nemci. Pazite na njih pravilno izgovarjavo ü, ö, eu, da ne bodo imeli pozneje težav in očitkov. V prvem in drugem razredu si je učitelj še smel pomagati s kakšno slovensko besedo; odslej govorite z njimi v nemški uri izključno nemški. Glejte na to, da bo vsak učenec imel priliko, mnogo govoriti in pripovedovati. Navajajte jih, da bodo pridno rabili nemško dijaško knjižnico; čitajo naj Hoffmanna, Christ. Schmida, Nieritza idr. O prečitanih knjigah naj vam polagajo račun pismeno in ustno. Pomagajte jim, da si naberejo velik besedni zaklad. Pismene izdelke jim skrbno nadzorujte. Tu vam izročam izvrstno razpravo profesorja A. Štritofa o direktni ali analitični metodi pouka v modernih tujih jezikih; po tej metodi je vaš prednik poučeval vaše sedanje učence v prvem in drugem razredu naše gimnazije in dosegel krasne uspehe; nadaljujte — seveda mutatis mutandis — tudi vi po tej poti. Prečitajte si razpravo večkrat. Oglejte si že zdaj,

preden pričnete, kaj so čitali v prvih dveh razredih in kaj torej morajo znati; na tem gradite in zidajte dalje. Kar so si pridobili doslej, ne sme ostati mrtev kapital, ampak kupčujemo naj ž njim in si pridobivajo novega bogastva. Kot glavno pravilo pa vam veljaj: repetitio mater studiorum. Predelano snov pridno ponavljajte, seveda ne mehanično, ampak kar moči živahno, v oblikah, ki jih bodo v življenju rabili, to se pravi: v obliki razgovora, dramatično. In sedaj vso srečo na pot!«

»Ali, gospod ravnatelj, kaj naj začnem z nemškim Lesebuchom Prosch - Wiedenhofer, sestavljenim za nemške dijake? Skoro sama težka berila ima o nemškem srednjem veku, o vitezi in gradovih, o križarskih vojnah, o trgovini nemških mest z Italijo, o potujočih pevcih itd. In kaj z Willomitzerjevo Deutsche Grammatik, spisano istotako za Nemce in upoštevajočo samo napake, ki jih nemški otrok dela?«

»Gospod kolega, naj ne bo šolska knjiga nad vami, ampak vi bodite nad njo! Vi gospodujte nad njo in služila vam bo — naj je morda za naše razmere neprikladna — lepó! Razen tega: ljubezen je iznajdljiva.«

To je bil moj razgovor z g. ravnateljem v začetku šolskega leta; danes, ko stojimo pred koncem, me je prišel nadzorovat. Kaj je našel? Ali je bila moja ljubezen iznajdljiva?

Po pedagoškem načelu, katero sem nekje čital: ad plurima intentus minimus est ad singula sensus — sem pri nemščini celo leto imel samó eno pred oči: nabrati učencem kar največjo obilico nemških rekel. Z neko (pač enostransko) strastjo sem se vrgel na to delo in kmalu se je ista strast prišla tudi mojih učencev: kakor lovski psi smo iskali od prve strani Lesebucha dalje kar naprej rékla, ki si jih je vsak zapisaval v abecednem redu v poseben zvezek. Koliko rékel smo našli samó v be-

rilu o srednjeveških turnirjih! Für jmd. eine Lanze brechen, jmd. aus dem Sattel werfen, den Spieß umkehren, aus dem Stegreif reden jmd. ausstechen, im Stiche lassen... Bili smo res pravi rekololovci in plen je precejšen; zvezek je poln. Seveda smo berila tudi ekscerpirali in se jih tako učili.

G. ravnatelj me je danes pri nemščini nadzoroval; poslušal je, pregledoval zvezke, časih malo pokimal, na kancu pa je pozval par učencev, naj mu zadnje in predzadnje berilo s pripovedovanjem ponovijo. In — ni šlo.

Po uri, ko sva šla po hodniku parkrat gori in doli, mi je dejal: »Da ste tako marljivo iskali rekla, je hvalevredno; a, kakor vidim, ste drvéli kar naprej, pri tem pa pozabili ponavljati. Repetitio mater studiorum — sem vam priporočil v začetku leta. Premalo ponavljate z dijaki — to je vaša poglobitna napaka.«

Spoznavaj samega sebe in — poboljšaj se!

XXVI.

... julija 1899.

Tiho je bilo davi v našem šolskem poslopu, ko sem vstopil. Včeraj smo razdelili spričevala in mladina se je razšla. Tudi gg. kolegi so izvečine že odpotovali. Stopal sem počasi po stopnicah v prvo nadstropje, da v konferenčni sobi pospravim svoje reči, ker jo morda v prihodnjem šolskem letu zamenjam s kako drugo. Bog ve! Stopajočemu pu umazanih, izhojenih stopnicah so mi živo bušili pred oči vsi razni prizori minulega šolskega leta, prizori žalostni in veseli; živo so mi pred očmi migljali tudi prizori, ki se pravkar odigravajo na domovih mojih učencev: kakó so jih starši veseli, kakó je marsikateri oče morda hvaležen profesorjem, zlasti razredniku, za ves trud šolskega leta, in kakó mor-

da učenci s hvaležnostjo pripovedujejo doma o svojih dobrih profesorjih in kaj so jim vse (profesorji) pred slovesom naročali in priporočali za počitnice. In nekaj mi je kar reklo, da še danes prejemem kako zahvalno pisemce ali kako prijazno dopisnico s toplim pozdravom od kakega hvaležnega učenca s prvega dne veselih počitnic.

In res, slutnja me ni varala; šolski sluga mi že pred vrati konferenčne sobe izroči dopisnico. Bila je razločno naslovljena name, na gimnazijo. Hitro pogledam, odkod? Podpis: Vaši 'hvaležni' učenci. (Tisti narekovaj sem v naglici prezrl.) Blaženost me je napolnila. Kakšen lep sklep prvega leta učiteljevanja!

Ali, blaženost, trajala si samo en kratek hip! Kaj se je zgodilo?

Učencev sem imel tudi na koncu leta še nad 50. Pisali smo med letom nešteto (!) domačih in šolskih nalog iz vseh štirih jezikovnih predmetov. Vsak teden sta mi prišla povprečno dva ogromna kupa zvezkov na mizo. Na stotine in stotine ur sem presedel pri popravljanju. Celo rdečila mi je na koncu zmanjkalo. Ali ukazano število nalog je bilo treba pisati in izkazati. Dobro, pisati in izkazati; toda ali je res treba prav vse tudi popraviti? Kaj, ko bi zadnje samo »markiral«? Saj so naši profesorji tudi tako naredili časih. Skušnjavec me je premačal. Zadnja slovenska šolska naloga se je glasila: »Zakaj se veselim velikih počitnic?« Nesel sem zvezke domov na stanovanje. Ali naj spet petdesetkrat berem ta izloček in izpenek mladih možganov? Kaj, ko bi to nalogo samo »markiral«? Če imajo dijaki količkaj srca in usmiljenja z menoj, mi ne bodo smeli zameriti.

»Slovenske naloge, slovenske naloge!« je bil redni pozdrav zadnje dni, ko sem prihajal brez slovenskih zvezkov.

»Potrpajte, počakajte! Saj je še ti-
sti čakal, ki je s češnje pal!« je bil
moj stereotipni odgovor. Klici po
zvezkih so bili čimdalje tišji, sled-
njič, ko je razred menda že obupal
nad njimi, so utihnili. In tako je pri-
šel včeraj konec, učenci so se raz-
šli brez slovenskih zvezkov, in jaz
sem si zadovoljno roke mel, češ: Za
eno nalogo sem jih pa le »opilil«!

In danes, drugi dan počitnic, je
prišla »prijazna« dopisnica:

Blagorodni gospod!

Slovenskih zvezkov, ki so po vsej
pravici naša last, nam niste vrnili.
Nikdar Vam tega ne odpustimo.

S primernim spoštovanjem
»hvaležni« učenci.

Ha, zaslužen pozdrav!

In zdaj zapiši v dnevnik: Od učen-
cev si zahteval, naj do zadnjega in
v vsem storé svojo dolžnost;
ali si svojo dolžnost v vsem in
do zadnjega storil tudi ti, Sem-
pronij Tiro?

Trentar:

Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka.

Ob desetletnici njegove smrti.

VI.

Na Prtovču.

26. in 27. vel. srpana 1913.

V soboto sem se vračal s Triglava, a srce mi je bilo na Prtovču pri Janezu. V Ljubljani so se razvijale slovesnosti slov.-hrv. kat. shoda, on pa, ki je bil duša prvim trem katoliškim shodom ter pridno sodeloval tudi za četrtega, je sameval kakor izobčenec na Prtovču — na Oljski gori in točil v srcu bridke, pekoče solze. — Zapuščen je trpel na svojem križu, sovrag pa je triumfiral! Redki prijatelji so stali s srcem pod križem, mnogi, mnogi so ga pa zatajili — baš kakor Peter Kristusa — in se ga sramovali pred svetom. — Delavske množice pa so trdno verovale vanj, tiho trpele z njim in željno pričakovale ure vstajenja; enako tudi mnogo zvestih duš v vseh stanovih.

Strasne ure za nedolžnega, a toli ponižanega, uklonjenega in zasramovanega voditelja vsega naroda! Gotovo se je željno oziral z viška Prtovča naokoli, odkod pride vsaj kak odkritosrčen in neomajen prijatelj s sočutnim srcem...

V ponedeljek sem prejel Bogdanov list, naj pridem v torek v Podbrdo, da

pojdemo obiskat Janeza. Priti ima tudi Janko (dr. Brejc). Kako sem se razveselil lista! Janko je prišel iz Ljubljane od shoda, Bogdan tudi, a čez Črno prst. Ker sem bil zadržan, sem zamudil skupni odhod iz Podbrda. Ona dva sta šla naprej, jaz sem pa par ur za njima drvil čez Petrovo brdo, Sorico, Zg. Danje, Zabrdno in Torko, kot bi imel krila.

Bolj ko sem se bližal Prtovču, do-
ločneje in groznejše mi je stopalo pred
duha Janezovo mučeništvo. Janez, ta
sveta, skrajno nesebična in do zadnje
kaplje srčne krvi požrtvovalna duša,
naj bi se bila pomehkužila, se omade-
ževala z ženskim svetom! On, ki je bil
vse življenje zaklet sovražnik slednje
nizkotnosti in podlosti! Janez, ki je imel
in propovedoval tako visok pojem, tako
nenavadno spoštovanje do ženske časti,
do vzvišenega poklica mater in sploh
vsega ženskega spola — on naj bi jo
bil pogazil v blato! On, ki je vedno le
z največjim studom govoril o mehkuž-
nežih!

Vso našo narodno prihodnost je gra-
dil na edino trdni in neomajni temelj
krščansko vzornega zakonskega življe-
nja in na idealno čisto mladost naše
moške in ženske mladine, naše nade,

našega najdražjega bisera. Ali ni poleg političnega in gospodarskega delovanja prav temu idealu posvetil vse svoje moči, vse svoje življenje? Vse njegovo ogromno delo na verskem in kulturnem polju priča o tem in vsi politični, narodni in gospodarski uspehi bi trajali ne pomenili in ne izdali nič, ako bi narod naravno propadel. Tako majhen narod in sredi tolikih mogočnih sovražnikov! Le živo, dejansko krščanstvo ga more rešiti, a tudi dvigniti do neslutene časti in moči! »To stoji kot amen v oče-našu!« Janez, neštetokrat si kot prekok pribijal to resnico in zaključeval govore in članke s tem pečatom! —

Janez je bil sicer v vedenju in govoru zelo prost, svobode si ni dal jemati ali omejevati od nikogar, toda mejá spodobnih besedi in dejanj ni nikdar prestopal. Občeval je tudi z ženskami, toda le bolj z delavskimi — bolj mimogrede — ker je privoščil vsakomur lepo besedo, in s takimi, ki so bile socialno ali prosvetno delavne. Poleg golih vsakdanjosti ni pa nikdar govoril z ženskami, razen če je šlo za pouk. Če si je pa kdaj dovolil kako šalo, ki bi bila lahko dvournna, je prej dobro presodil osebo, ki ji je bila namenjena.

Pripetilo se je nekoč, da mu je poslala neka ženska po meni nekaj finih smotk. Ko sem mu jih prinesel ter povedal, kdo mu jih je poslal, jih ni hotel sprejeti: »Ne sprejemem. Daj jih kakemu ciganu ali pa jih vrni ob priliki! Se boljše tako!«

Nekoč sem opazil neko pomanjkljivost na njegovi obleki in ga opozoril.

»Vse mogoče. Na to nikdar ne mislim. Prav pa, da poveš!«

Vsa apologija Janeza se mi je zgoščala v možganih, vsa dolga leta, vsi spomini in markantni dogodki in vtisi iz njegovega življenja so mi vstajali v duši in brzeli mimo nje. In vedno čistejši in svetejši se mi je Janez dvigal iz zornega obzorja — kakor svetlo sonce iz zarje; a kakor brž sem ga zopet zagledal v duhu v luži krute, neusmiljene realnosti, je to sonce zakravelo in ve-

liko, globoko sočutje in srd mi je prevzel dušo.

Žrtev podlosti! Fej! Iz milijonskih src in ust!

Za hišo na klopici so sedeli vsi trije. Presenetil sem jih s planinskim trentskim vriskom, da so kar pokonci planili. Niti najmanjše potrnosti nisem hotel pokazati. Naj čuti Janez, da »mi smo pa, kakor smo b'li!« Da nismo niti najmanjše okuženi od ljubljanske strupene megle!

Janez se mi je zdel precej upadel in malce bolehen. Bil je pa našega obiska izredno vesel in pogovarjali smo se živahno kot nekdanj o vsem mogočem, le boleči rani smo previdno prizanašali — začasno.

Po večerji smo šli v Janezovo sobo. V nočni tihi uri, med prijateljskimi srci se mehča srce, se bude čuvstva ter se izlivajo v mehke besede otroške zaupnosti, tožbe in sočutja.

»Ali sem to zaslužil? ... Vse sem dal narodu!« Mi smo ga pa preverjali, da je vse to le najpodlejši čin osebne maščevalnosti, le delo nekaterih. Ogromna večina naroda se pa s studom obrača od gnusnih obrekovalcev in spletkarjev, ki hočejo uničiti njegovo delo, njega onemogočiti, odstraniti iz javnega delovanja za narod. V zadoščenje naj mu bo, da je vse delavsko ljudstvo z njim, z njim vsi krščansko socialno misleči in delujoči sloji. Da se družijo s klevetniki le oni, ki so že a priori zastrupljeni in pokvarjeni, oni, ki se je z njimi vse življenje bojeval. Pa tudi ti ne morejo biti v srcu prepričani o resničnosti infernalnih klevet. »Saj imajo pred očmi vse tvoje življenje in delovanje v besedi in pismu. Stokrat bi bili vrgli nate že najmanjši sum o tvoji neomadeževanosti, gotovo so ga tudi že stokrat in stokrat iskali, stikali za njim, kovali skrivši načrte, da ti kaj podtaknejo, — a se ni dalo. To so že stari, kot človeštvo stari poskusi nasprotnikov, kako bi odstranili osebo, ki jim križa račune! Ne jemlji si tega h srcu, bodi mož! Do zdaj si bil neuklonljiv! Glej, tisoči in tisoči čakajo

nate, ves narod! Stopi mednje, pokaži se v Ljubljani, govori, zgrabi spet svoj bridki meč z obema rokama in ga vihti po stari navadi! Le pokaži se spet, samo pokaži, in narod te sprejme z vzklikom in odprtimi rokami! — »Ne morem...!« In brali smo mu v srcu: Prehudo me je zadelo. In prav v tem, na kar nisem nikoli mislil! Svoje življenje sem žrtvoval Bogu in narodu, odpovedal se vsem udobnostim in sebi celemu. Dve nevesti sem poznal in ljubil svoj vek: sv. cerkev in domovino, vso svojo mladost in najlepša moška leta sem jima docela žrtvoval, in zdaj — ko mi je iz neumorno delujoče glave¹ izpadel že blizu zadnji las, zdaj, ko mi bolj in bolj dozorevajo drzni načrti in visoki cilji mojega in narodovega življenja, zdaj naj bi padel med ničemnike...! — In zdaj, ko so mi vse pobili, ko so mi ime oskrunili z govnom, zdaj, po tolikem trpljenju, naj bi pozabil vse in preko vsega šel z ognjem in mečem spet na delo? — Ljudstvo ne verjame klevetnikom. Dobro! Kaj pa obrekovalci, mi ne bodo na vse grlo očitali podtaknjenih grehov, ne bodo v peklenški zlobi kazali z vsemi prsti name? — Upali so, upajo, da sem ubit, da so jim roke proste. Ako pa zdaj vstanem kakor od mrtvih in mi da Bog to moč, po-reko razočarani: Nismo ga še docela ubili, le potrli smo ga na tla. Streti ga moramo! Vsi nadenj, s podvojeno, potrojeno silo!... »Ne morem...« A zgovorni doktor Janko in Bogdan in jaz: »Ni tako! Ne moreš! Hoti in Bog, ki je pripustil to preskušnjo, ti pomore. Hoti in gore se premaknejo! — Mi gledamo to zadevo z drugimi očmi; govorimo v imenu čutečega naroda. Črnodušnim klevetnikom daš najboljši odgovor: brezobzirno delati naprej, ko da bi se ne bilo nič zgodilo. In narod ti bo ploskal. Pred požrtvovalnim delom in nesebičnostjo se klanja ves svet. Narod bo pljuval na podleže. In če bi kdo tudi v resnici za-

grešil še toliko zablod, spričo dela in ljubezni odpusti narod vse, vse pozabi — le enega ne more odpustiti: lakomnosti! — Vstani in pojdi! Narod te sprejme s hozano!«

»Bom videl...« V Janezovi duši se je pričelo daniti. Stopal je polagoma iz sebe in svoje strašne mizerije. Gledati je začel spet solnčni svit. Ni si laskal, a srce mu je glasno in jasno pričalo, da pritiče njegovo življenje narodu, da je narodova last, vse, do zadnjega diha. Čutil je v sebi spet nujno, da mora spolniti svojo življensko nalogo in da ne sme odnehati kljub vsem zaprekam — in naj bodo visoke gore, ki jih ima prevaliti! Gotovo je preletel v duhu vse svoje življenje in videl, da je bilo vse le en sam nepretrgan boj. Torej — v boj še nadalje, v trd a zmagovit boj! — In vendar... Mučna, dušeča sedanost, meseci krutega trpljenja in strašnega ponižanja so mu preveč potrli duha in ga prepojili z grenkim pelinom in z vso silo so navalili ti prebridki spomini zopet in zopet nanj ter ga trli in tlačili, ko da bi tiščali nanj vsi ogromni skladi orjaških Triglavovih skal... Kako naj jih zvali raz sebe?... Pa gori je svetlo solnce! Oj, solnce! — Poskusim... »Bom videl...«

Mi pa: »Ne! Vse predsodke strani! Razkuj verige! Reci: hočem, in s silo volje jih zdrobiš v prah — na mah! In prost poletiš v objem ljubljene naroda, ko dete v materino naročje! — Hoti! Idil!«

Že davno je odbila polnoč. Z novim dnem je vstajala daleč izza gorá tudi Janezu spet rožna zarja ter ga ljubeznivo in nepremagljivo vabila za sabo v kraljestvo žarkega solнца... O solnce, solnce!

Drugi dan smo stopali vsi štirje proti opojni Jelovici. Tam ob parobku trdega gozda smo se imeli ločiti. Vsem je bilo milo. In Janez je po stari navadi spet nabral smolnatega dračja in zakuril kres. Še malo in razšli smo se. Janez počasnih korakov nazaj v svoje vzvišeno »skalno gnezdo«, mi trije pa urnih

¹ V pismu meni 12. aprila 1912: »... v upanju, da se vidiva, še preden mi izpade zadnji las, kar bo žalibog kmalu, če pojde tako daleč kakor doslej.« — Op. pis.

korakov proti Bohinjski Bistrici — veseli svojega romanja.

In stopil je pozdravljen in prerojen spet med svoj ljubljeni narod. Z vzklikom je bil sprejet. In bil je boje zanj, večje in večje boje ter se boril ko lev za svoje in narodove vzvišene ideale, za svoj življenjski cilj — do zadnjega diha. Vsaj deloma uresničenege, doseženega gleda iz nebes in moli...

A na zemlji, v domovini, orjaško ljubljeni — kdo ima večji in lepši spomenik na grobu, kdo v srcu vsega naroda? — On, teptani, ponižani, sramočeni je postal solnce našega juga, naš kralj!

Dostavek uredništva.

Ko danes zaključujemo Trentarjeve Spomine, naj nam bo dovoljeno, da izrazimo svoje veselje nad tem, da se nam je posrečilo pridobiti ta spis za naš list. Veliki možje spadajo pač med najdragocenejšo duševno last vsakega naroda. V Trentarjevih vrsticah, pisanih s toplim srčnim žarom in z velikim stremljenjem po točnosti, je zbranega dokaj gradiva, ki kaže Kreka zlasti kot zvestega prijatelja. Bravcem priporočamo, da primerjajo sedaj ta spis z drugimi spisi, ki slikajo Krekovo osebnost in se torej med seboj nekako dopolnjujejo. Sem spada n. pr. Dom in svetova številka ob Krekovi smrti (1917), Vadnalov spis Dr. Krek in prvi rod Danice (Ob 50 letnici dr. J. E. Kreka), Plan. Vestnik 1904 (Krekov povratek z Zaporoskega večera preko Luknje v Vrata) i. dr.

Ko nam je poslal g. pisatelj rokopis tega spisa, je izrečno zahteval, da ga damo pred natisom prebrati zdravniku g. dr. A. Breclju, ki je več tu opisanih dogodkov doživel z g. pisateljem skupno. Glede dogodkov na Prtovču l. 1913. je želel, da jih prebere tudi g. dr. Janko Brejc, ki je bil pri njih navzoč. Uredništvo je seveda zahtevi g. pisatelja z veseljem ustreglo; saj je uredništvu sa-

memu mnogo do tega, da prinaša list kar le mogoče točno in zanesljivo vsebino. G. dr. Breclj nam je odgovoril, da ne bo k Trentarjevemu spisu ničesar dodejal, še manj pa kaj spreminjal, dasi so nekateri dogodki zapustili v njem nekoliko drugačno usedlino, zlasti dogodek na Prtovču l. 1913. To je samo po sebi umevno: redkokdaj bo isti dogodek napravil na dve po temperamentu različni osebi popolnoma isti vtis. G. dr. Breclj je obljubil, da bo morda napisal, ako mu bo čas dopuščal, tudi sam svoje spomine na Kreka in pokazal, kako je on gledal izrednega moža. — Dogodek na Prtovču je prebral tudi g. dr. Brejc in je smatral opis za točen in pravilen.

K zunanji obliki našega spisa pripominjamo to, da nam je bil sestavek poslan v štirih pošiljkih v časovnem razdobju štirih mesecev in da je bilo včasih treba kak dostavek uvrstiti v prvotni rokopis na mestu, ki se nam je zdel primeren. Mislimo, da to bravcev ni motilo. G. pisatelju in uredništvu je šlo predvsem za vsebino in manj za obliko, ki je pa kljubu temu — to bodo vsi priznali — prav mična in vabljiva in smo g. pisatelju hvaležni ne samo za gradivo, ki nam ga je podal, ampak prav tako tudi za pristrčni način pripovedovanja. Uredništvo je prejelo tudi nekaj pripomb k Trentarjevemu spisu, in sicer od treh strani, kar je pač dokaz, kakšno znanimanje je spis zbudil. Poslali so jih gg. Janez Langerholc, poprej župnik pri Sv. Lenartu nad Selci (Trentar omenja ta kraj na str. 153. in 154.), Janez Mikuž, župnik v Sorici in Anton Pavlič, ki ga Trentar omenja na str. 161. kot Tončka (pravilno Toneta), sedaj kaplan v Vačah pri Litiji. Tako n. pr. se nam sporoča k str. 155., da ima Davča 75 hiš (Trentar jih je pravilno cenil na približno 65), da je pri Jemčevih sedaj gospodar Petrov stričnik (sin njegove sestre Katre) Alojz Štravs iz Sorice, dočim je Polona užitarica, in da je Petrov brat Anton (ne Janez) sedaj župnik v pokoju na Prim-

skovem pri Kranju. K str. 156. se nam je sporočilo, da je cerkev v Davči blagoslovil dekan Kožuh (ne Kumar), posvetil pa 5. julija 1925 škof Jeglič, k str. 157. pa, da je Davča ekspozitura, ne župnija; vzeli so kaplanijo v Sorici in jo prenesli v Davčo. Med tem ko se je tiskala št. 7.-8. Mentorja, je 11. aprila t. l. odšel prvi davški ekspozit Ciril Potočnik v Ameriko; njegov naslednik je Andrej Kopitar. Glede davškega narečja se pripominja, da se govori: »Taka, da ba ime poba« (156) in »No, kaj bi pa da« (157). Razentega nam je poslal g. dr. N. F. Preobraženski, lektor za ruščino na vseučilišču v Ljubljani, popolno besedilo kozaške himne, ki sta jo pela dr. Krek in Trentar (Mentor št. 7.-8., str. 167). Glasi se:

Hej, tam na gori žinji žnutj,
Ta popid goraju,
popid zelenoju
kozaki idutj.

Hej! Po peredi Dorošenko,
vede svoje vijsko,
vijsko zaparožijke,
horošenjko.

Hej! A po seredi pan horunžij,
a po seredi pan horunžij,
pid nim konik kroje,
konik voronenjkyj, djužij.

Hej! A pozadi Sahajdačnyj,
ščo prominav žinku,
za tjutjun, za ljuljku,
neobačnyj.

Hej! Ta na ščož mini
ž žinkoju svarytisja,
ž žinkoju svarytisja,
ž žinkoju svarytisja.
A tjutjun taj ljuljka
kozakú v dorozí prihodytisja.

Hej, verny sja Sahajdačnyj,
viddaj tjutjun, ljuljku,
vizjmy sobi žinku,
neobačnyj.

(1. Hej, tam gori ženjici žanjó, — a doli pod goro, — pod zeleno — kozaki gredo. — 2. Hej! Spredaj Dorošenko, — vodi svojo vojsko, — vojsko zaporoško, — zelo lepo. — 3. Hej! A v sredi je praporščak, — a v sredi je praporščak, — pod njim ister konič, — konjič vranec, orjak. — 4. Hej! A zadaj Sahajdačnij, — ki je zamenjal ženko — za tobak in pipo, — lahkomiselnjež. —

5. Hej! Kaj bi se kregal z ženo, — kregal z ženo. — A tobak in pipo, — hodita prav kozaku na poti. — 6. Hej! Vrni se Sahajdačnij, — vrni tobak in pipo, — vzemi s seboj ženko, — lahkomiselnjež.)

Marsikakega bravca se bo ob čitanju tega spisa gotovo polastila želja, da bi si ogledal kraje, ki jih omenja pisatelj. Najbolj ga bo bržkone mikal Prtovč z Ratitovcem. Ta izlet je prav hvaležen. Napraviš ga lahko od več strani. Morebiti se boš peljal po železnici do Škofje Loke, odkoder dospeš v treh urah zložne hoje (računano od kolodvora) po cesti v Selca, kjer si boš ogledal grob Krekove matere in Krekovo spominsko ploščo. V nadaljnjih dveh urah boš došel na Prtovč, odkoder imaš še dobro poldruho uro do Krekove kočice tik pod vrhom Ratitovca. Držeč se načela, da se turist ne vrača po isti poti, boš krenil z Ratitovca v Bohinjsko Bistrico ali na kako drugo postajo med Bohinjem in Bledom, če jo ne boš mahnil kar naravnost na Bled. Če si boš hotel ogledati krasno ležečo Dražgoše, boš usmeril korake proti železniški postaji Otočam. Lepoti visoko ležeče poti iz Dražgoš proti Jamniku nad Kropo se ob lepem vremenu ne boš mogel načuditi. Mikal te bo pa tudi Ratitovčev sosed Blegaš, ovenčan s čarom Cvetja v jeseni. (Z Blegaša lahko greš v Leskovicu in Novake (a samo, če imaš potni list — ker gre državna meja med tema dvema župnijama) in Cerkljo ali pa v poljansko dolino.

Če te bo pa ujel na Ratitovcu dež, se tudi ne boš dolgočasil. Krekova kočica ima namreč majhno knjižnico z literaturo, nanašajočo se na Kreka (deloma Krekovi spisi, deloma spisi drugih o Kreku). Takrat boš lahko ponovno bral tudi odstavke iz tega spisa, ki ti bodo čisto drugače domači, ko boš zrl na kraje, ki jih Trentar omenja. Kajti v knjižnico bo seveda prišel tudi letošnji letnik »Mentorja«.

Končno sporočamo še glede naše opombe na str. 166., da je Krekovo pesem, iz katere je citiran odstavek v

Trentarjevih Spominih (str. 166) in glede katere ni vedel ne pisatelj ne uredništvo, kje je bila ta pesem v celoti objavljena, našel g. prof. dr. Joža Lorenčič: to je »Prolog k vseslovenski delavski slavnosti dne 28. maja 1899«, prvič objavljen v »Slovincu« z dne 29. maja 1899 in nato ponatisnjen v goriškem »Delavskem prijatelju«. Gospod sodnik Merala nam je sporočil, da hrani poseben listič, na katerega je na-

tisnjena ta pesem nekoliko skrajšana in ki so ga prodajali po 5 krajcarjev 28. maja 1899 na slavnosti razvitja zastave Slov. kršč. soc. zveze v Ljubljani na starem strelišču; v celoti pa je bila ponatisnjena ta pesem tudi v Glasniku z dne 10. junija 1899. Glede druge pesmi, ki jo je zložil Krek l. 1906. na onem robu nekje nad Kropo, odkoder je lep razgled po Gorenjskem, pa nismo dobili nikakega sporočila.

Uredništvo.

Fran Radešček:

Med Malisori.

(Konec)

Kmalu nas zajame gozd in vedno više in više lezemo navzgor. Ko pridemo iz gozda, nas pozdravi na desni nekaj raztresenih koč vasi Parmči. Pot je zložnejša in Ismail začne spet pripovedovati:

Življenje Albanca je kaj borno. Živi z malim zadovoljen v vednem siromaštvu. V gorah, med Malisori, ni bogatašev. Največji posestnik je tisti, kdor ima največ ovac. Redki pa so, ki bi jih imeli po več sto. Paše sicer nikjer ne primanjkuje, ni je pa mogoče povsod izrabljati, ker so pastirji le malokje varni življenja, razen na krajih, kjer jih varuje »besa« sosednih plemen. Tudi polja v rodovitnih globelih često ostajajo iz istih vzrokov neobdelana ali pa se obdelujejo le napol. Splah je tod obdelovanje polja dokaj primitivno. Drugače je seveda v Zadrimlju (Zadrima), na rodovitnem skaderskem polju. Tu je poljedelstvo precej razvito, ker je obdelovanje varnejše. Toda o dolincih, ki so mirnejši, kulturnejši in skoraj brez izjeme katoličani, zdaj ne govorimo. To pot smo samo med divjimi, samosvojimi gorskimi rodovi, med Malisori. In le tem velja naš opis. V gorah se trudoma prekoplje kos zemlje med skalovjem za malo tobaka in koruze, pa še to vzame večkrat suša ali hudourniki. Stalne vode je v gorah malo in se sme navračati od struge na posamezna zemljišča le po pristanku vseh prizadetih in izmenoma, zdaj na to, zdaj

na ono zemljišče. Obleko imajo največkrat le po eno skozi vse življenje. V njej spe in opravljajo vsa dela v petek in svetek. Denar ima med Malisori veliko vrednost; majhna vsota — po našem — je za gorščaka že celo premoženje. Vendar pa niso lakomni na denar. Rop se je smatral nekdanj za viteštvo, a dandanes se roparstvo vrši le iz nujne potrebe. Kadar je namreč letina slaba in se ne pridela dovolj za prehrano družine, se zbero oboroženi moški iz ene ali več vasi in odidejo na rop živine ali pridelkov tja, kjer upajo dobiti kaj plena. Take roparske tolpe, prestopijo večkrat brez vsakršnih političnih namenov, tudi našo državno mejo in nenadoma udarijo v bližnje vasi. Z možmi hodijo na take pohode tudi ženske, ki odnašajo hrano in odvajajo živino, dočim se možje borijo s kmeti in orožniki. Toda te tolpe nikoli niso pravilo in se za vsak pohod posebej organizirajo. Samo za obrambo svojega ozemlja in svojih pravic mora ves rod ali celo pleme z vsemi barjaki pod poveljstvom bajraktarjev v boj. V boju so Albanci vztrajni in drzni, premoč in topništvo, ki se ga boje kot peklenšček blagoslovljene vode, pa jih kmalu užene. Na begu jih ne ustavi nihče več.

Starih ljudi je med Malisori zelo malo. Skoraj neverjetno se sliši, kako razširjena je med temi ljudmi svobodne pri-

rode, v zdravem gorskem ozračju, vele-mestna proletarska bolezen — jetika. Temu je vsekakor vzrok nesnaga in pa skrajna nemarnost napram svojemu »bratu-oslu« (telesu); hrana slaba in ne-dovoljna, neznanje o zdravstvu pa vprav porazno. Zato so med njimi zelo raz-širjene tudi druge strašne vele mestne bolezni, ki jih nočem niti imenovati. Če Malisori vztrajajo na tem svojem ozem-lju in v takem, po sto- in stoletjih nekako posvečenem ozračju, je temu vzrok, ne toliko nepoznanje boljšega življenja v urejenih socialnih razmerah, kolikor glo-boka in neizrekljiva domovinska ljube-zen, ljubezen do svojega plemena, do prastarih običajev in svoje četudi tako mačehovske grude. Zoti aš t i m a s ! Da š n i j a e Z o t i t !¹ V teh rečenicah se zrcali vsa njihova popolna vdanost v božjo voljo. Ker je njihova žalostna usoda v božjih rokah in torej mora biti tako, kakor je, se ne strašijo nobenih žrtev, da ohranijo svoje stanje neizpremenjeno. Samo velika in požrtvovalna ljubezen do svojega bornega rodu z vablja redke mali-sorske izobrazence, katoliške duhov-nike, nazaj v domače gore, da trpe in se bore s svojim ljudstvom za bomo živ-ljenje in, če treba, za zlato svobodo. Ta, rekli bi, starokopitnost sicer ovira raz-voj evropske kulture med Malisori in katolištvo le s težavo prodira skozi otr-delo skorjo nekrščanskih običajev in praznoverja do src tega skrajno konser-vativnega ljudstva, vendar je to edini in najmočnejši temelj za bodočnost. In to Albanci, vsaj ponekod, tudi vedo, Za to jamčijo ljubke bele cerkvice, posejane med miroljubnimi dolinci v Zadrimi, ki se bodo pokazale tudi drugod, čim se ustali državotvorno vrenje in se poglobi tudi zmisel za skupnost in državna za-vest nezavisne Albanije. Toda k temu je še dolga in težavna pot, zlasti ker bo treba vedno imeti pred očmi globoko vkoreninjene gorske postave.

Malisori ne poznajo volitev. Vsa do-stojanstva rodu za izvrševanje skupnih zadev so dedna in prehajajo od očeta

na sina ali najbližjega sorodnika. Naj-vplivnejša oseba je bajraktar, ki vodi svoj rod v boje in sklicuje »k u v e« (shode, zборе), kadar nanese potreba. »Kuve« sklepajo o vseh skupnih zadevah, zlasti pa razsojajo v sporih med posa-mezniki, določajo »bese« (varstvo) za posamezne kraje, pota in osebe, odve-zujejo in nakladajo dolžnost krvne osve-te obvezne za ves rod ali samo za dolo-čeno družino, če zločina ni maščevala, in sploh vrše vse sodstvo, kolikor gre za prestopke, tičoč se vsega rodu, po nepisanih zakonih Leka Dukadžina. Na kuve mora vsak k r ų j e (nekak pogla-var, po naših pojmih župan občine) pri-vesti vse oženjene moške v svojem oko-lišu. On je tudi odgovoren za življenje g j o b a r j a (globarja), ki izvršuje raz-sodbe v njegovem okolišu. Krųje se ime-nuje tudi neke vrste državni pravdnik, ki v svojem okolišu sam ali na poziv prizadetih določa sodnike, navadno dva najstarejša moža, da razsojajo o posa-meznih sporih. Priče se zaslųujejo in drže v tajnosti. Razsodba pa je javna. Gjobar pobira globe, sprejema povračilo škode za izvršeno tatvino ali zlohotno poškodbo tuje lastnine, uničuje izgnan-cem njih domove itd. Nabrano blago iz-roča tistim, ki jim je kuva prisodila sprejem. Del glob si razdelijo gjobar, bajraktar in krųje iz okoliša kazno-vanega.

Nekak uravnalec proti neupravičenim sklepom kuve pa obstoja zbor, ki se ime-nuje d j e l m n i j a (mladina). To je neka novodobna, »socialistična« ustanova in času kaj primerna. Člani djelmnije so samo neoženjeni in znajo uveljaviti svojo voljo, kot nekaka opozicija, tudi proti samemu bajraktarju. Tako prepove n. pr. ob slabi letini djelmnija kar enostavno vsak izvoz hrane iz rodu in morajo boğa-tejši posoditi ali prodati po določeni ceni del svojih pridelkov stradajočim rojakom.

Kot nekako upravno sodišče je v tur-ških časih obstojal v Skadru D ž i b a l o d a s i (gorski sod), ki ga pa Malisori, zlasti Mirditi, niso priznavali. Le-ta naj bi razsojal po gorskih postavah v sporih

¹ Bog je velik! Božja volja!

med plemeni in preprečeval prelivanje krvi. Vse pa je ostalo le bolj na papirju.»

Med pogovorom smo prešli zelo vodnato dolino in vas Petko. Koče so raztresene med drevjem in zvedavo nas pogledujejo njih maloštevilni prebivalci. Mošeja, skromna kamenita zgradba, nam dokazuje, da smo še vedno med mohamedanskimi Dukadžini, ki bi si v tej rodovitni dolini v drugačnih razmerah lahko ustvarili pravi zemeljski raj blagostanja in urejenega življenja. Na prisojnih krajih ni videti snega in številni zvončki že veselo oznanjajo, da se bliža pomlad. Tu in tam se vidijo visoke kope sena ali pa kupi preperle koruznice. Okrog koč visijo ob zidovih venci porumenelih tobačnih listov. Vse kaže, da vaščani ne živijo ravno v preveč ugodnih razmerah.

Na vznožju Čafa¹ Ušalita, ob revni vasici Mguli nas vodi gorska steza zopet strmo navkreber v gosto zaraslo gozdovje.

Končno pridemo na veliko gorsko planoto, ki jo seka na dvoje desni rokav gorske reke Goske. Ta reka goni svoje številne gorske pritoke po grebenu Čafa Malita v Črni Drim vprav pred 20 ur dolgo skalnato, divjeromantično razpoklino, skozi katero pridere Črni Drim v dolino Goske.

Ostanki strohnelih tramov nam spričujejo, da je vodil nekdanj tu čez reko skromen mostiček, o katerem pa so vidni komaj še sledovi. Ne kaže drugega, ko prebresti deroče valove. Gibčnemu Ismailu tak prehod ne dela mnogo preglavic. Z večjim očesom pregleda, kje bi bil prehod najprimernejši. Številne skalnate čeri, ki mole iz vode, mu omogočijo, da pride skakaje s skale na skalo na drugi breg, ne da bi si omočil podplatov svojih opank. Nam pa je treba bresti vodo do pasu, pri čemer se oprijemamo skal in čeri, da nas ne izpodnese deroče valovje.

Srečno pridemo na drugi breg, toda mokri ko polite miši. Na srečo nas čaka

¹ Čafa je turška beseda in pomenja vrh, goro.

težka plezalna tura po skalovju na gorsko sedlo Čafa Mole. To nas bo ogrelo, in kolikor toliko posušilo, da si ne nakopljemo nadležnega nahoda.

Zdaj smo na vrhu sedla. Odtod do reke Velika Fani se vleče globel, najnevarnejši gorski prelaz, ki se zove »dolina velikih tatov«. Tu baje slečejo človeku celo srajco s telesa. Zato pa velja za ta prelaz že od nekdaj »besa«, t. j. da se na tem kraju od solnčnega vzhoda do solnčnega zahoda ne sme izvršiti noben umor.

Veselo nas iznenadi v tej divjini med stoletnim hrastovjem prijetno klopotanje mlinskega kolesa ob deročem hudourniku. Mlin, prav za prav mlinček, je kakor prilepljen na skalovje, tako da ga je le težko opaziti. Vse naprave so tako primitivne, da si bolj preprostih niti misliti ne moremo.

Okrog nas se kopičijo visoke gore s sneženimi vrhovi, ki jih okrožajo krasni gozdovi ogromnih hrastov, borovcev, pinij in celo zelenike (pušpana). Ti gozdovi pomenjajo za severno Albanijo ogromno bogastvo in bi s svojimi številnimi vodnimi močmi bili lahko vir neizmerne blagostanja za prebivalstvo. Neka laška družba je bila že tudi res pričela z eksploatacijo gozdov in z lesno industrijo ob Drimu, po katerem je splavljala les k morju in odtod z ladjami v Italijo, kar pa se ji ni obneslo. Manjše žage so na več krajih, a vse v zelo majhnem obsegu, ker se deske prenašajo le na hrbtu tovrstne živine. Koliko drevja strohni neporabljenega!

Za obsežno in pravilno izrabo tega gozdnega bogastva, bi bila potrebna železniška zveza z morjem. Toda številni in dolgi predori, kakor tudi nujna potreba goste mreže majhnih gorskih železnic, bi požrli bržčas vse dohodke gozdnih in vodnih vrednosti za nedogledno vrsto let.

V Mirditiji se nahaja tudi premog slabše vrste, železna ruda in več žvepljenih vrelcev. Baje so našli tudi srebro in celo zlato.

Tudi divjačine je tod zelo mnogo, celo volkov, medvedov in risov. Plemenitejšje divjačine pa je vedno manj, ker jo Arnauti veliko pobijejo za prehrano.

Zdaj smo na razpotju. Pred nami se vrtoglavo vije steza v globel »doline velikih tatov«. Mi pa bomo zavili na desno. Že se nagiblje solnce in pospešiti moramo korake, da pridemo pred mrakom v dolino, v vas Fleti.

Steza, začetkoma položna, nas kmalu zavede v deroč hudournik. Skalovje je tako strmo, da moramo ponekod kar po strugi nadaljevati pot. Ko zavijemo v desno, se iznenada znajdemo pred strašnim prepadom. Pogled vanj vzbuja grozo. Gorje, če komu spodrsne na okrušeni stezi! Ob štrlečih osteh strme stene bi se razbil tako, da bi ga ne spoznal živ človek več! Z največjo opreznostjo in oprijemaje se za redko grmičje lezemo po stezi drug za drugim, s pogledom proč od prepada. Kamenje je krhko in mestoma od dežja izprano. Res, težko je predočiti nevarnosti teh prehodov človeku, vaje nemu dobrih potov! Le en napačen korak, in smrt je neizbežna!

Oh, kako dolga je bila ta poldruha ura nevarne hoje! Toda že vidimo pod seboj precejšnjo vas na hribčku, pod katerim teče reka Goska. Tam-le je tudi za Albanijo precej velika katoliška cerkva, kar dokazuje skromen, odprt zvonik s križem. Vsenakrog se raztezajo polja in sočni travniki. Tam na desno pod nami stoji samotna, trdnjavi podobna zgradba kula Kol¹ Nikajeva.

Veselo se spustimo v dolino po položni strmini. Prebredemo še zadnji potok in se povzpnejo po shojeni stezi med sadnim drevjem na holmec v vas. Hiše so vse s plotom visoko ograjene in izza plotov nas pozdravljajo veliki, hudi psi s svojim lajanjem. Tu in tam se odpre kaka lesa v plotu in zvedavi pogledi nas spremljajo, ko gremo skozi vas proti cerkvi.

Poleg cerkvice je župnišče, majhna, pritlična koča, ki se razlikuje od ostalih le v toliko, da je plot krog nje nižji in

da je okrog nje bolj snažno in bolj urejeno. Za hišo se nahaja verandi podoben nasip, raz katerega je lep razgled po dolini. Tudi okna so večja. Hiša je kamnita in neometana.

Lajanje psa privabi gospoda župnika, frančiškana, na prag. Radovedno hiti k lesi. Ismail mu vse razloži in mu pojasni naš namen. Gospod nas veselo in prijazno pozdravi ter nam veli malo počakati. Hitro pokliče psa in ga odvede v neko šupo, kamor ga zapre. Ko se vrne, odpre lesa in nas povabi, naj vstopimo. Dasi se je jelo že mračiti, vendar ni čutiti posebnega mraza. Na verandi posedemo okrog sirovo izdelane mize na preproste klopi. Gospod župnik nas prosi, naj mu ne zamerimo, da nas trenutno sprejme kar na prostem. Kuhinja mu je majhna, v sobi pa nima peči, a svečava je draga in jo je težko dobiti. Ponudimo mu svoje sveče, in ko se je dodobra zmračilo se preselimo v kočo. Soba je kaj preprosta, vendar snažna in prijazna. V enem kotu je postelja, v drugem pa omara. Tla so iz steptane ilovice, da miza sredi sobe kar kleca v kotanjah. Na stenah je nekaj nabožnih slik in v kotu razpelo, ovenčano z oljčnimi vejicami. Na omari je nekaj knjig in raznih papirjev. Od stene primakne gospod župnik klopi k mizi in nam veli sedeti. Pri svitu sveč se kmalu razvije živahen pogovor.

Tu se čutimo popolnoma domače. Dobimo večerjo na krožnikih in jedilno orodje, dasi preprosto, vendar snažno. Tudi nam ni treba žonglirati, da bi lovili kose jedi, ki bi nam jih metal gostitelj kakor zverinam v zverinjaku. Župnikova mati, ki gospodinji svojemu sinu nam je vsem res prav prijazno postregla, nato pa še sama prisedla. Molče je motrila naše obraze in prebiral lesene jagode na velikem molku, visečem ob pasu. Prav dobro pristoja starki črna, meniški halji podobno obleka, glavo pa ji pokriva črna ruta, speta pod vratom. Kljub vsemu se še vedno ne more odreči podrejeni vlogi ponižne Albanke.

Pogovor se zasuje na cerkvena vprašanja. Malisori so vkljub svoji divjosti

¹ Kol = Nikolaj.

cerkvi in veri zelo naklonjeni. Najhujše nasprotstvo cerkve je v praznoverju in v nekrščanskih šegah. S tem mora računati vsak duhovnik. Prejemanje svetih zakramentov je v danih razmerah zelo zadovoljivo. Ker prostor okrog cerkve uživa ugodnost »bese«, pridejo k maši ob nedeljah celo najhujši medsebojni sovražniki. Tu se razglašajo vse naredbe baje, raktarjev, sklepi »kuv« itd. Med katoliškimi in mohamedanskimi Albanci vlada na zunaj vedno bolj ali manj sovražno razmerje. To pa slednjih ne more odvrniti, da ne bi prihajali skrivaj, dostikrat tudi ponoči in s tveganjem lastnega življenja, h katoliškemu duhovniku po razne amulete, to je pobožne izreke iz sv. pisma, ki jih jim mora župnik napisati na liste in jih blagosloviti. Mohamedani imajo v te amulete veliko zaupanje in da jih dobe, jim ni nobena žrtev pretežka.

Duhovščino so podpirale prej Avstrija in Italija, pa tudi zdaj skušajo tuje države dobiti vpliv na Albanijo s pomočjo duhovščine. Že s tega stališča bi morala albanska država storiti vse, da podpira cerkev in je ne ovira pri njenem težkem poklicu. Zakaj biti duhovnik v takih krajih ni prav nič prijetnega. Večinoma so frančiškani in jezuitje. Duhovščini je otežkočeno delovanje tudi zato, ker ljudstvo meša praznoverje s sv. pismom in koranom ter slednja dva med seboj.

Bajeslovje in legenda sta med Albanci redka, čisto lokalnega značaja in iz novejših dobe, brez zgodovinskega ozadja. Epskih pesnitev nimajo, ker ne poznajo svoje zgodovine. Tembolj pa so razvite bajke in pravljice, ki še najbolj ustrezajo primitivni kulturi in prislovični molčečnosti albanskih žena in otrok.

Narodna umetna poezija je kaj skromna, a se v novejšem času močno razvija. Petje je dokaj monotono, najrajši pojo ob spremljevanju godala (»gusle«) z dvema strunama, dočim so pri Srbih v navadi le gosli z eno struno. Mnogo je takih potujočih pevcev-guslarjev, ki jih povsod radi poslušajo.

Medtem se je v sobi nabralo precej domačinov, ki so verno poslušali naše

razgovore in razborito posegali vmes s svojimi često zelo duhovitimi pripombami.

Utrujeni po naporih današnjega dne ne moremo več slediti pogovoru s potrebno pozornostjo. To je zapazil gostoljubni gospod župnik, odslovil svoje župljane z obzirnim nagovorom ter nam z njihovo pomočjo napravil udobno seneno ležišče v sobi na tleh. Priporočivši se Bogu, smo kmalu prav sladko zaspali.

Drugo jutro nas navsezgodaj prebudi zvon, vabeč vernike k sv. opravi. Tudi mi se dvignemo z ležišč, se oblečemo, malo pozajtrkujemo in odidemo v cerkev. Iznenadi nas dolga vrsta pušk, slonečih ob cerkvenem zidu. Noben Albanec namreč ne stopi v cerkev s puško, ki jo pusti kar brez varstva pred cerkvijo. Spremlja ga pa tudi v cerkev neizogibni samokres za pasom. V cerkvi ni klopí in verniki sedajo s podvitimi nogami kar na stepana tla.

Grda navada, ki je pri nas tako udomačena, da stoje moški daleč vzadi v kakem mračnem kotu pod korom ali celo zunaj pred cerkvenimi vrati, je pri Albancih popolnoma neznana. Vsi moški so spredaj, neposredno pred oltarjem in okrog njega. Ženske pa se razvrste izza moških tako, da je zadnji prostor v cerkvi le takrat zaseden, če je res polna, kar je skoraj vedno. Za vsakega Albanca je skrajno poniževalno biti pri sv. maši blizu cerkvenih vrat. In pri nas?!

Duhovnik se preobleče kar pred oltarjem. Malo čudno je za naše pojme, ko vidimo, da streže mašniku stasit Albanec s samokresi in naboji za pasom. Mašnik si sam odgovarja. Vino in voda za sveto daritev je kar v stekleničicah za zdravila. Ko si mašnik umiva prste, mu strežnik vliva vodo kar preko obratih glav Albancev, tako da curlja voda na njihova čela, kar smatrajo za posebno srečo. Molijo s povzdignjenimi rokami in bolj s stokanjem in z vzdihom kot z besedami. Pri povzdigovanju se verniki dotikajo s čelom tal in prav tako tudi pri »Jagnje božje« in se trkajo na prsi. Po maši je kratka pridiga z razlago evangelija.

Po svetem opravi se zbirajo pred cerkvijo moške v posamezne skupine, kjer se pomalem razvije živahen razgovor, ki traja tudi po cele ure, zlasti kadar se izvrši kak razglas.

Ker nam ne preostaja mnogo časa, se poslovimo takoj po maši od gostoljubnega gospoda župnika in se napotimo nazaj proti Prizrenu, kamor dospemo brez posebnih nezd.

*

Tako smo v enotedenskem potovanju po severni gorski Albaniji spoznali v

glavnih obrisih Malisore (gorske prebivalce) z vseh plati, kakor so nam jih predložili razni potopisci in očitvidci ter lastna izkustva. Opis je v marsičem pomanjkljiv, kar pa je predvsem pripisati skromno odmerjenemu prostoru. Končno pa pisec tudi ni imel namena, podati mladim čitateljem kako dovršeno razpravo o Albancih sploh, marveč je hotel le v večjih potezah nудiti skromno sliko o divjih malisorskih plemenih, ki so mejaši naše države. Zadovoljen bo, ako se mu je njegov namen posrečil.

Vidovdanska proslava.

Ob Vidovem dnevu.

(Govor prof. I. Dolenca na vidovdanski proslavi III. drž. realne gimnazije v Ljubljani dne 28. junija 1926).

Čenjeni gostje! Draga mladina!

Če bi prišel k nam tujec, ki bi nič ne poznal naše zgodovine, in bi videl, da slavimo Vidov dan, bi si brezdvomno mislil: Vidov dan je dan kake slavne zmage, ki so jo izvojevali predniki sedanjih državljanov kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Nemalo bi se čudil, če bi mu povedali, da Vidov dan ni dan kake zmage, ampak da je to dan poraza, da je to dan ene najusodnejših bitk v zgodovini evropske kulture in civilizacije, da je to dan, ko je na Balkanu podlegla evropska kultura azijski vojaški diktaturi. Radi tega je Vidov dan praznik čisto posebne vrste, ki je pa za nas, če ga pravično umevamo, lepši in koristnejši, nego če bi praznovali obletnice kake zmage. Ne navdaja nas s prešernostjo zmagovalčeve, ampak sili nas k razmišljanju, kakšni moramo biti, da se ne bodo nikdar več povrnili težki časi nesvobode. Radi tega se ne obračajo danes naše oči, željne bodočnosti, toliko na kosovsko bitko kakor na one činitelje, ki so polagoma popravili kosovsko nesrečo in dosegli,

da je narod, ki ga je nesrečna bitka politično vrgla ob tla, pričel zopet živeti samostojno življenje.

Vodo bi nosil v Savo, če bi Vam hotel opisovati zgodovino kosovske bitke, njene vzroke in posledice. To stvar po veliki večini dobro poznate iz šole. S Kosovim dnem je zagospodoval polmesec na Balkanu. Kaj to pomeni, to je prav lepo povedal Hermann Wendel v svojem velikem delu Borba južnih Slovanov za svobodo in enoto s temi besedami: »Kar je sicer zakrivila neusmiljena maščevalnost turških gospodarjev tuintam na posameznih počarmljenih upornih južnih Slovanih, da so jim namreč izrezali jezik, to se je bilo zgodilo tu celim rodovom; postali so nemi.« Narodi so postali kakor mesto v puščavi, ki ga je zasul pesek. Dočim se je osrednja in zapadna Evropa baš ob začetku novega veka gospodarsko in kulturno silno razmahnila po odkritju Amerike, je balkanska raja spala, spala v nevednosti, v pozabljenosti. Samo puščavski veter je vel preko zasutih, nemih narodov.

Vprašanje, ki si ga želimo danes staviti, se glasi predvsem takole: Kdo pa je povzročil, da so se zasuti narodi zopet zbudili? Kdo je povzročil, da v onemelih narodih ni povsem zamrl

ogenj življenja, da v njih ni ugasnil pravice in svobode zlati sen?

Tega niso dosegli tisti pripadniki podjarmljenih balkanskih narodov, ki so si pod turško nadvlado mislili, da je treba, kakor bi rekel Cankar, razmere upoštevati in se pomuslimaniti. Ti so s tem izgubili evropsko orientacijo in so postali azijski. Govorili so sicer še naš jezik, uporabljali so ga neštetokrat baš v to, da so lažje morili in plenili po pokrajinah z istim ali sorodnim jezikom. Mi jim tega nikakor ne očitamo; še manj očitamo seveda to njihovim potomcem, ki za to nič ne morejo; pribiti pa moramo to dejstvo radi pravičnega umevanja preteklosti in sedanjosti. Ni ohranilo na Balkanu narodne in verske zavesti — in oboje je bilo n. pr. pri Srbih eno in isto — pomuslimanjeno plemstvo, ampak pravice in svobode zlati sen je spal v siromašnih, raztrganih in umazanih, če hočete: ušvihih kristjanov, ki se pod silo razmer niso prodali, ampak rekli: Mi pa ostanemo, kakor smo bili. Značajnost srbskega seljaka je ohranila misel na Lazarjevo carstvo, kakor tudi pri nas domačega jezika niso ohranila mesta in plemstvo, ampak naš kmet.

V srcu tega seljaka, tega jugoslovanskega barbara, kakor bi rekel Aškerc, je dobil pravice in svobode zlati sen tudi zunanji izraz v pesmi. Srbski narod vendar tudi pod turško nadvlado ni bil popolnoma nem. Res ni imel knjige, ni imel izobraženega sloja svoje narodnosti in vere: imel je pa svojo pesem. Niso zaman izrazili Srbi sami korenin svojega preroda v klasičnem stavku: Guslarova pesem in hajdukov meč sta spasila srbstvo. Če bi ne bila živela guslarova pesem, bi morebiti tudi ne bil oživel hajdukov meč.

Tako smo torej videli dve korenini, iz katerih je zrastle naša država: prva korenina je bila torej značajnost tistih revežev, ki so rajši trpeli, nego da bi bili prodali svojo vest in vero; druga korenina je bila guslarova pesem, ki se ji je pridružil še hajdukov meč.

Mentor

Tretja korenina naše države pa ni zrastle na Balkanu: prišla je z zapada. Ta korenina je geslo o svobodi, enakosti in bratstvu, ki ga je proglasilo že krščanstvo v prvih stoletjih in ki so ga pozneje zapisali na svoj prapor Američani v boju za odcepitev od Anglije in po njih zgledu Francozi v veliki revoluciji, odkoder je prišlo to geslo tudi k nam. To geslo je predručilo obličje Evropi 19. stoletja in je našlo silen odmev tudi na Balkanu. Tudi to korenino naše države je treba omeniti, ker more le omejeno narodno samoljubje misliti, da je katerikoli narod na svetu postal samo sam iz sebe to, kar je. V bistvu je vendar vse človeštvo ena družina in kar iznajde koristnega ali kar zamisli velikega en narod, to koristi tudi drugim.

K tem trem koreninam naše države bi jih lahko prišteli še toliko in toliko. Toda ne moremo se pri njih zadržavati. Omenili smo samo tiste tri, ki so se nam zdele na današnji dan posebno uvaževanja vredne. Kajti mi ne ponavljamo tu zgodovine radi zgodovine same; vprašati se hočemo: česa nas pa učijo te korenine, iz katerih je nastala naša država?

Prva korenina nas uči, da končno vedno zmagava pravica in svoboda. Vpliva nam samozavest nasproti vsem onim, ki so vedno pripravljeni »razmere upoštevati« in mislijo, da se pravica in svoboda dasta trajno pokopati. Naša zgodovina goji tako v nas idealizem, ki v bistvu ni nič drugega nego vera v končno zmago pravice. Naša zgodovina nas uči, da nam morajo biti ideali pravice in svobode več nego čast in premoženje.

Druga korenina: guslarova pesem nam stavi pred oči ogromni pomen kulture za življenje kakega naroda. Kliče nam, da naj se dobro usposobimo za to, da bomo drugo korenino narodne moči krepko gojili.

Česa nas pa uči tretja korenina? Česa nas uči zavest, da je prišla rešitev Balkana ne samo z Balkana samega, ampak tudi z zapada? Ta korenina nas uči

to, kar je tako lepo izrazil Prešeren v besedah, da smo očeta enega sinovi, ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi.

Vidovdansko proslavo bomo zaključili s pesmijo Bože pravde. Draga mladina! Morebiti nam je baš današnje razmišljanje ob Vidovem dnevu nekoliko pojasnilo zmisel besed naše himne: Bog pravice, ki si nas varoval od propada doslej, čuj tudi odslej naše glasove in bodi nam tudi zanaprej naša rešitev! Da, Bog pravice ni dopustil, da bi se bil zadušil naš narod pod peskom islama. In če hočemo, da nam bo dal Bog v novi dobi novo srečo, ne smemo nikdar pozabiti, da sveta ne vladamo mi, ampak da ga vlada Bog pravice in da je uspeh našega in vsakega dela za državo odvisen od tega, v koliko s svojim delom služimo Bogu pravice. Če bi mi ob slavnostnih dneh naše države po vseh šolah in cerkvah, po uradih in vseh javnih prireditvah klicali na pomoč Boga pravice in se sklicevali nanj, sami bi pa v javnem in zasebnem življenju častili le vraga krivice, bi bili hinavci ali bi pa ne vedeli, kaj govorimo. Kajti pravičnost je po prastarem izreku temelj državam, krivica je pa strup, ki državni organizem razjeda. Pravičnost v naši državi bo vedno tudi najmočnejši magnet, ki bo privlačeval Slovence izven mej naše države tja, kjer je njihov dom. Kajti po nesmrtnih Platonovih besedah je posledica pravičnosti, ki vlada v kaki državi, to, da se še sosedne države želijo z njo združiti. In če ni srbskega naroda uničil v pol tisočletja turški meč, tudi Slovencev na zapadu od nas ne bo uničilo v par desetletjih laško ricinovo olje.

★ ★

★

Ob slovesu od gimnazije.

(Abiturientov govor na vidovdanski proslavi III. drž. realne gimnazije v Ljubljani dne 28. junija 1926.)

Velecenjeni gospod ravnatelj

in gospodje profesorji!

Spoštovani gostje!

Dragi tovariši!

Pred osmimi leti smo vstopili na gimnazijo, majhni in plašni ter polni radovednosti, kaj nam bo dala srednja šola. Prehodili smo že pot, katera vas še čaka, o tovariši, vsaj tiste, ki nameravate dovršiti vseh osem razredov in nimate namena, da bi n. pr. po dovršeni nižji gimnaziji odšli na strokovne šole. Znana nam je doba prve šole, ko smo bili neskončno ponosni na to, da ne hodimo več v osnovno šolo, kjer smo morali gledati dan za dnem, uro za uro istega učitelja, ampak se že nahajamo v hramu modric in učenosti, to je doba, v kateri smo gledali na svoje učitelje z neomejenim spoštovanjem in velikim vponosom. Znana nam je tudi poznejša viharina doba, v kateri pravijo, da je fant v njej najbolj neroden, doba, ko se razvija iz dečka mladenič; na eni strani se zdi dijak takrat samemu sebi silno moder in učen in gleda s pomilovanjem na starejše, ki ga hočejo učiti, na drugi strani pa udejstvuje svojo samostojnost predvsem v nerednostih v šoli, doma in na cesti, h katerim je mladi modrijan izredno nagnjen. Umirila se je tudi ta doba vrenja in prišla so leta petošolske nesreče, ko dela mladenič rime na srce in gorje, na ljubezen in bolezen. Toda tudi te rane so se izcelile in prišli smo v dobo, ko smo kot sedmošolci in osmošolci dajali nasvete političnim in socialnim reformatorjem, snovali razna društva, popravljali vse, samo sebe ne.

Vi nas boste sedaj vprašali: Abiturienti, vi poznate sedaj vso pot, po kateri hodi dijak od prvega boječega vstopa v gimnazijo do pogumnega in samozaveznega abiturienta; povejte nam, v čem gledate največjo korist, ki jo imate od študiranja na gimnaziji.

Na to vprašanje pa ni tako lahko odgovoriti. Morebiti bi vsakdo izmed mojih bivših sošolk in sošolcev odgovoril drugače; radi tega vam bom mogel povedati le, v čem gledam jaz glavno korist, ki mi jo je dala gimnazija.

Mnogi izmed vas si gotovo mislijo: največja korist, ki jo imate od gimnazije, je ta, da dobite sedaj lahko službo. Gotovo! Ne podcenjujem te koristi. Vendar glavne koristi gimnazije ne gledam v tem, kajti do kruha bi bili lahko prišli tudi na drug način. Do kruha bi bili prišli po trgovski šoli, po tehnični srednji šoli, po trgovski akademiji; tudi obrt bi nam bila dala kruha, prav tako tudi vojaški stan.

Drugi morda menite: glavna korist gimnazije je v tem, da smete iti na visoko šolo; saj so vam odprte vse fakultete. Tudi to je zelo važen pomen gimnazije in priznati moram, da je zlasti zrelost za univerzo nekaj, kar človeka dviga in veseli. Vendar pa bi bilo za srednjo šolo slabo znamenje, ako bi morali o njej reči, da se spleča šele s tem, kar postane človek po tem, ko jo je dovršil. Ali ne nudi gimnazija res ničesar, s čimer odškoduje tako rekoč človeka že takoj, že na srednji šoli za njegov trud?

In odgovarjam čisto odkrito: največji pomen gimnazije gledam v tem, da nas je navdala s spoštovanjem do kulturnih vrednot človeštva, da nas je naučila ceniti vrednost izobrazbe in vrednost dela. Občutek, ki ga je zapustil študij znanosti v nas, je predvsem občutek globoke hvaležnosti do vseh onih mož, ki so napredku znanosti posvetili svoje moči, in do vseh onih junakov, ki so lili kri za svobodo, enakost in bratstvo, ki so lili kri zato, da bi na svetu vladala pravica in ljubezen. Ko smo prišli na gimnazijo, smo se učili radi tega, ker je to zahtevalo spričevalo, konference, učiteljev notes, doma očetova palica. Polagoma pa smo se začeli zavedati, kakšno bogastvo, kakšen zaklad je, imeti čim več vpogleda v zna-

nost in sploh kulturo. In to zavest nam je mogla dati gimnazija pred vsemi drugimi šolami najboljše, ker je zgrajena na široki podlagi.

Sola kot celota in vsak posamezen predmet nam je poglobil spoštovanje do vseh kulturnih pridobitev človeške družbe. Tako nas je zgodovina učila, kako žalostno dobo je preživelo človeštvo, ko še ni bilo slutnje o ideji enakovrednosti in bratstva vseh narodov in vseh ljudi. Kazala nam je dobo suženjstva in tlačanstva, naučila nas je ceniti blagovest krščanstva, ki je prvo zvalo vse ljudi »brate«, naučila nas je ceniti pomen vseh tistih, ki so lili kri za križ častni in svobodo zlato. Fizika nas je učila o napredku človeške tehnike. Prirodopisje nas je učilo spoznavati neskončne uganke matere narave. Jezikoslovje nam je kazalo može, ki so bili duševni vodniki človeštva.

Kdor je šel s srcem skozi gimnazijo, mora čuti v sebi glas hvaležnosti in spoštovanja do onih, ki so nam s svojim delom ustvarjali našo kulturo, ki so nam s svojo krvjo priborili svobodo. In če bi smel reči, v čem gledam zrelost mladeniča, bi rekel: mladenič je takrat zrel, kadar čuti v sebi hvaležnost do vseh, ki so ustvarjali kulturo in svobodo, posebno pa kadar čuti v sebi voljo, da tudi sam s svojim delom pospešuje na svet izobrazbo in da je pripravljen braniti svobodo tudi z žrtvami. Zrel si takrat, kadar se zaveš, da je sedaj na tebi, da nadaljuješ veliko delo za kulturo in svobodo, ki so ga doslej vršili vsi tvoji predniki v tisočletjih nazaj.

Vidov dan praznujemo danes; to je praznik, ko se ne spominjamo le kosovskih borcev, ki so se žrtvovali za križ in svobodo, ampak tudi vseh svojih rojakov iz ožje domovine, ki so prav tako branili zapadno kulturo, svobodo, enakost in bratstvo proti navalu od barskega vzhoda. Spominjamo se pa tudi vseh onih, ki so v trudu in znoju,

polnem radosti, dvignili našo kulturo za stopnjo više in tako domu gradili slavo in čast. In če hočemo danes položiti skromen dar na oltar domovine, bi rekli: domovina, mi ti bomo zvesti in poštjeni duševni delavci!

Kaj bomo delali v počitnicah?

(Dijaški govor na vidovdanski proslavi III. drž. realne gimnazije v Ljubljani dne 28. junija 1926.)

Najlepši del dijaškega življenja so počitnice. Debevec pravi v Vzorih in bojih, da bi poljubil lobanjo tistega človeka, ki je prvi prišel na misel, da mora dijak imeti počitnice. Tista dva meseca v letu, ki imata največ solnca in največ toplote, sta določena za počitnice. Kako jih bomo porabili?

Na to vprašanje bi lahko kratko odgovorili takole: v počitnicah bomo delali to, za kar med šolskim letom ni bilo časa. Predvsem jih bomo porabili za telesno okrepitev. Solnce, svetloba, sveži zrak, gibanje na prostem — to so tisti činitelji, ki vlivajo človeku življensko moč in preganjajo bolehnost in oslabelost. Zato si bomo v počitnicah privoščili solnca in gibanja v prostem zraku. Tako se bomo utrdili proti vročini in tako tudi najbolje pripravili za naslednjo zimo; kajti pozimi moramo tako rekoč živeti od zaloge solnca, ki smo si jo nabrali poleti. Med šolskim letom za utrjevanje deloma ni bilo časa, deloma pa ni bilo prilike. Dostikrat smo morali sedeti doma pri svojih nalogah ali pa biti v šoli, pa najsi je sijalo solnce še tako vabljivo. V počitnicah bo drugače. Solnčni dnevi nas bodo redko videli v sobi. S tem se bomo tudi najbolje pripravili za naslednje šolsko leto; kajti le v zdravem telesu biva zdrav duh.

Razume se samo po sebi, da si tudi v počitnicah ne bomo kvarili zdravja z

uživanjem alkoholnih pijač. Dijak 20. stoletja je abstinent; rdeči nos spada samo še v muzej.

Skušali bomo pa v počitnicah prijetno združiti s koristnim in si razširiti tudi svoje duševno obzorje. Kajti dobro vemo, da se človek ne more vsega naučiti v šoli. Ne biva samo v knjigah modrost, kakor mesec ne v zrcalu vode. Počitnice nam nudijo priliko, da si ogledamo tudi življenje drugih stanov. Nekateri boste odšli na kmete in videli — morebiti tudi sami pomagali —, kako zraste iz dela in znoja naš kruh. Drugi boste od bliže spoznavali življenje tovarniških delavcev in obrtnikov. Na delo vsakega stanu gremo s spoštovanjem in pomagajmo pri delu, če moremo! Zavedajmo se, da za služi vsak človek tem več spoštovanja, čim težje in napornejše delo opravlja. Saj je tudi smoter našega šolanja, da bomo postali dobri duševni delavci, ne pa morebiti kaki gizdalini in postopači.

Pa še na en način si bomo razširili svoje obzorje: s potovanjem. Goethe pravi, da se pameten človek največ nauči na potovanju. Kadar nam bo mogoče, bomo posegli po popotni palici in si ogledovali od vseh strani našo prekrasno domovino, o kateri res veljajo Krekove besede:

Ala je lepa naša zemlja dedna,
vredna je bojov in ljubezni vredna.

Ne bom govoril o krasoti naše ožje slovenske domovine, od katere ni krasnejše, kar jih obseva zarja dneva. Nas mikajo tudi pokrajine, koder prebivajo Hrvatje in Srbi od Hrvaške doli do Macedonije. Temu in onemu bo morebiti dana celo možnost, da si bo ogledoval svet, koder prebivajo muslimani, Arnavti, Nemci in Madžari, ki živijo z nami v skupni državi. Saj naša država po besedah srbskega državnika ni samo država Srbov, Hrvatov in Slovencev, ampak država vseh poštenih državljanov.

Posebno bomo pa veseli, če nam bo dana možnost, da si bomo ogledali življenje Slovencev izven mej Jugoslavije. Na te svoje rojake bomo mi-

slili kot na del samega sebe, dokler bomo živeli. To naj bo obljuba slovenske mladine na Vidov dan.

Viktor Steska:

Ob dvestoletnici slovenske pratike.

Govor iz leta 1926.

1.

Naša slovenska pratika je prvič izšla za l. 1726; obhajamo torej njeno dvestoletnico. Ali je pa vredno, da se tega dogodka spominjamo? Poglejmo! Če izide pri nas kaka znanstvena knjiga, jo kupi sto do dvesto ljudi; pratika pa se tiska v 100.000 izvodih in potuje do najbolj skrite gorske koč. Vsi ljudje jo gledajo in berejo. Podobno se je godilo tudi v starih časih. Marsikdo se je vprav iz pratike naučil čitati. Pred 200 leti so bile slovenske knjige tako redke, da ni izšla niti po ena vsako leto. Pratika je bila zato tiste dni nekaj izrednega in častita budilka slovenskih duš. Ali bi bilo torej prav, ko bi prezrli njen pomen?

Pratika pomenja danes koledar. Besedo koledar izvajamo iz latinske besede calendae, t. j. prvi dan v mesecu, ko so obresti plačevali. Po prvem dnevu so vse druge določevali, zato imenujemo sedaj koledar knjižico, ki nam urejuje vse dni v letu, vse praznike in godove, napoveduje solnčne in lunine spremembe itd. Koledarju so pa že odnekaj pridevali razne pouke, opozorila, navodila, slično ko danes, n. pr. poštna in brzojavna določila, seznam sejmov, tabele o davkih, kolkah in druge stvari. To polovico koledarja so imenovali latinsko practica t. j. praktične, zelo uporabne stvari. Lahi so iz practica (izgovori

práktika) napravili prattica (izg. prátika) in od Lahov smo dobili besedo tudi Slovenci ter si jo popolnoma prisvojili. Pri tem smo pa pozabili na prvotni pomen in imenujemo koledar splošno pratiko.

Ali pred izdajo prve slovenske pratike ni bilo pratik? Bile so, toda ne slovenske, pač pa latinske, nemške in v drugih jezikih. Latinske pratike so izhajale med prvimi knjigami kmalu po izumu tiskarstva okoli l. 1450.

Oglejmo si jo!

Na čelu nosi pratika sliko treh mož. Pred dobrimi tristo leti so tiskali na prvi strani sliko treh znamenitih zvezdoslovcev in pratikarjev, ki so se pisali: Laensberg, Nostradamus in Larrivey. Pozneje so nekateri postavili na čelo sv. Tri kralje, nekateri pa tri kmete s cepcem, vilami in grabljami, znamenje, da je to kmetiška pratika.

Kaj vsebuje pratika? Vse dni v letu, razdeljene po tednih in mesecih, vse praznike in godove, vsebino evangelijev, vremenske spremembe, kot dodatek pa uporabne nauke, tabele, uganke in smešnice.

Ali so vremenske spremembe bistven del pratike? Nikakor ne. Nasprotno, prava del je popolnoma nepotreben in je pratika le v sramoto, ker sloni napovedovanje vremena na sleparstvu. Zato pravi zelo dobro pregovor: »Vse, kar je v pra-

tiki, je res, samo da je mnogo laži vmes.« In vprav napoved vremena je taka laž. Vreme bi mogla pratika napovedovati ali za vso zemljo, ali pa za posamezno pokrajino. Za vso zemljo ga ne more, ker istočasno je na severni poluti zemlje prav nasprotni letni čas kakor na južni. Če je pri nas zima, je tam poletje in obratno. Kako bi mogla pratika vse prav zadeti? Ko bi ga pa napovedovala za eno samo pokrajino, bi pa tudi nič ne zadela, ker je vreme tako nestalno. Znano je, da v Kamniku večkrat dežuje kakor v Ljubljani, še večkrat v Bohinju, še hujše v Kotoru; nasprotno mnogo manj dežuje v Ptuj in Zagrebu. Včasih dežuje le na ozkem pasu zemlje, drugje je pa lepo vreme. Kako bi mogla pratika vsem ustreči? Ni mogoče! Kako prav poje Prešeren:

Vsi pojte rakom žvižgat,
Lažnivi pratikarji!

Ugovarjali pa boste: Nekaj se pa da vendarle tudi o vremenu vedeti in torej tudi prerokovati. Tega ne tajim, toda za celo leto naprej — to pa ne gre! Izkušnja uči, da je po lepi večerni zarji drugo jutro lepo vreme. Tudi pregovor: »Jutranja zarja, naznanja piharja,« navadno dobro zadene. Tudi rek: »Sv. Martin prihaja na belem konju,« t. j. prihaja s snegom, ali »Sv. Kata (Katarina), sneg pred vrata,« se po navadi obistinuje, saj je v pozni jeseni čas za sneg. Prav tako malokaterikrat zgreši rek: »Sv. Jurij prijezdi na zelenem konju,« t. j. da je 24. aprila po navadi že zeleno. Znan je rek: »Svet' Matija led razbija; če ga ni, ga naredi.« Zima in gosposka nič dolžna ne ostaneta; tako je tudi z vremenom. Če je o sv. Matiji mrzlo, bo kmalu toplejše vreme; če je pa tedaj južno, bo kmalu nastopil mrz, da se toplina zenači. Nespameten pa je rek: »Kakršno vreme na sv. Medarda (8. jun.) kane, tako štirideset dni ostane.« Mislim, da ni bilo pri nas še nikoli tako.

Sedaj si oglejmo še druge dele pratike: dneve, tedne, mesce!

Kaj je dan? Čas, ki ga zemlja potrebuje, da se zasuje krog svoje osi. Dan

štejemo od polnoči do polnoči. Ne štejejo pa vsi tako. Zvezdoslovci računajo dan od poldneva do poldneva. Judje so šteli dan od večera do večera. Znana je lepa prilika o vinogradniku, ki je delavce najemal. Najel jih je zjutraj, potem ob 3., 6., 9. in 11. uri. Kdaj je bilo to? Po naše ob 6., 9., 12. dopoldne in ob 3. in 5. uri popoldne. Torej so šteli Judje ure od naše šeste ure zjutraj dalje do večera 12 ur. Noč so razdelili v 4 nočne straže, kakor so vojaki na straži stali. Prva nočna straža je bila od 6. do 9. ure, druga od 9. do 12., tretja od 12. do 3., četrta od 3. do 6. ure. Zato pravi psalmist (129 ps.): »Od jutranje straže (t. j. četrte straže od 3. do 6. ure zjutraj) do noči, naj Izrael v Gospoda zaupa!« To pomenja toliko, ko ves dan.

In če čitamo, da je visel Kristus na križu od 6. do 9. ure, ve vsakdo, da znači to od naše 12. ure opoldne do tretje popoldne. — Pri nas delimo dan na 24 ur tako, da štejeemo od polnoči do poldne 12 ur, od poldne do polnoči pa zopet 12 ur. Železnice štejejo nepretrgoma 24 ur radi tega, da se ne motijo, ker bi sicer zamenjave n. pr. ob sedmih zjutraj in ob sedmih zvečer ne bile izključene; če pa štejeemo ob sedmih in ob devetnajstih, je pa vsaka pomota nemogoča.

Teden ima sedem dni. Rimljani so dneve imenovali po zvezdah. Nedeljo so imenovali Solis dies = dan solnca, ponedeljek Lunae dies (dan lune), torek Martis dies (Martov dan), sredo Merkurijev dan, četrtek Jupitrov dan, petek Venerin dan, soboto Saturnov dan. Podobno jih imenujejo še dandanes Lahi in Francozi. Ker je Stvarnik določil: »Šest dni delaj, sedmi dan počivaj!« so Hebrejci sedmi dan imenovali sabat = počitek. Po tem imenujemo tudi mi sedmi dan soboto, Nemci pa Sabatstag ali okrajšano Samstag. Nemci so po Latincih posneli nedeljo za Sonntag (dan solnca) in ponedeljek Montag nastalo iz Mondtag (dan lune). Dienstag je prevedeno iz latinskega dan Marta, bojnega boga. Mittwoch je kakor v slovenščini sredo. Donnerstag je prevedeno iz latinskega = dies Jovis,

dan gromovnika - boga, Freitag isto kar latinski dies Veneris, nastalo iz Friatag. Fria je boginja zakona.

Kako so pa Slovenci dneve imenovali? Kako so jih v poganski dobi, ne vemo; kot kristjani so jih zvali kar po vrstnih številkah. Od tega poznamenovanja so nam ostali še trije dnevi: torek = drugi dan. V staroslovenščini pomenja vtorig = drugi. Dalje četrtek in petek, četrtri in peti dan po nedelji. Nedeljo so imenovali zato tako, ker je ta dan hlapčevsko delo prepovedano. Ponedeljek je dan po nedelji; sredi je sredi tedna in sobota je hebrejska beseda = počitek. Kristjani so si mesto sobote izvolili za tedenski počitek in praznik nedeljo, da so se ločili od Judov in ker je nedelja praznik sv. Trojice, češ, ta dan je Bog začel svet ustvarjati, Kristus je nedeljo od mrtvih vstal, sv. Duh je prišel ta dan nad apostole, torej je nedelja resnično Gospodov dan.

Mesec pomeni v slovenščini spremljevalca naše zemlje luno, pa tudi čas, ki ga potrebuje luna, da se zavrti okrog zemlje. Tako so narodi včasih mesece tudi šteli. Mesec je bil čas od mlaja do mlaja, t. j. nekaj nad 29 dni. Toda kmalu se je izkazalo, da je ta način štetja zelo nepopoln in zato neprikladen. Radi tega so štetje od mlaja do mlaja opustili in določili mesecu drugo, danes veljavno dolgot. Leto, to je pot naše zemlje okrog solnca, delimo v 12 mesecev. Za mesece imajo sicer vsi narodi svoja narodna imena, rabijo pa navadno rajši latinska; tako tudi mi Slovenci. Naša imena mesecev so: prosinec, svečan, sušec, mali traven, veliki traven, rožnik, mali srpan, veliki srpan, kimavec, vinotok, listopad, gruden. Hrvatje imajo nekatera imena prav ista, toda pomenjajo drug mesec; odtod večkrat kaka pomota ali zamenjava. Naš vinotok (oktober) je Hrvatom listopad, naš gruden (december) jim je prosinec, naš prosinec (januar) je sječanj. Da se ognemo nepravilnostim, je najbolje rabiti mednarodne latinske izraze. — Rimljani so pričeli leto s 1. marcem. Mesece so imenovali: Martius, Aprilis, Maius, Junius,

Julius, Augustus, September, October, November, December, Januarius, Februarius, Martius je dobil ime po Martu, bogu vojne; ob tem času so se pričenjale prve pomladne vojne vaje. Aper pomenja kopno. Sneg je tudi po italijanskih gorah že skopnel. Zato so imenovali drugi mesec kopni mesec ali Aprilis. Tretji mesec je prejel svoj naziv od boginje zemlje Maje; zemlja se odene tedaj s cvetjem in je najlepša. Junij je dobil svoj priimek od boginje Junone. Julij in avgust sta se imenovala dolgo časa peti in šesti mesec Quintilis in Sextilis. Ko pa je Julij Cezar popravil koledar, so imenovali peti mesec Julius. Šesti mesec so nazvali po cesarju Avgustu — Augustus. Sedmi, osmi, deveti, deseti mesec se imenujejo kar po številkah September, October, November, December. Januarius po bogu Janusu, Februarius po Februusu, bogu sprave. Ker je bil februar zadnji mesec, je umljivo, zakaj ima le 28 oz. v prestopnem letu 29 dni. Dobil jih je toliko, kolikor jih je ostalo.

Leto. Kako dolgo traja leto? Ko je postal slavní vojskovodja Julij Cezar v Rimu velik duhovnik (pontifex maximus), je moral skrbeti tudi za koledar. Cezar je spoznal, da koledar ni popolnoma v redu, zato ga je hotel urediti. Naročil je aleksandrijskemu učenjaku Sozigenu, naj natančno preračuna dolgot leta. Ta mu je naštel 365 dni in šest ur. Cezar je na podlagi te trditve uredil koledar tako, da je imelo navadno leto 365 dni, vsako četrto leto pa 4×6 ur t. j. en dan več, torej 366 dni. To leto se imenuje prestopno leto. Po Juliju Cezarju se ta izboljšani koledar imenuje Julijski ali Julijanski koledar.

Toda Sozigen ni prave pogodil, ker leto traja 365 dni 5 ur 48 minut in 48 sekund. Sozigen se je torej zmotil za 11 minut 12 sekund, To pač nič ne pomeni, boste rekli. Morda res ne v enem letu, ali tudi v desetih letih; toda v 128 letih en dan in v 1000 letih že mnogo dni. In res je znašala l. 1582. razlika med astronomskim letom in meščanskim že deset dni. Teh deset dni je bilo treba dohi-

teti. Kako pa? Učenjaki so svetovali, naj se od 4. oktobra 1582 preskoči kar na dan 15. oktobra. Papež Gregor XIII. je ta predlog odobril in ukazal vsem katoličanom, naj se po tem predlogu ravnaajo. Tako je torej l. 1582. sledil 4. takoj 15. oktober. Tisto noč je umrla sv. Terezija, zato se njen spomin obhaja 15. oktobra. — Da pa ne bi bilo več koledarskih napak, je papež Gregor XIII. določil:

1. vsako četrto leto je prestopno leto in ima 366 dni;

2. vsakih sto let pa odpade prestopno leto, ako se številka ne more deliti s 400; leto 1700., 1800., 1900., 2100. itd. ni prestopno leto;

3. prestopno leto pa je, ako se da številka deliti s 400, torej je leto 1600., 2000., 2400. itd. prestopno;

4. prestopno leto, tudi ni tisto leto, čigar številka ni deljiva s 4000, n. pr. 3000., 5000 itd.

Ta popravljeni koledar se imenuje Gregorijanski. Sprejeli so ga takoj vsi katoličani, protestanti pa šele l. 1700.; pravoslavna cerkev ga še ni sprejela, zato je v koledarju za nami sedaj že za 13 dni. Sprejela pa ga je ruska boljševiška vlada, naša v Beogradu precej po zedinjenju, l. 1926. pa so ga sprejeli tudi Turki.

Med letom obhajamo razne praznike. Nekateri se stalno drže določenega dneva, n. pr. novo leto, sv. Trije kralji, sv. Peter in Pavel itd. Nekateri pa so premakljivi, in sicer vsi, ki so odvisni od velike noči, n. pr. velika noč, vnebohod, binkošti, sv. Rešnje Telo. Glede velike noči je določil nicejski zbor, da bodi velika noč prvo nedeljo po prvem ščipu po prvem pomladanskem dnevu, zato lahko pade velika noč v čas od 22. marca do 25. aprila. Zadnji dan, na katerega more pasti velika noč, je torej 25. april, god sv. Marka. To se zelo redko zgodi; zato je bilo staro prerokovanje: *Quando Marcus Pascham dabit, Et Antonius pentecostabit, Quando Joannes in Corpore stabit, totus mundus vae clamabit.* (Ko bo dal [sv.] Marko veliko

noč, ko bo obhajal [sv.] Anton binkošti, ko bo [sv.] Janez [24. junija] stal v sv. Rešnjem Telesu, tedaj bo celi svet klical gorje). Tak redek slučaj se je pripetil l. 1886. In kaj se je hudega zgodilo? Nič posebnega. Bilo je zelo mirno leto. Ta prerok se je torej zelo zmotil.

Razni narodi so ob različnih dnevih pričevali leto. Kitajci, Albanci in Rimljani pred Numo Pompilijem so ga pričevali s prvim pomladanskim dnevom; Atenci s prvim poletnim mlajem; stari Judje s prvo lunino spremembo spomladi; Rusi do 18. veka s 1. septembrom, nemški cesarji s 25. decembrom, Francozi pa do l. 1556. z velikonočno nedeljo. Sedaj se ravna skoro ves svet po zvezdoslovnem začetku s 1. januarjem.

Od kdaj pa štejemo leta? Vsak narod je skoro drugače štel. Grki so šteli leta po olimpijadah, t. j. po dobi štirih let, od l. 776. pred Kristusom dalje. Rimljani od zidanja rimskega mesta, t. j. od l. 753. pred Kr. dalje, Selevci od l. 312. pr. Kr. in Turki od l. 622. po Kr., drugi narodi pa tudi vsak po svoje. Pred nekaj stoletji so pričeli nekateri od stvarjenja prvega človeka dalje. To bi bilo zelo primerno in modro, ko bi le pravo prvo letnico vedeli. Te pa, žal, nihče ne ve. Nekateri so smatrali letnico 5508, drugi 4179 ali 3762 pr. Kr. za pravo, kar je zmedo le še povečevalo. Zakaj pa prave letnice ne moremo dognati? Ker tedaj in še dolgo potem nihče ni nič zapisoval; na človeški spomin se pa ne moremo zanašati, saj vsak dan izkušamo, kako je nezanesljiv. — Nedavno mi je star mož pripovedoval, da je že pred 50 leti videl ruske vojne vjetnike v Ljubljani. Vprašam ga, kako so sem prišli. Odgovoril mi je, da so došli za krimske vojne. Ker je bila ta l. 1855., se je mož uštel za nič manj kakor 20 let. Opozoril sem ga, da je od tedaj minilo že 70 let, pa se mu je čudno zdelo, da čas tako hiti. — V Ljubljani je bila stara kuharica pri starem gospodu. Če jo je kdo vprašal: »Koliko let imate?« je odgovorila: »Saj sama ne vem.« »Kako to, da tega ne veste?« »Vsako leto vpra-

šam gospoda, da mi pove, koliko let mi je, pa mi vsako leto pove drugačno število; zato si ga ne morem zapomniti.»

Ali je torej čudno, da ne štejemo let od prvega človeka dalje? Leta se morejo šteti šele, ko je človeštvo začelo pisati in zaznamovati čas. Tedaj je moral imeti neko stalno izhodišče, od katerega dalje je čas merilo.

Videli smo torej, kaj nam pratika kaže, kaj nas uči, na kaj nas spominja. Ali ni resnično važna knjižica? Ali je čudno, da se nahaja v vsaki mestni hiši in gorski koči? Res, dandanes bi brez pratike skoro ne mogli živeti.

2.

Za l. 1726. je izšla prva doslej znana slovenska pratika z naslovom: *Nova Crainska Prateca, Na Lejtu MDCCXXVI*¹. Bržkone je potem redno izhajala vsako leto, toda noben izvod te pratike in njenih naslednic do l. 1741. ni znan. Ljubljanski muzej hrani izvod pratike iz leta 1741. in razne druge pratike, ki so jih izdajali ljubljanski tiskarji Eger, Merk, Kleinmayr, Anton Degotardi, Andrej Gassler, Janez Rezer itd., vendar vrsta ni popolna. Tudi licejska knjižnica ima lepo zbirko pratik, n. pr. od l. 1779. dalje celo vrsto Egerjevih. Te pratike imajo naslov »Nova Kraynska Prateca«. Poleg Egerjevih se pa ondi nahajajo še razne druge izdaje; vendar tudi ta zbirka ni brez vrzeli.

Pred menoj ležita dve pratiki, ki se v označenih knjižnicah ne nahajate in sta morda sploh edina še ohranjena izvoda na svetu. Ohranila sta se v celih polah, ker so bile vanje zavite stare tiskovine. Ti dve pratiki sta: »Mala Pratika za leto 1798.« in »Krajnska Pratika za Lejto 1801«.

Prva ima naslov: »Mala Pratika, su leto 1798. V' Lublani per Joan Fr. Eger, natifkavzi.« 32°, 64 str.

¹ Jos Benkovič: Slovenski koledarji in koledarniki. Dom in svet, 1895, 25 id.

Ta pratika vsebuje navadno kalendarско gradivo; dneve v tednu, v mesecu, cerkvene praznike in godove ter zodijska znamenja; ne napoveduje pa vremena za dotično leto. V tem oziru prekaša današnje pratike.

Posebe pa vsebuje še razna poglavja: »Premejenje na Luni«, »Od Mraknenja«, »Rojstni popis sedaj živih visokih Oblastnikov«. Za besedo Herzog (vojvoda) piše vajvod, za Fürst (princeps, knez) pervina. Kdo ve, če niso stari panonski Slovenci svojega kneza nazivali res prvina in so latinsko pišoči pisatelji mislili, da mu je tako ime in so ga zato pisali Privina.

Sestavki v nevezani besedi so: »Od Arcni« in »Življenje Človeskiga roda v nekidanih časih«. Za zgled bodi: Nekdaj v postnih dneh niso smeli jaje jesti. Od tod izhaja navada, da kuhajo piruhe, jih o veliki noči pošiljajo drug drugemu v dar in jedo. Rdeče jih barvajo, da bi bil dar lepši.

Marsikoga utesnejo zanimati uganke:

Kaj je popolnoma krivo, pa vendar ni greh? — Klobasa.

V čem so si podobna kolesa in pravdni besedniki (odvetniki)? — Oboje je treba mazati.

Kaj je rojeno od očeta in matere, pa ni sin? — Hči.

Zakaj je cesar oni dan Moskovitarju (Rusu) pisal? — Ker sta bila daleč narazen.

Kje ne more tat ukrasti? — Kjer nič ni. Belo polje, črno žito; marsikateri mimo gre, kaj pomeni, pa ne ve. — Črke na papirju.

Kdo je rojen v novem testamentu, pa ni umrl? — Mi vsi.

Kateri ubijalci ne zapadejo glave, čeprav radovoljno in premišljeno ubijajo? — Mesarji.

Katera mast ni užitna, pa je najboljša? — Mast za njive: gnoj.

Kje je prvo drevo zrastle? — Na štoru.

Kdo si bo prej nogo zlomil: ali ta, ki pade z mize, ali tisti, ki pade s strehe? — Tisti, ki pade z mize, ker je prej na tleh.

Za kaj so nekdanj tatove obešali? — Za vrat.

Ovčarja je nekdo vprašal: Koliko ovac imaš? Ovčar odgovori: Ako bi jih imel še enkrat toliko in še pol toliko in še en četrt toliko in ena, bi jih bilo sto. Preudari, koliko ovac je v moji čredi? — 36.

»Perstavik (Pergodbe)« pripoveduje anekdote, n. pr.:

Dekla je nesla kašo na mizo in padla čez prag, da so se črepinje in kaša razletele po hiši. Gospodinja je rekla: »Tako znam pa tudi jaz.« Dekla hitro odgovori: »Lahko znate, ko sem Vam jaz pokazala.«

»Znamine od suše«: Kadar polž nakvišku zleze in se prilušči na drevju ali drugih visokih krajih, kaže, da bo lepo vreme nekoliko časa trajalo in morda suša prišla.

»Sneženo kepo peržgat«: V sneženo kepo utakni košček kafe, da bo malo ven molela in jo s svečo prižgi. Kafa bo gorela, ljudje pa bodo menili, da sneg gori. Kafa je namreč bela in se na večer pri luči nič ne razločuje od snega. Zato je najboljše skazovati take umetnosti na večer, kakor imajo hvalevredno navado vsi »zmikavti«.

»S klobukom eno besedo zapisat«: Zapiši na bel papir z lojevo svečo besedo; udari s klobukom gori in beseda se bo videla črna. Prah in črna barva klobuka sta se masti prijel. Gledalci se pa bodo čudili, ker te skrivnosti ne razumejo.

Pesništvo zastopa v tej pratiki Vodnikova pesem: »Kos inu brezen«. (Brezen = sušec = marec.) Besedilo se le malo razlikuje od inačice v Wiesthalerjevi izdaji Vodnikovih pesmi.²

Vprav zato, ker se nahaja v tej pratiki ta Vodnikova pesem in kažejo tudi vsi drugi članki v nevezani besedi na Vodnika, smemo sklepati, da je bil urednik te pratike Vodnik sam. Znano je, da je Vodnik l. 1795., 1796. in 1797. urejeval Egerjevo: »Veliko Pratiko«. Toda v 94. številki in v naslednjih »Lublanskih Novic« toži založnik Eger: »Zadnje tri leta sim natiskaval eno pratiko z imenom: Veliki Kalender; al nisim mogel izhajati, je bila ludem predraga; zato bodem eno majhino pratiko pod imenom: Mala Pratika namesti une velike vundal.«³ In res, za l. 1798. je Mala Pratika izšla v Egerjevi založbi. Kakor je Vodnik urejeval Veliko Pratiko l. 1795. do 1797., tako je urejeval poslej Malo

Pratiko za l. 1798. in nedvomno tudi še nadalje. Zato moramo spise teh pratik prištevati Vodniku; s tem pa narastejo Vodnikovi spisi zopet za precejšnje število. Vodnik se pa pod temi spisi ni nikjer podpisal.

Druga pratika je naslovljena: »Krajnfka Pratika Sa Lejto 1801. V' Kleinmayerjevi Shtazuni«. 16°, 16 str. Ta Pratika je tako urejena, kakor so sedanje. Naslovna stran kaže tri kmete s cepcem, lopato in grabljami, s solncem, luno in zvezdami, na sredi je grb. Razen koledarske vsebine in vremenskih znamenj nima posebnih člankov. Edina izjema so uganke, znamenje, da so preprostemu narodu zelo ugajale. Naj tu slede:

Kje je voda draga, pa jo ljudje vendar radi plačujejo? — V gostilni, če jo gostilničar nameša med vino.

Katera ptica je sladka, pa je vendar nihče ne je? — Čebela.

Kateri les je najboljši, pa ni za drugega ko za kurjavo? — Vinska trta.

Katera mast je najboljša, pa ni užitna? — Gnoj. (Ista kakor v Mali Pratici l. 1798.)

Kaj je najmočnejše na svetu? — Sila. Čigavo ime ne more noben drug izgovoriti, kakor on sam? — Jezik.

Mlinar vidi v mlinu devet vreč, na vsaki vreči devet mačk, vsako z devetimi mlađi. Koliko nog vidi? — Samo dve, namreč svoji, ker mačke nimajo nog, ampak tačke. Kateri les je najtežji? — Beraška palica.

Kdo zmerom v bukvah tiči, pa vendar nikoli učen ni? — Molj.

Katera voda je najbolj zapeljiva? — Ženske solze.

Kakšne lase imajo najlepše ženske? — Lastne.

Ali ni čudno, da iste in slične uganke še dandanes krožijo med ljudmi? To je gotovo dokaz, da je pratika zelo bodrilno in izobraževalno vplivala. Zato bi ne bilo napačno, ko bi se mogle zbrati vse pratike kot droben ali vendar znamenit kulturni činitelj našega naroda.

² Pesmi Val. Vodnika. 1891, str. 27.

³ Fr. Wiesthaler: Valentina Vodnika izbrani spisi. XXIX.

Mihael Mihajlovič Fujsov:

Majska noč.

Slika iz dolinskega Prekmurja.

Na nebu se utrinjajo zvezde, iščejo kdovekam v temo, blodijo za hip, nato pa, kakor da so našle smoter, ugasnejo. Zemlja je odeta v gosto črno haljo. Oživel je ob mlakužah — sam Bog znaj, odkod se je vzelo toliko življenja — oživel je čez noč v uspavanko sanjajočemu polju. Odpovsod petje, enoglasno, v vedno istem ritmu. Tu za trenutek prestane v prisluškovanju, se menjava, odmeva iz dalje in če bi prisluškoval, bi lahko dognal: Tu teče jarek, od severa v jug, tam je mlakuža. Onih modrih ni več, »huzarjev«, in tudi tistih nagnusnih, počasnih ne, samozelene. Včasih bi vmes ujel morda glas sove ali divjih rac. In rahlo šumenje Mure bi morda slišal, kakor oddaljeno pesem, polno skrivnosti, spreminjajočo se s časom.

Prijeten duh dehti odpovsod, po cvetju, po smolnatem zelenju drevja, duh razoranih njiv in še Bog ve česa.

»Vraga, kaj pa brehaš!« Mlad fant, morda šolar, ki je kašljal od pomladnega hlada, se je zagrizel v ustnice, da mu ne bi spet ušlo. Telo mu je drhtelo v ponočni svežosti. Ob sebi je imel troje košarjev¹, trgal travo in šerjè in zatikal košarjem luknje. Brat je stal v vodi s podsukanimi hlačami, delal z motiko jez, počasi, da ne bi čapukal z vodo.

»Kaj pa mečeš?« je vprašal spet oni v vodi zadirčno. »Če stopim ven...« je tiho pretil.

¹ Opomba: Dolinski Prekmurci radi ribarijo, zlasti ker imajo povsod dovolj vode, v katerih živi mnogo rib. Lovijo jih na različne načine; s saki, prtnjaki itd., spomladi pa, ko je še mrzlo in ko vode naraščajo, »polékajo« v jarkih iz vrbovih mladik pletene »izice« (za ščuke) in »košare« (za piškurje), stražijo ob jezovih, če so lepe noči, ker polékajo le čez noč.

»Žabo sem prijel,« se je opravičeval mlajši.

»Pa kaj mečeš name! Saj ni pozoj, da bi te snedel.«

Včasih se je slišalo, kako je motika zadela ob kamen. Sicer pa je odmevalo le reganje, vmes pa se je mešal šum Mure in rahel ropot mlinov na njej. Po cesti se je peljal nekdo; kakor da omahujejo kotači na kolah, je hreščalo ob kamenju.

»Daj košar!« je prosil starejši. Pljunil je trikrat v vršič, ga položil med jez, pritrdil z vrbovim locnom in pokrnil s šerjem.

»Ali ne gre nekdo?« je vprašal, ko je stopil iz vode in prisluhnul.

»Ne!«

»Ti slišiš...« je zagodrnjal starejši, počučnil in potlačil tudi brata. Mimo je šlo dvoje senč, skoro brezslušno. »Če sta naju opazila, ga je bolje ven vzeti in doma za hlev z njim, ker ga drugače ne bo več jutri, ali ga bo pa kdo dvignil. Jaz ga ne bom tu pazil. Pa saj si ti gluhi in Bog le znaj, o čem misliš.« Mlajši je molčal in stiskal ustnice. »Da mi ne boš brehal in po šebriju hodil. Stopaj za mano!« Mlajši je stisnil košaro pod pazduho, potlačil zapestja v žep in se opotekel za bratom. Pred njima so skakale žabe vstran, utihnile trenutno v strahu, nato pa znova začele. V daljavi pa je šumela Mura, zamolklo in skrivnostno...

*

»Ti lahko deco prepričuješ na ta način, mene pa ne boš. Ti znaš svoje iz knjig in iz bahavosti, jaz pa sem marsikaj doživel in zato bom svoje trdil.« Prileten mož, ki je govoril, se je obrnil k ognju, prižgal pipo ob ognju. Molk je nastal za čas. Obrazi so žareli v odsvitu plamena, oči so

se vžigale ob gibanju. Fant, ki je ugovarjal starcu, se je morda nasmehnil, rekel pa ni ničesar. Otrok-šolar, ki je nalaгал, se je zamislil v temo. Ali ni zažarelo tam oko iz češminovega grma, zlobno in vabeče. Ali ni krenila brezslušno mimo senca? Zamizal je, se stisnil k starcu v bojazni.

»Tinku tu pripovedujte o tem,« je namignil oni, ki je ugovarjal, na fanta poleg sebe in se nasmehnil. Tinko se niti ganil ni, mirno je ležal, kot bi kobile pasel, in mislil svoje. »Tinko gre vsak drugi večer po Ložiču.«

»Ti pa on bosta verjela šele tedaj, ko bosta doživela.« Starec se je zagledal v nebo. Molk je motilo le prasketanje ognja, reganje žab in šum Mure. Telesa so ležala v dolgočasju na hladnih tleh (starejši so si prinesli prte, da ne bi oboleli), vsak je živel v svojih mislih. Vesel fant ob Tinku je mislil na dekle in pel zase:

»Fantič je pod okno prišel...«

Sanjale so oči, sanjala je duša:

»Vstani ljuba, odpri mi...«

»Deset bo ura,« je menil starec.

»Koliko?«

»Deset. — Vidiš, kdo mladih zna določiti iz zvezd uro. Samo solnce in mesec še poznate. — Da, kakor so ure noči zapisane v zvezdah, tako je tudi usoda slehernega. Vsak ima na nebu svojo zvezdo, ki se vžge ob njegovem rojstvu in hip pred njegovo smrtjo zdrse v temo.«

»Katera pa je vaša?« je smeje se vprašal mlad fant.

»To je prav tisto, da nihče ne ve zanjo, zakaj sicer bi jo vsako noč opazoval in se bal, da se ne bi utrnila...«

»Vanek, vzdigávat!« je velel veseli fant, onemu, ki je nalaгал. »Pa sem z žabami, če jih je že kaj notri!«

»Morda pa kakšna kača!« je dejal drugi.

»Kača pa!« je začel ob spominu eden starejših. »Kot pokojni Hrastov

Marko, Bog daj duši dobro. Mraz je bil, belo kot da je padel sneg, on pa bos vzdigávat sem v Ložič. 'Majka bozja',« je oponošal pokojnega, »kak zebe, Oca nebeski!« Grel si je noge z vodo, bežal, kar so ga nesle noge.«

»Kaj ga je pa tentacija nesla na vse zgodaj. Mar bi solnca počakal,« je dejal nekdo.

»Poslušaj, da povem... Seveda bi lahko šel kasneje, ampak ljudje bi se mu smejali. Tak stari bak, pa nosi košar opoldne. Vzdigne — pa nazaj, niti pogledal ni, če je kaj notri. 'Scuke so,' je mislil, ko je slišal, da nekaj ropota notri. 'Velika scuka, da tako poka.' Pa ti je skočil pri Markovih v hišo in jih nagnal s postelje. 'Mamka, skledo, do bomo videli, kaj poka, jaz pa se segrejem malo. Kako toplo imate.' Stara je prinesla krnico, on pa je odtaknil luknjo in iztresel dve — kači, kot ročnik. On bojk s košarjem, kači pod postelj, stara v krik, oni pa s postelje...«

Mladi so se smejali, starejši so pokimávali ob spominu. Fant, ki je pel, se je šele čez čas nasmejal, kakor da se je spomnil nekaj lepega.

»Potem je Marko spet pripovedoval, kako so ga stari kleli.« Dvignil se je, naročil fantu, naj kaj pogleda za košarji. Še je dregnil prijatelja, ki je nemo sanjal ob trnju: »Pojdi, greva k Hrvatovi. Čakala bo. Do ene obhodiva.«

»Ne grem,« je odkimal Tinko. Oni je odšel s pesmijo:

»Vstani, ljuba, odpri mi...«

»Fant misli, če je močan in korajžen, da se mu ni treba ničesar bati,« je začel starec, ki je v začetku govoril o strahovih in zvezdah. Zdelo se je, da bo nadaljeval. »Presneto bi mu privoščil, da bi kaj videl in slišal. Nekdaj bo, kot sem jaz in drugi. Skozi Ložič bi moral ponoči, da bi blodil v najlepši mesečini do jutra in ne bi znal domov. Da bi slišal hrzanje ko-

bil in jih ne videl, da bi se mu brezglavci obežali na suknjič...«

»Saj tega vsega ni,« je ugovarjal Vanek-šolar.

»Boš ti govoril, dete. Za pečjo ni, v Ložiču in drugod pa. Koliko se jih je že zgubilo na tem pašniku. Ali se ni Kovačev Marko vozil vso noč s kobilami tod? Zvečer se je peljal z goric, zjutraj pa so ga našli brez govorjenja s kobilami ob grmu v trnju.«

Tedaj se je dvignil Tinko, se stegnil in se okrenil brez besede.

»Kam, Tinko?« je nekdo vprašal.

»Sem, na Hotizo. Za dobro uro bom nazaj.«

»Pazi se,« mu je svetoval prijatelj. »Če te Hotizanci primejo, izven-aki si.«

Malomarno se je nasmejal Tinko in odšel tiho in počasi, da ne bi zadel ob trnje — zakaj trnje je raslo po pašniku: trnine, ščipek, češmin, kopicje, in še bogve, kaj vse: osat, tisti veliki, divji stric, ali kako že.

»Kaj mu je? Tako molčeč je,« je vpraševal eden starejših.

»Kakor da nosi v sebi bridko slutnjo.«

»Dekle mu za drugimi gleda,« je menil prijatelj. »Dvakrat jih je že odnesel — tretjič bo pa zares. Ne pozna onega vražjega mlinarja, kateri jej zdaj streže. Mlinar je mlinar, liki mesar; ne gleda, kam pade roka v jezi in kako jo spusti. Pa še brez vsega gre...«

»Čemu hodi v tujo vas, saj imamo doma deklet. Mlada kri, strast brez razuma.«

Noč je postajala vse hladnejša, zdelo se je, da reganje ponehuje, le šumenje Mure čim razločneje odmeva. Od čerensovske cerkve prihajajo rahli udarci ure, vseh niti ni razločno slišati. Fantje gredo s Poljane v Žezke, od tam prihaja petje, mogočno, prešerno in izzivajoče. V vasi je zakričal fantalin. Še od Kapce je pri-

hajalo petje, ali vse drugače od slovenske, madžarski otroci so peli:

»... Szeretellem kis angyalom...«¹

»Dve bo,« je menil tedaj stari mož. »Mesec bo kmalu vzšel.« Res se je zdelo, da nebo pobledeva nad Kapco.

»Mrzlo je,« je dejal fant. »Kaj bi dalje stražil. Če je kaj prišlo, je, če ni, pa ni. Do jutra ne bom tu ležal.«

»Kaj že greš? Čakaj, da se ona vrneta in da mesec vzide.«

»O, kaj bi,« Dvignil se je in šel z bratom k jarku. Tedaj se je vrnil fant s pesmijo, vesel in srečen, z rokami v žepih in pel je:

»Kje si hodil, kje si bil...«

»Tinka ni?« je vprašal. Noge je premenjaval nad ognjem. »Bomo šli?« Šel je dvigat, tudi ostali so se počasi namenili k jarkom na različne kraje. Piškurji so čudno godli v košarjih. Polekači so potežkovali, ali je kaj notri in koliko.

»Ali ni nekdo vzdihnil?« je vprašal najmlajši tedaj.

»Ne vem, če ni. Meni se je tudi zdelo.« Vsem je leglo težko na srce in tesno jim je bilo. Vsakemu se je zdelo, da je slišal pritajen vzdih.

»Ložič je in pozna ura,« je dejal starec. Najmanjši je videl polno strahov — odpovsod so prihajali, iz vsakega grma so gledale čudno žareče oči. Le veseli fant si je zapel pesem.

»Morda je pa bil Tinko?« je menil najmlajši, zaverovan v vzdih.

In zastale so jim noge in zažarele so jim oči v temi. Pa je dejal veseli fant:

»Tinko pa vaši strahovi. Presneto malo da nanje. Kaj je njemu Ložič.«

»Govoriš, ker nič ne misliš,« je dejal starec. »Ložič je in pozna ura.«

Pa so vendar šli domov. Tedaj se je dvignil mesec iznad drevja. Pašnik se je kopal v blede mesečini, ob jarku

¹ »... Ljubim te, moj mali angel...«

je vzrastlo drevje, ob Gosposkem so sanjali topoli, sključeni kot starci in še dalje je odseval marof, za njim pa križ na stolpu čerensovske cerkve. Odmeval je šum Mure v čudni melodiji, reganje je potihnilo, dehtelo je polje v mirnem spanju...

* *

»Sem rekel: v Ložiču ob pozni noči,« je dejal drugega dne starec.

»Sem rekel,« je dejal Tinkov prijatelj. »Dvakrat jih je odnesel težko, v tretje pa je bilo zares. Pa je šel v temi onemogel čez globok jarek po upognjeni jelši. Zdrsnilo mu je, niti zakričati ni mogel...«

V. V.:

Gilbert Keith Chesterton.

Ce boste hoteli morda še več vedeti o tem možu, kot boste brali tukaj, se morate obrniti naravnost nanj. Njegov natančen naslov je: G. K. Chesterton, Top Meadow, Beaconsfield. Telefonska številka pa je Beaconsfield 104. Doma je gotovo, ker je velik zagovornik družinskega življenja. Vrh vsega je izredno šaljiv in duhovit. Morda bi vam pri telefonu na vprašanje: »Kdo tam?« čisto natančno odgovoril: »Gilbert Keith Chesterton, novinar in pisatelj. Sodelavec pri trinajstih angleških časopisih. Spisal v četrto stoletju pol stotine knjig.«

Dosti več iz njegovega življenja vam tudi jaz ne bom pravil, zato ker je zapisal sam, da sta si kip in življenjepis, s katerima navadno proslavljamo velike moze, podobna v toliko, da nista prav nič podobna originalu, in da ne izbrisujeta le človeških slabosti, ampak povrh še njegove lepe čednosti. (Le v enem sta si baje različna, da namreč nikdar ne beremo življenjepisov, ne da bi slišali o svetosti privatnega življenja, o katerem moramo čisto molčati, med tem ko kipar vendarle ne opusti napraviti nos slavnemu človekoljubu, češ da je prelep, da bi bil javnosti na ogled.) Kos življenjepisa pa si je napisal sam.

Nekoč je zavračal svojega založnika, ki je trdil, da more človek trdno zupati le še vase. »V kaj drugega naj še veruje?« Chesterton je šel domov in napisal knjigo v odgovor. Prej anglikanec, bolj moderen skeptik, je tako

napisal eno svojih najboljših del: »Pravovernost« (Orthodoxy, 1908), v kateri je jasno izpovedal svojo neomajno vero v apostolsko veroizpoved, v katoličanstvo. Sam pripoveduje, da se mu je godilo kakor angleškemu mornarju, ki je zablodil na poti, in ko je zopet pristal na angleški obali, se mu je zazdelo, da je odkril nov otok v Južnem morju. Tako je odkril, ko je plul po morju vseh misli in zmot svojega časa, otok resnice, in ko je hotel na njem izobesiti svojo zastavo in ga proglasiti za svojega, je spoznal, da »njegova« resnica ni nič drugega ko stara katoliška resnica.

Ta knjiga, ki tvori nekako središče njegovega duševnega razvoja — o njegovem literarnem razvoju skoro ne moremo govoriti, tako sta si podobni njegova prva in zadnja knjiga — je tako polna duhovitih misli, govorov in zagovorov, da jo nekateri smatrajo za najduhovitejšo in najprijetnejšo in najzabavnejšo, dasi čisto svojevrstno apološko krščanstva. Na kratko zavrača skoro vse moderne filozofske, sofistične in teološke zmote in sklepe. Potem pa pokaže katoliško resnico v najsvetlejši luči, kot edino trdno, upravičeno in nujno, ustrezajočo onemu dvojnemu hlepenju za domačim in vendar nedomačim, tujim, s strahom napolnjujočim, ki ga tako prav označujejo kot romantiko pravovernosti.

Njegov slog je izviren, čisto svoj. Jezik je živ. Piše kakor bi govoril, čisto

naravno, kakor bi zbadal. Bogat je najbolj domačih, vsakdanjih primer; čudovito jasen, presenetljiv in bojevit.

Svojo izpoved končava, kakor bi pesem pel:

Vesetje pa je velika skrivnost kristjanov. In ko sklepam to kaotično knjigo, odpiram znova čudovito malo knjigo ki je vir vsega krščanstva; in zopet mi je, kakor bi me v nečem potrjala. Velika postava, ki zasenčuje evangelij, prekaša v tem oziru in v vsakem drugem vse mislece, ki so se kdaj smatrali za velike. Stari in moderni stoiki so ponosni na to, da skrijejo svoje solze. On pa ni nikdar skrival svojih solz; odkrito jih je kazal, že zaradi vsakdanjega pogleda, ki se mu je nujal, kakor razgleda iz daljave na rojstno mesto. Vendar nekaj je skrival. Slavnostni ljudje in močni diplomati so ponosni na to, da zadržujejo svojo jezo. On svoje jeze nikdar ni zadrževal. Mize je prevrnil s templjevih stopnic in ljudi vprašal v obraz, kako mislijo uteči peklenski pogubi. Vendar nekaj je zadrževal. Prav spoštljivo povem: v tej uničujoči osebnosti je bila poteza, ki jo moramo imenovati boječo. Nekaj je skrival pred vsemi ljudmi: Če je šel na goro molit. Vedno je skrival nekaj, ko je od časa do časa umolknil ali viharo iskal samote. Nekaj je bilo, kar je bilo preveliko, da bi nam pokazal Bog, ko je hodil po naši zemlji; in včasih sem mislil, da je bilo morda njegovo veselje.

Isto leto, že malo prej, je izšla Chestertonova knjiga, ki je pri nas Slovenca znana po lepem Župančičevem prevodu, Četrtek. Zgodba o Četrtku, Nedelji, Ponedeljku, Torku, Sredi, Petku in Soboti je detektivska in vsa ta imena niso dnevi v tednu, ampak le detektivi, člani Osrednjega anarhističnega odbora. Sedaj bi bilo na mestu, da bi povedal nekaj o detektivskih povestih, ki so navadno na slabem glasu in to (posebno še pri nas, pri naši izbi) čisto po pravici. Hvala Bogu je storil to Chesterton sam. Saj pa je imel vzrok za to: več kot marsikatera njegova zgodba je detektivska.

(Nekatere bolj znane: The Innocence of Father Brown, 1911; The Wisdom of F. Brown, 1914; Man who knew too much, 1925; Incredulity of F. Brown, 1926.)

V svojih »Zagovorih nezmiselnosti, ponižnosti, šundromana in drugih preziranih stvari« je napisal tudi zagovor detektivskih zgodb. Pravi, da se moramo otresti praznih fraz, če hočemo priti do psihološkega temelja za razširjenost detektivskih povesti. Ni namreč res, da bi ljudje slabo literaturo bolj cenili od do-

bre in bi rajši segali po detektivskih zgodbah zato, ker jih prištevamo k slabi literaturi. Mnoge dobre knjige so bile k sreči popularne; mnoge slabe knjige so bile — še večja sreča — nepopularne. Vsa težava leži le v tem, ker mnogi sploh ne morejo umeti, da kaka dobra detektivska povest obstoja; takim se zdi, kakor bi govorili o dobrem hudcu. Detektivska povest pa je vendarle popolnoma zakonita oblika umetnosti in njena glavna vrednost leži v tem, da je prva in edina oblika popularne literature, v kateri se uveljavlja nekaj zmisla za poezijo modernega življenja. Obenem pa se nam prav v romantiki variha jav-

nega reda odkriva najlepše vsa človeška romantika.

Seveda je ta zagovor pisal Chesterton — le zase.

Četrtek pa skoro ne potrebuje zagovornika. Ko ga prebereš, veš, da ni »šund«. Zgodba, kako člani londonskega anarhističnega odbora drug drugega odkrijejo kot detektive, svojega predsednika pa kot organizatorja protianarhističnega odseka policije, je prav tako duhovita kakor fantastična. Od začetka do kraja je prepletena z duhovitimi, včasih težkimi mislimi ali pa s stavki, polnimi rezke ironije o najrazličnejših javnih napravah, mišljenju, prepričanju in predsodkih. Z neizprosno doslednostjo in jasnostjo ti pobija ugovore in oporekanja, te prehiti in te pripelje, kakor detektive, sebi samemu v hrbet.

L. 1910. je izdal Chesterton knjigo »What's Wrong with the World«, »Kaj je krivično na svetu«. Kakor je v »Pravovernosti« izpovedal katolicizem kot vero, ki odgovarja na velika življenska vprašanja in ustreza človeškim duševnim potrebam, se je pa s to knjigo obrnil čisto v praktično življenje, v življenje, kakor ga okušamo in prenašamo, lahko ali težko, dan za dnem. In ko hoče pripeljati človeka k zdravju, noče delati napak modernih sociologov, ki ugotavljajo vso knjigo življenjske bolezni, v zadnjem poglavju pa predpisujejo čudežna zdravila, če pa vprašaš, kaj je zdravje življenja, njegov ideal, bo pa konec vse edinosti. Kar se bo zdelo temu najnižje, se bo zdel drugemu višek; enemu bo kaj v največjo zadovoljnost, drugemu v samo jezo in upor.

Chestertonov ideal je družina (Angležu je svojski močan družinski čut in ljubezen za domačnost). Mož in žena, v vezi in krogu, kakor jima ga je zarisal Bog. Otrok, rastoč iz njiju, po telesu in duši, kar je edina, naravna vzgoja. Ta knjiga, posebno v svojih poglavjih o ženi in otroku, kliče po obnovitvi in prenovitvi in je res knjiga za življenje.

Chesterton je spisal še knjigo o Dickensu in Bernardu Shawu, s katerim

sta si neizprosna, bojovita nasprotnika v mišljenju in knjigah. Začetkom vojne je izdal svoje pesmi, pozneje Kratko zgovino Angleške, Dojme z Irskega in iz Amerike. Predlanskem pa je napisal morda svoje najlepše delo: Sveti Frančišek Asiški. Gotovo je ta srednjeveški menih moderen človek v najboljšem pomenu besede. Chesterton celo misli, da je on skoro »edini, čisto odkritosrčni demokrat na tem svetu«.

Z ljubeznijo, vdanostjo ga slika prav kakršen je bil, njegovo dušo, vso njegovo osebnost. Potem šele spoznaš, »kako da se je pesnik, ki je opeval svojega Gospoda in solnce, tolikokrat skril v skalnato votlino, zakaj je bil svetnik tako mil do brata volka tako trd za brata oslička (tako je imenoval svoje lastno telo), zakaj je trubadur pel o ljubezni, ki gori v njegovem srcu, in se je ogibal ženske družbe, zakaj se je s premislekom valjal v snegu, ko je imel vendar tako veselje nad prasketajočim ognjem, zakaj se ista pesem, ki skoro s pagansko prisrčnostjo kliče: »Zahvaljen, Gospod, za našo sestro, mater zemljo, ki nam daje sadove, zelenje in pisane cvetke — končuje z besedami: »Zahvaljen, Gospod, za našo sestro telesno smrt.«

Chesterton je ljubil Frančiška že dolgo prej, preden je tako goreče, ljubeznivo pisal o njem. Že pred njegovo konverzijo, ko je bil še čisto navaden moderen skeptik, ga je ganil ta sveti anarhist, ta igravec božji. Samo približal se mu je še, zopet mornar po divjem morju življenja, in nam ga še enkrat odkril, zase in za nas, ljubkega svetnika-meniha iz srednjega veka.

Chesterton je še spisal knjig, vseh približno kolikor je star: danes ima 53 let. Pisane po vsebini, vse, kakor je pisana in namešana ena sama. Zadolgečasiti se ob njem ne moreš. Če je misel težka, primera ni.

Njegove knjige prevajajo vsi narodi v svoje jezike. Pridobile so mu svetoven sloves.

Emil Fanič:

»Z odprtimi očmi in z radostnim srcem.«

(Nekaj o Janku in o planinah.)

Ko je bil Janko v inozemstvu na univerzi in ga je domotožje hudo mučilo, mi je pisal: »Vesel sem, da sem vso svojo slovensko domovino prehodil z odprtimi očmi in radostnim srcem«. Prehodil je bil res skoraj vso našo lepo zemljo v zadnjih dveh počitnicah na srednji šoli, po sedmem in osmem razredu. Tedaj sem dobival od Janka razglednice iz vseh slovenskih pokrajin, pa vedno s kratkim pozdravom in nič več. Prvi pozdrav je prišel iz Trsta, potem iz Gorice, Vipave itd. Kratko na to so prihajale dopisnice iz Ziljske doline na Koroškem, končal je vrsto pozdrav z Višarj. Po maturi pa so prispeli dopisi iz Savinjske doline, Ptuja, pa tudi iz Novega mesta, vmes z dijaškega sestanka pri sv. Joštu. Prav lep album bi bil iz Jankovih razglednic.

Kako je našel Janko veselje do potovanja po vseh krajih, koder bivaajo naši ljudje? Bilo je v letu nesrečnega koroškega plebiscita. Vročega avgustovega popoldneva sva sedela na zračni verandi Dijaškega doma, ki nam je služil v začasno bivališče ter gledala proti jugovzhodu na ogromni masiv Pece (2124 m). Brez besedovanja sva občudovala lepoto Podjune. Tedaj mi je rekel, da še ni bil na nobeni gori, ki bi mu nudila širši razgled. Pa sem mu začel pripovedovati svojo prvo planinsko turo. Moja otroška leta je čuvala mogočna Peca v svoji senci. Kakor dobrohotna stara babica s široko krinolino sedi na koncu podjunske ravni ter gleda milo tja čez Dravo v koroški »paradiž«, v Labudsko dolino. Videl sem pravičeno Peco ob vsakem vremenu, v vsakem letnem času, v vseh čudovitih spremembah barv, luči in sence. Najskrivnostnejša se mi je zdela po zimi, ko je solnce komaj za ped nad njenim grebenom utrujeno in brez-

izrazno polzelo k hitremu zatonu tja za Kopo (2114 m). Ko je mrzla senca legla na našo hišo, so ledeni robovi grebena še žareli v solncu. Oj, tam za Peco so srečni ljudje, ko jim še solnce sije! Najrajši sem imel Peco v zgodnji pomladi, ko se je onostran nje vzbudil jug, da je mogočno šumelo okrog njene glave, da so se temni oblaki valili preko nje, mi pa smo v zatišju ob njenih nogah poslušali himno juga, ki je pel odhodnico zimi in mrazu. Nopozabne so poletne noči polne luninega sija: na vasi pojo fantje, ubrano in zategnjeno, da zadnji zlog počasi umira, vedno tiše in tiše. Slonim na oknu in gledam Peci v zaspani obraz, po robovih in stolpičih je razlito srebro lune, temne sence pa vise globoko v žlebove, zareze in prepade. Kolikokrat še sanjam o tvojih čarih, Peca, dom speče Matjaževe vojske!

Vročo željo sem gojil v otroškem srcu: priti Peci na teme ter pogledati, kakšen svet je za njo doli proti jugu. Starejši brat — dvajset let ima več od mene — je bil že gori. Kadar je pripovedoval, sem požiral njegove besede. Jaz pa nisem smel z njim. Oče je trdo in strogo držal vajeti moje mladosti. Večna mu hvala za to!

Pa sem prišel kot absolviran prvošolček na počitnice, odlično spričevalo sem prinesel — in oče mi ni mogel odreči prošnje, da smem z bratom in dvema bratrancema na Peco. Na veliki šmaren popoldne smo se odpravili na pot. Ves teden sem bil bolešno razburjen. Prvi sem bil na praznik od maše doma, takoj se preoblekel, pripravil čevlje itd. Že je bilo po kosilu vse pripravljeno, palice prislone ob durih, pa pride oče: »Najprej greš k večernicam! Ako te počakajo, smeš iti z njimi, če ne, ostaneš doma.« Tako nerad še nikdar — ne prej ne pozneje — nisem šel v cerkev. Celo uro daleč, v najhujši

vročini! A očetova beseda ni dopuščala nikdar ugovorov. Moral sem iti. Iz vseh molitev in pesmij me je vabila Peca k sebi, vse mi je trajalo predolgo. Kaj, ako me ne bodo več čakali? Hitel sem domov, da mi je pot lil s čela, da sem čutil divje utripe srca v sencih kot udarce jeklenega kladiva. Nisem se niti vsedel doma, da bi si oddahnil, niti si nisem žeje ugasil, palico v roke, pa smo odšli, bil je zadnji čas, noč nas bo lovila, preden bomo pri pastirski koči na planini Ojstrovici.

Šli smo po vlažni grapi ob šumlja-jočem potočku, polagoma se dvigali skozi goste bukove gozdove. Potem smo stopili med same smreke in jelke v strmo pobočje. Svet se je odpiral, raz vsake jasice se je širil pogled daleč tja čez polja. Globoko sem vdihaval zrak, nasičen s smolnatim vonjem. Tri ure že korakamo in četrte pol. Začel sem izpraševati, če je še daleč do »stana«, pastirske kože. Ni daleč, a pol ure še, so odgovorili. Pa me je potrla. S težavo sem hodil. Noč se je delala. Pot se je vila skozi pravcati pragozd. Za stegno debele korenine so prepletale pot, podrta debela, vsa trhla, so nam zapirala prehod. Neznansko težko sem dvigal noge čez te zapreke. Srce mi je kljuvalo boleče, temnilo se mi je pred očmi. Preveč je bilo napora in razburjenja ta dan. Brat me je prijel za roko in vlekel za seboj, češ, ti nisi za planine. Pa sem v poznejših letih vendar prehodil vse vrhove slovenskih planin, ki so pač najlepše, kar jih nosi svet.

Kočo smo našli prazno. Pastir je bil odšel s čredo že višje in je prenočeval v kakem drugem »stanu«. V prostoru za »turiste« je bilo v enem kotu nastlano nekaj, kar je bilo nekoč slama. Utrujeni smo pozno v noč plegli. Tedaj se je začel osredotočen napad na nas. Lačna armada bolh je planila nad nas, pravih planinskih bolh, ki stopa kakor da ima dereze na nogah in pika kakor z nabrušenim cepinom. Spati ni bilo mogoče, začeli smo se smeјati in šaliti, da je minila vsaka utrujenost. Vstali smo, šli

v gozd, naklestili vejevja, ga naložili na debelo po sredi »sobe« in legli nanj. Prijeten vonj smrekovih vej nas je zazibal v trdno spanje. A nikar ne vprašaj, kaj so zjutraj rekle naše kosti radi tega mehkega ležišča.

Zjutraj zgodaj smo se podali na vrh, položno čez lepe sočnate planinske pašnike. Pri »Knjepsu«, studentu pod vrhom Pece, ki nikdar tudi ob najhujši suši ne usahne, smo se okrepčali in napili vode-lakotnice, ki baје napravi lačnega, kdor jo pije. Mi vsaj smo imeli izboren tek, pa ne upam si trditi, da samo zaradi te vode.

Na grebenu sem obstal očaran, obrnjen proti jugu. Nov svet se mi je odprl! V jutranjem solncu so se svetlikali vrhovi Savinjskih alp tako čudovito jasno, da se mi je slika vtisnila neizbrisno v dušo. Ko smo se razgledovali z vrha Kope in gledali pisano polje Korške tja mimo Celovca in noter do gornještajerskih planin, sem se vedno zopet obračal proti jugu in jugozapadu k Savinjskim vrhovom. S čarobno močjo so me vabili in več let sem slišal jasen njihov klic v duši. Kadar sem s seve-nega dela celovškega polja zagledal odrezano piramido Ojstrice, ali pa raz Djekš ob Svinški planini gledal vso našagano vrsto od Ojstrice do Jezerske Kočne, so me vleklo k sebi z neodoljivo močjo. Ko sem pozneje enkrat prvič stal na Ojstrici, sem poslal hvaležen pozdrav k sivi Peci, ki mi je odkrila lepoto in čar Kamniških planin.

Od tega dne, ki je ves zlat v mojem spominu, sem bil zvest prijatelj planin. Že trideset let mi nudijo najlepše ure oddiha in pouka.

Tako sem pripovedoval Janku, nemo me je poslušal. Ko sem končal, me je poprosil: »Vzemite me s seboj, kadar pojdete v planine.« Segel sem mu v roko. Leta na to sva ob počitnicah obhodila vse večje vrhove od Plešivca (Sv. Uršule) do Golice. Tako se je naučil Janko potovati z odprtimi očmi in radostnim srcem, kakor je prehodil skoro vso Slovenijo, razsekano na tri

države. Kjer je hodil, povsod ga poznajo, »prijaznega in veselega študenta«. Marsikatero podrobnost o njegovih potih sem zvedel pozneje. Povsod se je čutil domačega, z vsakim je govoril, vsakega dela se je lotil. Proti večeru n. pr. je prišel k samotnemu gorskemu kmetu, odložil je nahrbtnik ter šel pomagat na travnik spravljat mrvo. Za večerjo se je vsedel k skupni mizi, pripovedoval o Koroški in Goriški, zmolil z družino rožni venec, s fanti pa pred hišo zapel preprosto narodno v večerni hlad. Pa ga je gospodar povabil naj ostane nekaj dni. Ostal je do nedelje, šel z možmi in fanti v cerkev in v družbeni dom, se seznanil s kaplanom, pa ostal pri župniku čez noč. V zahvalo se mu je ponudil, da mu prepíše rojstno, mrliško in poročno knjigo, kar je župnik vesel sprejel. Pri prepisovanju si je

zabeležil značilna rodbinska in domača imena; pri kosilu in večerji v razgovoru z gospodom pa jih je skušal razložiti. Lepo zbirko najznačilnejših slovenskih imen si je bil na ta način nabral.

Z uslužnostjo in preprosto prijaznostjo je povsod našel prijazen odziv in bil gostoljubno sprejet. Tako je brez stroškov na najprijetnejši način prepotoval domovino, spoznal ljudstvo in je postal med ljudstvom, saj v ljudstvu pomnožil število svojih znancev. Vesel je zdravje. Kdor hoče to zdravje najti, mora z ljudstvom čutiti, mora spoštovati, kar je ljudstvu sveto. To je pot v srce. Značilno sodbo o Janku, študentu-popotniku, mi je povedal starejši gospod, pri katerem je bil tudi ostal en dan: »Preveč govori.« To pa je resnica.

Prijatelj,

srečo na pot v počitnicah!

I. D.

Majniški izlet na mejo treh držav.

V tej številki našega lista prinašamo tri slike z majniškega izleta, kakršnega doslej bržkone še ni napravila nobena srednja šola. Prva slika vam kaže mejnik vrh Peči (1509 m) pri Ratečah, ki meji tri države: Jugoslavijo, Italijo in Avstrijo. (Napis, ki se vidi na sliki, je »Oesterreich«, zgoraj pa »St. Germain X. IX. 1919«, ker je bila ta meja določena v st. germainski mirovni pogodbi.) Mejniki so iz belega marmorja in okrogel. Zgoraj je natančno označen sektor, čigar podaljšek pripada neki državi. V ozadju se vidi v smrekovem gozdu lesena kočica, v kateri prebivajo vojaki 45. obmejne čete (letos po večini Srbi iz užiškega in vranjskega okrožja). Italijanska in avstrijska obmejna straža nima na vrhu nikake zgradbe. Okoli mejnikov so trije dijaki in ena dijakinja IV. razreda III. drž. realne gimnazije v Ljubljani. Iz istega razreda je tudi —

fotograf: Janvid Milčinski, ki je napravil vse tri slike.

Iste junake in junakinje vam kaže v izletni svobodi druga slika, ki smo jo sprejeli v list iz posebnega razloga: kaže namreč, kako so napravili državno mejo med Jugoslavijo in Italijo skozi gosto zarastel smrekov gozd tik pod vrhom Peči. V geometrično ravni črti so namreč izsekali ves les in sedaj skrbijo za to, da se preseka ne zaraste znova. V lepi vrsti stoji v preseki mejnik za mejnikom. Na naši sliki se vidi pet takih belih točk.

Sedaj pa še nekaj splošnih pripomb k temu izletu!

Vsak učitelj skuša pač najti za majski izlet kako pokrajino, kjer se v čim večji meri združuje prijetno s koristnim. Na izletu naj vodi dijaka pot skozi lepe predele naše domovine, zraven naj mu pa kaže kraje, ki so posebno zanimivi

v zemljepisnem ali zgodovinskem oziru ali o katerih je čul pri zgodovini slovenskega slovstva. Naj mi bo dovoljeno, da tu opozorim na štiri take izlete, ki so jih napravili omenjeni dijaki na nižji gimnaziji!

1. Izlet v »klasični kot Slovenije« (Wendel). V enem dnevu so obiskali brez posebnega napora Levstikovo rojstno hišo v Retjah, Trubarjevo

bilo pa že 18. maja 1927 snega komaj še za zabavo.)

4. Izlet na »mejo treh držav«.

Na ta izlet me je opozoril Badjurov Vodič, ki je res za ljubitelja naše zemlje neprecenljive vrednosti. Badjura piše o Peči na str. 53: »Najvažnejša gora na zapadnem koncu Karavank z divnim razgledom, prav lahko dostopna, na žalost malo obiskana«. O razgledu pravi,

Vrh Peči.

rojstno vas Rašico, Stritarjev dom v Podsmreki in rojstno hišo Krekovo pri Sv. Gregorju.

2. Izlet v premožovni revir Slovenije: iz Trbovelj na Mrzlico (1119 m) z lepim razgledom po Savinjski dolini; sestop v Laško; zaključek izleta s kopeljo v laških toplicah.

3. Izlet, ki ga je označil geograf in turist dr. Šarabon kot najlepši enodnevni izlet v naših krajih: iz Trziča skozi Zelenico v Žirovnico. (Radi snega ga je priporočati šele koncem maja, ko je snega navadno samo toliko še, da zadošča za silo za — kepanje. Na Peči je

da se vidi Dobrač, Ziljska dolina, Rož, troje jezer (Osojsko, Vrbsko in Baško), Julijske Alpe, zlasti Planica, Mangart-ska skupino in Špik nad Policami (Montaggio), dalje Ojstrnik, Visoke Ture in Noriške Alpe.

Glavni motiv, ki me je vodil pri želji, da naj si dijaki ogledajo Peč, je bil pa ta, da je za slehernega državljana naše države zelo važno vedeti, kako daleč sega ozemlje naše države in kateri zemljepisni oziri so pripomogli, da je slovensko ozemlje sedaj baš tako razdeljeno med tri države, kakor ga je razdelila mirovna konferenca. Zraven sem

si mislil: najlepše kraje Gorenjske, ki so središče tujskega prometa, poznajo mnogi dijaki bolje nego jaz ali pa jih bodo vsaj spoznali brez šolske pomoči, na »mejo treh držav« pa bržkone večina ne bo prišla nikdar, ker izletniki sploh ne hodijo najrajši baš ob državnih mejah. (Mimogrede rečeno: imeli nismo na izletu radi državne meje niti najmanjše sitnosti in smo se z ob-

Italijo, kar ti pripovedujejo deseterice mejnikov na obeh straneh poti, dokler ne krena meja s poti skozi gost smrekov gozd naravnost kvišku na vrh Peči. Kakšna je »pot« po tej meji, jaz ne vem; nisem imel skušnjave, da bi jo preskusil. Pač pa so to storili nekateri dijaki in mislim, da jim smemo brezpogojno verjeti, da bi nikdar ne šli več po tej peklenški strmini...

Državna meja skozi gozd.

mejno stražo na vrhu prav dobro razumeli. Vojake je posebno veselilo, da jih je naš fotograf slikal v polni pripravljenosti za boj. Glej sliko!)

Torej zakaj so baš Rateče državna meja? Rateče pomeni raz-teče = razvodje med Savo in Dravo. V Ratečah doseže železniška proga približno višino Sv. Jošta pri Kranju, namreč 851,7 m, in prične padati v smeri proti Trbižu, ki je od postaje Planice, zadnje postaje v Jugoslaviji, oddaljen samo 10 km. Pot na Peč je samo v začetku nekoliko bolj strma, potem te pa vodi deloma prav položno tik ob meji med Jugoslavijo in

Razgled obsega vse, kar našteva Badjura, in še več. Nikjer nima dijak tako lepe prilike, da nazorno vidi, zakaj je l. 1227. sprejel Bernhard Sponheimski baš v Vratih Ulrika Lichtensteinskega, kakor baš s Peči: pred seboj vidi Ziljsko dolino, iz katere se res pride skozi prava vrata ob Ziljici na Trbiž. Ta vrata človek komaj opazi s Peči, tako malo motijo enotnost Ziljske doline. Človek ima res vtis, da to, kar je onstran vrat, ne spada h Koroški. Vsekako so bili tega mnenja Italijani in so ta vrata zazidali, oziroma zaprli. In ko je šel Bernhard gostu do meje svoje

dežele nasproti, mu je prišel nasproti do Vrat. Mi pa seveda gledamo to stvar z drugimi očmi: pogled s Peči nam kaže, da ni treba človeku nikjer iti preko gora, če hoče priti iz savske doline v Ziljsko, ampak da so ti kraji zvezani po dolinah in da je prebivalstvo brezdvomno v glavnem enotnega pokolenja.

*

O razgledu s Peči samo še tole. Ko prideš na planino pod Pečjo, zagledaš pred seboj na koroški strani Peče (Pöckau jih imenuje Kuғы), kamor je zahajal mladi dr. Julius Kuғы na počitnice. V bližini je tudi Podlipa, odkoder izvira njegov rod. Preberi še enkrat v »Mentorju« njegov slavospev na Koroško: »O du liebes Kärtnerland!«

(str. 30) in čutil boš, kako prav ima pisatelj.

Če si že na Peči, boš vsekakor šel tudi na bližnji Petelinjek (1546 m), kamor boš prišel približno v pol ure. Od tam boš videl Beljak, ki ti ga s Peči zakriva vznožje Dobračevo. In sestop! Izletnik se sicer protivi temu, da bi se vračal po isti poti, toda če bi vreme ne bilo ugodno, skoro ne kaže drugega. Če je pa lepo vreme in ste na izletu korenjaki, ki ste pripravljeni, utirati si po potrebi pot tudi skozi vejevje, jo pa udarite kar skozi gozd proti Podkorenu in v Kranjsko goro. Hujšega se vam bržkone v najslabšem primeru ne bo zgodilo, nego da se bodo uresničile župančičeve besede: »Če hlače strga Ciciban, jih mamica zašije«. Kdor se pa očka boji, se lahko izogne tudi temu.

Jugoslovanska obmejna straža na Peči.

Iv. Langerholz:

Katalog.

Sličica z gimnazije pri Kranju pred dobrimi 25 leti.

Bilo je v tistih dneh, ko dijaki še niso bili vagonarji in ko železniška uprava še ni iznašla vsakdanjih dijaških legitimacij, ko so Gorenjec in Dolenjec, Kamničan in Vrhničan in pa še južna železnica po vrhu vozili dijake samo na počitnice in s počitnic in pa ob slovesnih prilikah na majniške izlete.

Študent je prebival tiste dni pod varstvom skrbnih dijaških mater, ki so se rekrutirale iz penzioniranih farovških kuharic, učiteljskih in poduradniških vdov in iz drugih vrst manj premožnih slojev. Skrbno gospodinjsko oko je čuvalo, da so bili fantje o pravem času doma; noge so zanesle gospodinjo redno ob vsaki konferenci v ravnateljstvo pisarno in zgovorni ravnatelj. Izbada ji je v živih besedah in s katalogom v roki opisoval varnost in nevarnost položaja njenih fantov; njen spomin je živel v samih župnikih in kaplanih, v profesorjih in doktorjih, v advokatih in sodnikih, ki so se šolali pod njenim nadzorstvom in so zato postali koristni člani človeške družbe. In vsi so bili tako pridni, tako vestni, tako točni in natančni, zdaj pa... oh, oh!

To pa so bile naše matere, ki naj jim bo ohranjen za vse večne čase časten spomin: Kožuhovka pod mestom, Tona na Zoldriji, Marijanica v sredi mesta, Gorjančeva Neža v »gasi«, Kokačljica na voglu, Žimarjeva Marička z raven Škrlovca, Bogkova mama za rožnensko cerkvijo in Burja v Jelenovi hiši.

Tu so bile glavne kasarne, kjer je nadebudna gorenjska mladina použivala svoj duševni kruhek, ki so ga ji v šoli nadrobili: očetovski profesor Novak, vedno navdušeni Štritof, dobrodušni Korun, vedno resni Zmavc, strogi Peterlin, vseznal Tominšek, blagi katehet Perne in mirna nemška duša Riedl.

To so bili naši sodniki.

A sodili smo jih tudi mi.

Gimnazijski katalog, ogledalo naše pridnosti in gorečnosti, je govoril svojo sodbo, dijaški katalog pa je molče označeval profesorsko pravičnost in krivičnost, mlačnim dušam pa je napovedoval čas nevarnosti in bližajoče se nevihte. Čim bolj se je polnil katalog z redi, tem bolj je bilo treba biti čuječim zlasti tistim, ki so jih imeli profesorji »na piki«. Če ne si bil ujet!

V tistih prvih dneh našega katalogskega delovanja je profesor Štritof zajel par mož pri poslovanju dijakom nedovoljene obrti, hočem reči: pod klopjo je našel katalog in ga nam je konfisciral.

Radovedno je mož pregledaval, koliko profesorske razsodnosti je doma v šolskih klopeh, kimal, majal z glavo, potem pa je izrekel svojo sodbo: »Fantje, pustite katalog! Katalog je začetek konca!«

Poslušali smo, verjeli smo in spet nismo verjeli! Začetek konca! Hm!

Verjeli nismo vsi, a gorečnost za katalog je polagoma ugasnila.

Do konca zvest pa mu je ostal Matevž Kozel, doma tam iz ene od osemdeseterih tunjskih vasi¹. Vestno je pisal rede in z redi je rastla tudi skušnja. Kar je zapisal v svoj katalog Matevž, to je držalo, kakor bi bil pribil sam najstrožji profesor s sedmerimi pečati. Malo je manjkalo, da se niso profesorji sami obračali na Matevža in ga vpraševali za svet.

Katalog je pa rodil še nekaj novega: konferenco. Kar so delali dober teden pred sklepom šolskega leta profesorji v

¹ Ljudstvo se šali, da šteje župnija Tunjice pri Kamniku 80 vasi in 70 hiš, ker so hiše zelo raztresene. Opr. ur.

konferenčni sobi, to je napravil Matevž na svojem stanovanju pri Marijanici sredi mesta.

Homer je šel spat, Močnik z logaritmi vred je počival, Vergil je bil že prodan naslednikom, vse dijaštvo se je zavedalo, da je za eno leto tako ali tako dovršilo svojo nalogo, profesorji so izpraševali samo za čast, počitniški vzduh je gledal skozi okna in študent je bil že z eno nogo doma.

Matevž pa je delil vloge profesorjev: »Ti boš ravnatelj, ti boš Korun, ti pa Zmave... jaz bom pa razrednik.«

Slovesno je zaklenil konferenčno sobo, nihče ni smel motiti resnega zborovanja, še Marijanica ni smela celo poldruho uro v svojo sobo.

In šlo je po vrsti od Ažbeta pa do Vrhovnika. Vsem so premleli meso in kosti, vsi profesorji so sipali točo in žveplo na razred, samo ravnatelj in razrednik sta se vlekla in pulila za vse skupaj in za vsakega posebej. Pa kako! Vse je šlo kakor zares. Niti konferenčna soba ni bila vselej priča tako grozovitih bojov.

Po poldruho uro trajajočem stvarnem prerekanju in pregovarjanju so se vrata spet odprla, slovesno delo je bilo dovršeno in polagoma se je med dijaštvom zaznalo, da je bila pri Marijanici konferenca.

Naslednjega jutra je solnce baš dobro pogledalo izza Grintovca, ko se je

prebudil na svoji postelji Jurčkov Francelj iz Podbrezja in začel delati račun s svojim desetmesečnim dijakovanjem. In zgodilo se mu je, da je obvisel med dvomi in zmotami. Če bodo profesorji usmiljeni, bo, če bodo neusmiljeni, morda celo krivični, bo šel njegov voz pod pot.

In vzdignil se je — da bi bil med šolskim letom tako zgodaj vstajal! — in šel k Marijanici, kjer je konferenčni zbor še spal spanje pravičnega; hišni gospodar Bizjak je na tešče zaklel, ker ni imel miru pred temi neugnanimi divjaki, a vendar je šel odpirat vrata študentovskemu potepuhu.

Kar zviškoma je planil Francelj v sobo. Brez pozdrava, brez opravičevanja, brez vsega, kar se v olikani družbi vsaj spodobi, je začel: »Povejte mi, fantje, ali ste me včeraj vrgli, ali me niste?«

Kratek molk.

»No, ali me ste, ali me niste?«

»Smol!«

»Če ste me vi, kaj bodo šele oni h.... tam gori napravili!«

»To, kar mi.«

»Naj! — Z Bogom!«

Jezno je zaloputnil vrata in je šel. Od tistega dne ga Kranj ni več videl. Zakaj profsorska konferenca je res govorila prav tako, kakor so sklenili pri Matevžu.

DELO NAJMLAJŠIH

Najlepši dan mojih zadnjih počitnic.

F. T., tretješolec v Ptuju.

Večji del letošnjih počitnic sem preživel v Splitu, a najbolj se mi je vtisnila v spomin nedelja 1. avgusta. Zjutraj me je zbudila teta in mi skozi okno pokazala velikanski parnik, ki je zavzemal skoraj ves pomol majorja Stojana. Odločil sem se, da ga grem takoj po zajtrku pogledat.

Ko se je stric odpravil v pisarno, ki je na obali, sem šel z njim. Peljal me je na ladjo, kjer me je priporočil nekemu komisarju, ki mi je nato razkazal vso ladjo.

Ladja je dolga 130 metrov in tehta 12.500 ton. Ogledal sem si velikanska skladišča, pekarnice in kuhinje, jedilnice in spalnice, bolnico, brivnico in kavarne. Bil sem na kapitanovem mostiču, 26 metrov nad morjem. Pod nami so mornarji snazili krasno jahto nekega bogatega Amerikanca, ki je bila spravljena na ladji. Prostor za stroje in kotel je tako velik kot majhno dvorišče. Ko smo šli na prednji del krova, sem videl, kako so ubogi ljudje ležali na tleh in spali. Na parobrodu so za bogate ljudi velike udobnosti, za siromake jih pa ni, kakor povsod na svetu. Čudil sem se, ko sem videl na plavajoči hiši dvojno kino — za II. in III. razred — ki nudi tisočim njenih prebivalcev dnevno dve predstavi.

Tudi dalje mi je dopoldan prijetno potekel; bil sem pri maši v cerkvi sv. Frančiška, nato pa sem se prijetno zabaval v kopališču Bačvice.

A največji užitek tega dne je bil popoldanski izlet na hrib Marjan, ki

je ponos vsega Splita. Bilo nas je več sorodnikov skupaj. Šli smo skozi Varoš, to je stari zamazani del mesta; nato nas vodi prekrasno urejena pot, polna klopic, do vrha hriba. Tukaj je zoologični vrtič.

Stric me pelje za malo vstopnino vanj. Najprej hodim po sobanah, kjer so vse mogoče vrste nagačenih živali, zlasti mnogo je rib.

Nato pa odideva na prosto, kjer so žive živali. Stresem se ob pogledu na velike kače, ki se zvijajo v obsežnih steklenih kockastih posodah. Dalje opazujem želve, čudovito pisane ptičke v gajbicah, razne druge živali, izmed katerih omenim le bele miši, morske prašičke in mnogovrstne opice. Pozorna sva bila posebno na eno izmed njih, kateri je ponudil neki deček razglednico. Opica hitro naredi na obročih in vrveh, ki jih ima pripete v gajbici, telovadno vajo, kakor je naučena, predno si sme vzeti ponujeno reč. Nato hop po karti, karto v usta, resk — in na tleh leži nekaj koščkov papirja.

Zapustimo zoologični vrtič; zunaj fotografiram vso družbo. Potem se napotimo po vrhu dalje proti »vidilici kralja Aleksandra«. Rastline so ob poti bujne, krasne; tu rasto kakti, palme, ciprese in agave, tu cveto limone in oranže.

Na vidilici smo. Veličasten je pogled na mesto in na gorovje, ki ga obdaja v ozadju, na luke in otoke. Pod nami se razprostira »Kaštelan-

ska rivijera«, imenovana vrt Dalma-
cije — s svojimi sedmimi Kašteli,
sedmimi labudi.

Ko se je zvečerilo, smo šli v re-
stavrarijo večerjat. Nato smo se od-
pravili proti domu. Nisem še videl

tako lepe noči. Vse je bilo tako tiho,
tako mirno, tako veličastno. Luna je
razsvetljevala ciprese, palme in aga-
ve. Lunin svit se je odbijal na morski
površini vse tja do Splitskih vrat.
Split je bil morje luči.

NAŠI POMENKI

Vidovdanska proslava napravlja večkrat
koncem šolskega leta prirediteljem skrbi.
Danes objavljamo tri kratke govore za tako
priliko. Kot deklamacije priporočamo n. pr.
Župančičeva Vprašanja in Zemljevid (V
zarje Vidove) in Finžgarjev uvod v idilični
ep Triglav (Dom in svet 1896). Med pev-
skimi točkami bi bili po vsebini primerni
Jenkova Molitev in Prešernova Zdravica.

Krsto. Drobnó pesmico »Sam« si mi po-
slal. Saj bi še nekam bila, vsaj oblikovno
je precej izpiljena (le vse preveč ponavljaš
ene in iste besede, prim.: »Jaz sem sam,
sam ...«, »in mene je strah...« itd.;
to kvari obliko pesmi in pri čitanju utruja).
Toda vsebinsko tvoja pesem ni občutena,
zato je mrtva. Njeni verzi so frazarski in
prozaični. Ne, te zamisli nisi sam dojel in
doživel, le ob drugih si jo soobčutil. Še to
le površno, ker si še premlad. Če že pišeš,
povej v pesmi iz sebe. Vеди, da je pesem
spoved, v kateri se pesnik razgori tako
silno, da ta njegov žar zajame bravca, da
sočustvuje. Zato je dobra le prvotna, iz
nujnosti trenutka zrastle pesem. Nikdar pa
ne mišljeno občutena, drugotna pesem. Bodi
neposreden, svojstven in iskren! Potem pa
mi pošlji spet in bom te vesel!

Ferdo B. »Sem šele začetnik...« si za-
pisal popolnoma po nepotrebnem v pismu,
ker poslani pesmici (skoro preveč časti je
za ta dva elaborata, da ju imenujem »pes-
mici«) kažete, da se nisi še dosti ukvarjal
s pežazom. Pa tega ti ne zamerim. Boš že
še spoznal, da se je tudi tega treba učiti.
Ne vem, po kakih pravici bi smeli zahtevati
pesniki edini med vsemi stanovji, da se edino
njim ni treba za njihovo obrt nič učiti. »Per
aspera ad astra« pravijo Latinci. Ravnaj se
po tem reku. Studiraj slovenske pesnike in
nekoč boš prišel do spoznanja, da je pesem
težka stvar in tedaj boš začel iskati svoje
besede za svojo, močno pesem. Bodi poz-
dravljen!

J. Š., Ptuj. »Vdova« je skrupovalo, za ka-
tero je škoda vsake besede.

Emil Borisov. »Vasovanje« naj bi bila
mala domačnostna skica, vendar ni. Je le

mrtvo pripovedovanje, bolje nizanje stav-
kov, brez vsebine. Tudi če pustim v nemar
vse jezikovne nerodnosti in stilistične ne-
okusnosti, ni stvar, da bi jo priobčil. Skle-
pam, da si hotel podati nastrosko sliko po-
mladne mesečine na vasi, toda ni se ti
posrečilo. Res, da je to težko, kajti vsak
nastroj je tako subtilno čustveno doživetje,
da ga je silno težko ponazoriti. Posebno pa
je to nerodno, če je motiv že tako izguljen
in oglajen, kakor je ta, ki si ga ti uporabil.
Zato je potreba silnega besednega zaklada,
obsežnega jezikovnega znanja in pred vsem
pa stilistične izvežbanosti, česar vsega tebi
manjka. Čakal bom, da boš to dosegel.
Zdravstvuj!

Dušan Zagorski. Troje sestavkov si mi
poslal: »Spomini izza počitnic«, »Pomladan-
sko jutro« in »Pomlad ob potoku«. Veseli
me, da si tako navdušen za lepote narave.
Popolnoma prav je, da skušaš svoje doži-
vetje narave izoblikovati v kratkih sličicah.
Ni še vse dobro, kar napišeš. Nimaš še
strnjenosti duha, ki je potrebna za enotno
in enovito skovano sliko. Da boš razumel,
kar ti hočem razložiti. Slika je kratka,
strnjena epizoda, brez velike epične vsebi-
ne, obrnjena le v nastroj. Kar je kratko, se
ne sme zgublјati v nepotrebno razkladanje
in opisovanje. Le najznačilnejše črte naj
bodo opisane (ne opisane), toda te mo-
rajo biti izdelane do največjih potankosti.
Poskušaj, beri in se trudi, zakaj brez truda
se nič ne doseže. Kakor sem že prej za-
pisal, pravim še sedaj: »Kakor se mora čev-
ljar učiti, da zna napraviti čevlje, tako se
mora tudi pesnik učiti, da more dati svojim
doživetjem primerno obliko.« Vedno in po-
vsod moram to povdarjati, kajti le pre-
radi pozabljamo, da je lepa pesem, ki je
slabo izdelana, kakor dobra jed, ki jo je
položila gospodinja v umazano, polomljeno
skledo. »Pomlad ob potoku« bom priobčil.
Pa še to: V slovnici si oglej, kdaj in
kako se postavljajo ločilna zna-
menja. Bodi pozdravljen!

Igo Kozakov. Dolgo sem premišlјal, kaj
naj napravim s tvojo sliko »Kosci«. Je in
ni. Je, ker je vsebinsko prijetno razgibana
in ravno prav zgoščena. Ni, ker je jezikovno
nerodna, ker je stilistično raztrgana. Če bi
jo izpilil, bi bila. Toda veliko še manjka,
da bo iz slike zadišalo mlado, pareče se

seno. Poročanje še ne da slike. Beseda poje v uho, pa ne vzbudi predstave. Dokler ni predstave, ne morem reči, da je kaka stvar dobra. Pa še to. Stavki morajo nujno izhajati drug iz drugega. Ni dobro, pa tudi lepo se ne sliši, če nizaš gole stavke drugega h drugemu. Sicer uporabljaj to takozvana »primitivistična šola«, toda to je že prefinjena blaziranost največjih virtuozov besede. Ti tega ne zmoreš. Pozdravi!

L. Fr. in K. Al. v M. S. Poslala sta mi nalogo »Vesele urice«. (Črtica iz dijaškega življenja.) — Rad bi jih priobčil v »Naših pomenkih«. Pa ne gre. Vse premalo ste živi. Brez pravega veselja. Smeh v njih je lesen, prisiljen, kakor se smejemo na ukaz. L. Fr.-u povem še to: V slovenščini nimamo za III. os. Sg. množine (t. z. »pluralis maiestaticum«), ampak le ednino. Zato ni prav: »Gospod profesor so nas hoteli umiriti;« prav je: »Gospod profesor nas je hotel umiriti.« Pozdravljena, pa še kaj pošljita!

Tone. Črtica »Oče, zame vsi tvoji žulji...!« je vsebinsko lepo zamišljena, oblikovno je pa premalo izpiljena, da bi jo mogel priporočiti urédniku v natis. Pridno se vadi in še pošlji.

Fr. P.—K., Lj. V pesmici »Našemu Viktorcu!« je neka sled poezije, za natis pa ni.

Vsem. Pišite jasno, čitljivo na eno stran in priložite polni naslov, na anonimne pošiljke ne odgovarjamo. Pozdravljeni!

Zastavljavcem ugank. Napiši vsako uganko na poseben list in rešitev zopet na poseben list! Piši le po eni strani! Piši razločno in lahko čitljivo! Ne misli, da urednik in stavec nimata drugega dela, kakor da ugibata Tvoje čačke!

T. A., Ljubljana. Takih ugank je bilo že mnogo priobčenih v »Vrtcu« in »Angelčku«. Pošlji kaj drugega!

Robert Šedanen, Kočevje. Poslanih ugank ne morem priobčiti, ker niso pripravljene za tisk. Uganko je treba najprej zastaviti, Ti pa si poslal le rešitve. Tudi nima nobena uganka naslova. Preveč zahtevaš od urednika, če meniš, da mora vse to on napraviti. »Zastavljavcem ugank« tudi Ti prečitaj ter pošlji že za tisk prirejeno gradivo.

Boleslav. Tri uganke in njih rešitve zmašene na enem listu majhnega pisemskega papirja. Prečitaj »Zastavljavcem ugank«! Izjemoma bom o priliki porabil 2. posetnico. V 1. posetnici pa mi ne ugaja okrajšava »Nov. mesto«, ker taka okrajšava ni običajna.

Zobrov, M. Sobota. Prečitaj »Zastavljavcem ugank«! Če bom utegnil, bom katero prepisal in priobčil, ker mi sicer ugajajo. Še bolje pa, če jih sam napišeš tako, kakor

sem zgoraj omenil in mi jih pošleš vnovič. Dobro »križaljke« bo »Mentor« vedno rad priobčeval.

MALI OBZORNIK

Jakob Aljaž. V letčnjem majniku nam je smrt ugrabila cnega izmed najpopularnejših Slovencev. Na sv. Florijana dan je zatisnil oči triglavski župnik Jakob Aljaž. Če že ne osebno, ga je vsaj po imenu brezdvomno poznal vsak Slovenec. Veličasten pogreb je pričal, kako je bil Aljaž znan in priljubljen med vsemi sloji Slovenije.

Pokojni ima prav gotovo največ zaslug, da se je planinstvo med Slovenci razvilo do take stopnje. Kdor ni poznal težkih razmer, s katerimi se je moralo boriti slovensko planinstvo v svojih začetkih, ko je bilo treba s težkim trudom zbirati gmotna sredstva, da so se začela staviti prva planinska zavetišča, ta bi težko ocenil delo, ki ga je izvršil pokojni župnik Aljaž. Zlasti Triglav je bil njegov ljubljenec. Skozi dolgo vrsto let se je trudil, da je postal dostopen od vseh strani, in da so ob njegovem vznožju vzrastli s požrtvovalnostjo vse slovenske javnosti dve ponosni stavbi: Kredarica in Aljažev dom v Vratih. Župnik Aljaž je znal vzbuditi zanimanje v vseh krogih, da so Triglav začeli posečati številni turisti. Njegovo gostoljubno župnišče je bilo za planince vedno odprto in radi so se oglašali pri njem, preden so odhajali proti Vratom. Tudi inozemski turisti so ga dobro poznali in ga radi obiskovali. Njegovo delo za slovensko planinstvo ne bo pozabljeno nikoli.

Jakob Aljaž se je udeleževal tudi kot glasbenik. S svojo pevsko pesmarico, katero je izdala družba sv. Mohorja, je dal nekako podlago vsemu našemu pevskozborovskemu razmahu, in ravno po tej pesmarici je slovenska pesem našla pot v zadnjo gorsko vas. Komponiral je tudi samostojno in izdal 9 zvezkov moških in mešanih zborov povečini na Simon Gregorčičeva besedila. Njegovi zbori se še danes mnogo pojo.

Sedaj počiva Aljaž na pokopališču na Dovjem sredi mnogih ljubiteljev planin, ki so postali žrtev strmih sten triglavskega pogorja in katerim je skozi toliko let ravno on dajal zadnji blagoslov.

Današnja mladina. Pred nedavnim (v št. 5./6.) vam je poročal »Mentor« o osemdesetletnici slavnega ameriškega iznajditeja Tomaža Alve Edisona. Tega moža so vprašali, kaj misli o današnji ameriški mladini, o kateri sodijo nekateri, da kar ni in ni dosti prida. Edison je rad

ustregel njihovi želji in jim med drugim odgovoril sledeče:

Današnja mladina presoja svet drugače kakor stari rod in ta je imel o svetu spet drugačne nazore kakor rod pred njim. Tako je bilo vedno in bo ostalo. Vendar sodim, da ima današnja doraščajoča mladina o svetu in življenju boljše nazore kakor mi stari. Sicer ni to njena zasluga. Le toliko je srečna, da živi v času, ki je izredno bogat na znanju in vednostih, in mladini koristi to, ravno radi njene mladosti, več kakor odraslim in starim ljudem. Saj bi morali obupati nad mladino, ki bi se v ničemer ne razločevala od svojih prednikov. S tem bi samo dokazovala, da je mutasta, gluha in slepa v presoji življenja, ki jo obdaja. Javne življenske razmere vplivajo močno na razvoj značaja in so vtisnile tudi današnji mladini svoj pečat. Rekel sem že, da v splošnem ta vpliv ni bil slab.

Današnja mladina ni izprijena, ne telesno in ne duševno. Ne da bi hotel zagovarjati in opravičevati resnične napake, moram vendar reči, da se mladina dobro obnaša. Njeni нравstveni nazori so dostikrat celo boljši kakor je bilo mišljenje starega rodu, da o oddaljenejših prednikih niti ne govorim. Kar grajajo nekateri kot slabo, hvalijo drugi, uvidevnejši in modrejši, kot dobro in koristno. Tako je recimo sport, ki ga današnja mladina tako vneto goji, nekaj popolnoma naravnega in primernege. Sport utrjuje telo in ga dela zdravega, sili mlade ljudi, da žive zmerno in vzdržno, ker bi sicer pri tekmah podlegali. Ali ni boljše, da goji mlad človek sport, namesto da bi se vdajal lenobi in razbrzdanosti, kakor so to delali dostikrat stari, ki razen dela niso poznali nobenega razvedrila? Želeti bi bilo le, da bi mladina, ki se ji za sport ne zdi nikoli škoda časa, začela posvečevati večjo pažnjo plodnosnemu delu. Sedaj živi v predsodku, da je sport bolj zabaven kot delo. Tega mnenja ne morem deliti. Trdno sem prepričan, da ne razvedruje človeka ničesar tako kakor delo. Toda dokler mladina tega ne spozna, je pa le boljše, ako se bavi s sportom, kakor da bi lenarila ali delala še kaj hujšega. S »hujšim« menim razbrzdanost in nezmernost v jedi in pijači. Tobak, opojne pijače, pa tudi čaj in kava slabijo mlado telo in ga napravljajo nesposobnega za vztrajno delo.

Mnogi zamerjajo mladim dekletom, češ, da polagajo preveliko važnost na obleko. Mislim, da reč ni tako huda. V splošnem je ženska obleka sedaj mnogo bolj preprosta in naravna, ko v prejšnjih časih. Kaj bi grajali naše goske (Tako pravi Edison! Op. ur.)! Pustimo jih v miru. Divjakinje v neznanih deželah so desetkrat bolj

poslikane, ko najbolj našminkano mlado dekle v New Yorku.

Kaj pa šola? Zanimiva naj bo, kar bo učenje v veliki meri pospeševalo. Večkrat nosi šola krivdo, ako stopajo mladi ljudje v življenje le polovičarsko naobraženi. Ne sme se pa pozabiti tudi na vzgojo. Mnenja sem, da skupna vzgoja dečkov in deklic ni dobra. Prav tako tudi ne popolnoma prosto pojasnjevanje vseh vprašanj brez ozira na starost in spol, kar je večkrat v navadi pri »odličnih« slojih. Vsaka reč potrebuje svoj čas in svoj način.

Poleg šole pa uči in vzgaja mladino življenje samo, trše sicer, zato pa tudi boljše. Velikanskega pomena so moderne iznajdbe: elektrika, parni stroj, motor in njegov otrok, avtomobil, predvsem pa radio. Morda se ne motim, ako pravim, da da radio mladim ljudem več znanja kakor šola.

Mi vsi, posebno pa mladina, potrebuje zdravega razuma. In s tem v popolnem nasprotju stoji govoričenje o »večni mladosti«, o kateri sanjarijo radi mladi in stari. Človek raste in se razvija, ko pa pride njegov čas, si zaželi miru in pokoja: dovršil je svoje delo na tem svetu in pripravi naj se za onostransko življenje.

Tako v bistvu Edison. Hvali vas, kakor vidite, kar na splošno. Pazite, da ga ne boste postavili na laž.

Pehtra. V velezanimivih »Spominih« g. Josipa Lavtižarja čitam na str. 4, kako so poredne otroke doma karali: »Vzela vas bo Pehtra baba, da vas stlači v koš.« Pisatelj pripominja, da je Matija Majar razlagal to besedo iz pehati in tretji. Jasnó je, da je to le bolj tako zvana »ljudska etimologija«. Pehtra ali Pehta, kakor jo tudi imenujejo po Bledu in v Bohinju, je staronemška boginja Berchta ali Frau Holle, mati zemlje in rodovitnosti, nekakšna rimska Ceres. Ona vodi »divji lov«, ki so ga v nemških krajih pustne dni radi predstavljali v pustnih sprevodih. Na čelu je jezdila Pehtra, našemljena kot pošastno strašilo, kar je napravilo zlasti na otroke neizbrisen vtis. Običaj se je udomačil tudi v naših krajih, ki so bili sosedni Nemcem. (Več o tem glej v »Alte u. neue Welt«, 48. letnik, št. 10, v spisu Alb. Fricka: Fastnachten.)

I. K.—k.

Janez ali Ivan? Pred leti je neki slovenski list (če se ne motim, »Bogoljub«) trdil, da Ivan ni pristno domače, slovensko ime ter pozivljaj, da se oklenimo zopet Janeza. Res smo se kranjskemu Janezu tako privadili, da smo pristno domačega Ivana čisto pozabili. Pozabili smo tudi njegov pravi naglas, ki ni na prvem, ampak na zadnjem zlogu: I v a n (dolgi potegnjeni naglas) kakor n. pr. v imenu Urban, Urbán. Po naših vaseh imamo še stara hišna imena

»pri Ivánu« (Pirniče, Drašiči). Iz imena Ivan so nastali priimki Jovan (variacija Juvan), Juvanec, Ivanec, Juvančič, Ivančič. Na Primorskem blizu Devina je starodavni štiván, vas istega imena je v župniji Slavina na Notranjskem. Kaže, da so Ivana bolj poznali in se je dalje časa ohranil v krajih, ki niso imeli toliko stika z nemškim sosedom. V Bohinju imamo n. pr. Sv. Janeza (ob jezeru). Pokrajina je bila kulturno že bolj pod nemškim vplivom kakor sploh zgornji del Gorenjskega. Janez je po vsej priliki nastal iz nemškega Johannes.

I. K.—k.

Zlato v morju. Švedski učenjak Svante Arrhenius je nekoč izračunal, da krije morje približno 8 milijard ton zlata. Za podlago je vzel domnevo raznih analitikov, ki so bili dognali, da pride na 1 tono morske vode 6 mg zlata. To je sicer razmeroma res malo, če pomislimo, da se nahaja v Južni Afriki v 1 toni kovine celih 10 g zlata. Toda tu je potrebno še mnogo težkega dela, preden se dobi čisto zlato. Kako drugače je to v morju, odkoder je treba dragoceno kovino samo dvigniti! — Zato ni čudno, da so se bavili že mnogi učenjaki z mislijo, kako pridobiti iz vode to bogastvo. Tako tudi ravnatelj Instituta za fizikalno kemijo v Dahlemu (pri Berlinu) F. Haber in njegov sodelavec dr. I. Jaenicke. Po dolgoletnih poskusih in opazovanjih sta pa prišla do sklepa, da bodo sanje o bogastvu na dnu morja ostale — sanje. Haber pravi: Nič ni bolj raznoliškega kot stanje na morskem dnu. Utegnilo bi se res kdaj tu ali tam pokazati v morju mesto, kjer bi se redno nabirale večje množine zlata. Mogoče bi se nahajalo to mesto ali mesta tudi na krajih, kjer bi bilo delo uspešno. Toda kje in kdaj? Iskati tako mesto, bi se reklo, stikati v ogromni kopi sena za drobceno šivanko.

Najstarejše še sedaj obstoječe mesto na svetu je brez dvoma kavkaško mestece Mzhēt, gruzinski Mzheta blizu Tiflisa. Bilo je že l. 2000. pred Kr. glavno mesto Georgije, je nastalo pred Babilonom in bilo je že staro, ko je izginila Sodoma in Gomora.

»**Teden dobrote**« so priredili Španci za 700 letni jubilej sv. Frančiška Asiškega, ki ni bil, kakor znano, samo velik prijatelj ljudi, ampak vsake božje stvarice na svetu. Ob tem velikem svetniku naj bi se mladina učila, kako mora biti človek dober svojemu bližnjemu, pa tudi vsem živalim in rastlinam. V resnici lepa in plodonosna misel.

Poročajo, da je iznašel neki Rus v Ameriki avtomat, ki fotografira v malo minutah vsakogar, ki to želi. Človek mora vreči v avtomat samo določen novc, se hitro postaviti pred aparat, nabrati obraz v prijazno smehljajoče se gube in tako malo počakati: hip in iz aparata pridrsi zaželeno slika.

VAŽNE KNJIGE

Anton Mrkun, **Alkoholno vprašanje**. 8°, 160 str. Ljubljana 1927. Brezalkoholna produkcija. Broš. 28 Din, — pošti 30 Din.

Trojno gorje, ki nas tare, je: beda, lakota, pomanjkanje. V teh besedah je zapisano vse, kar nam more prizadeti na duši in telesu — alkohol. Poznate ga vsi... in, ali se ga bojite? Gotovo! Toda žalibog se večina našega ljudstva ne zaveda, kakšnega neizmernege sovražnika ima pred seboj! Vabljev je in zahrbtnost — smeje se v kozarcu preden ga zaužiješ, tepe te, ko si ga zaužil. Ali se torej ne bomo dvignili vsi proti takemu zahrbtnemu, sleparju, rušilcu zdravja, povzročevalcu nesreč, sovražniku izobrazbe in napredka, grobokopu družinske sreče, nenravnežu, grešniku, kvarljivcu otrok, kakor ga nazivlje pisec knjige »Alkoholno vprašanje«, župnik Anton Mrkun. — Glejte, tako vam ga razkrinka v beli luči ta Mrkunova knjiga, ki je v tem smislu popolnoma sistematično urejena, vsebinsko tako izčrpna, da morete v njej najti prav vse, o čemer si še niste na jasnem. Predvsem najdete v drugem poglavju prvega dela vzroke alkoholizma, ki izvirajo iz »nevednosti, podedovanega nagnjenja do pijače, predsodkov, da alkohol hrani, redi, greje, gasi žejo in daje moč, želje po dobičku, gospodarskega in socialnega siromaštva, npravne slabosti, pomanjkanja žive vere itd.

Zato je treba, da se strnemo v boju proti temu sovražniku. Pokažimo, da on nima dostopa v naš krog, v našo družbo, občino, državo. Držimo se abstinentske ideje, pijmo vodo, mleko ter brezalkoholne sokove, uživajmo sadje! Oklenimo se tesno naših abstinentskih organizacij, predvsem »Svete Vojske«, ki je eno najstarejših in najbolj priznanih društev te vrste. S tem se končuje prvi del.

Drugi del pa obravnava, kakšna sredstva so na razpolago oblastvom v boju proti alkoholu in nemoralu. Tu obdelava pisatelj predvsem, v koliki meri posega v to občina, srezki poglavarji in njim podrejeni organi, dalje veliki župani, finančna oblastva in končno ministrstva.

Nazadnje pa dobite v knjigi nekaj obrazcev za razne vloge, s katerimi lahko vsak državljan v obrambo izvrševanja zakona poseže vmes kot s skrajnim sredstvom za pobijanje alkohola in morale.

Posegajte po tej knjigi! Priporočajte jo povsod in vedite, da je z vami velika četa, ki hoče napraviti konec posledicam alkohola in končno z njim obračunati.

V. Seibitz.

MALO ZA ŠALO, MALO ZA RES

Gospod profesor botanizira.

Gospod nadzornik se čudi.

V samotno vas je prišel šolski nadzornik, da pregleda, kako je s šolo, učiteljem in otroki. S postaje je bil krenil peš in se nekoliko zamudil. Ko je stopal mimo vaške gostilne, je vprašal mlajšega gospoda, ki je sedel pred hišo za mizo in imel pred seboj mero vina, kje je osnovna šola. Mladi človek je znal dobro opazovati in je po tujčevi zunanosti, bradi, kretnjah in njegovem povpraševanju takoj presodil, da bi utegnil biti ta tujec šolski nadzornik. Radevolje mu je povedal, kod naj gre, da bo prišel do šole. Nadzornik seveda ni mogel vedeti, da mu je pokazal prekanjenec najdaljšo pot, ki si jo je bil v hipu sploh mogel izmisliti, dočim je sam jadrno stekel po bliž-

njici in dospel res pred nadzornikom do šole. Mladi človek je bil namreč vaški učitelj sam.

V tem pa je prišel tudi že nadzornik. Učitelj se mu je globoko priklonil in mu prijazno ponudil stol. Toda nadzornik, kakor bi tega niti ne opazil, vpraša iznenada učitelja:

»Ali se nisva midva že videla, na vasi pred gostilno?«

»Nemogoče, gospod nadzornik! Morali ste videti mojega brata!«

»No, čujte, ta sličnost!« se je čudil nadzornik.

»Da, podobna sva si, ko jajce jajcu, gospod nadzornik,« je rekel učitelj. Nadzornikovo vprašanje mu je prišlo sicer nepričakovano, vendar ga ni preveč zmedlo.

Odšla sta v razred in učitelj je začel spraševati prirodoznanje. Vzel je palico in pokazal z njo sliko opice na steni.

»Kako se imenuje ta žival?«

Vsi otroci dvignejo roke in se delajo, kakor bi hoteli vsi naenkrat odgovoriti. Učitelj pa pokliče majhnega dečka, rekoč mu, naj opiše žival. Na veliko nadzornikovo zadovoljstvo, pa tudi začudenje, stori to fant hitro in brez napake.

Sedaj pokaže učitelj na slona. Spet se javi ves razred. In kakor prvič, izbere učitelj tudi sedaj enega izmed učencev, ki opiše slona tako, kakor bi tega ne mogel narediti bolje niti sam nadzornik, ki se čudi bolj in bolj.

In tako gre dalje. Čim zastavi učitelj vprašanje, zlete kvišku roke vsega razreda. Slednjič se je pa zazdela nadzorniku reč vendarle malo sumljiva. Gre in pokaže na neko drugo žival na steni. Spet so vse roke v zraku. Nadzornik pa pokliče najbližjega učenca, rekoč mu, naj opiše žival. Toda čudo: dečko ne bev ne mev!

»Ha, vidite! Ne zna!« se obrne nadzornik k učitelju.

»Dovolite, gospod nadzornik, da sprašujem jaz sam,« poprosi učitelj.

»Naj bo!«

Učitelj pokaže novo žival, vse roke kvišku, vprašan spet neki učenec, ki odgovarja, kakor bi bral iz knjige. Tako je šlo naprej: nadzornik ni dobil na svoja vprašanja nobenega odgovora, pri učitelju pa je šlo ko po vrvcu.

Po šoli je odšel nadzornik v gostilno na kosilo, premišljuje medpotoma o tem ne- navadnem slučaju, da znaajo odgovarjati otroci na učiteljeva vprašanja, na njegova pa ne.

V tem se pripodi mimo gostilne nekaj učencev. Nadzornik se nečesa domisli, pokliče jih k sebi in da vsakemu po nekaj par. Nato jih vpraša:

»Čujte dečki, kako to, da ste znali odgovoriti na vsako učiteljevo vprašanje, na moje pa niti besede? Ali se me bojite?«

»Ne bojimo se vas,« je odgovoril najpogumnejši, »toda vi ne znate spraševati.«

»Kako to,« se začudi nadzornik.

»Vidite, gospod učitelj nam je naiožil vsakemu po eno vprašanje, ki smo se ga morali naučiti, tako da zna vsak učenec odgovoriti samo na vprašanje, ki mu ga je bil dal gospod učitelj. Potem nam je naročil, da moramo na njegova vprašanja dvigniti vsi roke, ako je pri spraševanju navzoč kak tujec. Vsi desno roko, samo tisti, ki zna odgovoriti na stavljeno vprašanje, naj dvigne levo roko. In tega je potem vprašal. Toda vi, gospod nadzornik, niste pazili, kdo je dvignil levo roko, pa ste vedno vprašali takega, ki ni znal.«

»Z Bogom, dečki!« je dejal nadzornik in začel globoko razmišljevati o skrivnostih in tajnah, ki vladajo svet...

Po »Omladini«, hrv. dij. listu.

Malo drugače.

Profesor: »Kako je bilo ime slavnemu Telemahovemu učitelju in spremljevalcu?«

Dijak (sin mehanika): »Monter!«

Pogovor.

»Prijatelj, menda kadiš ,egiptovske'?«

»Zakaj?«

»Ker tako piramidalno smrdi!«

Rešitev ugank iz 7.—8. številke.

Križaljka. Vodoravno: 3. vino, 5. alfa, 7. oko, 9. sin, 11. jesen, 13. rum, 15. ski, 16. oje, 18. las, 19. vrt, 21. Ana, 24. Ida, 25. Nab, 26. stena, 28. sto, 30. Ulm, 31. dolg, 32. štor. — Navpično: 1. lvo, 2. pas, 4. noj, 6. lan, 8. kura, 10. Izis, 12. sij, 14. malha, 15. satan, 16. osa, 17. Eva, 20. Fiat, 22. Noe, 23. Abel, 26. sol, 27. alt, 29. oda, 30. ura.

Stopnice. 1—2: kolo, 2—3: lopa, 3—4: para, 4—5: rama, 5—6: mati, 6—7: Tisa, 7—8: saje, 8—9: jeza, 9—11: zabela, 11—12: lava, 12—13: vaja, 13—14: jasa, 14—15: salo, 15—16: loka, 16—17: kaša, 17—18: šala, 18—19: Laba.

Magični kot.

p e r o
e n o t a
r o p o t
o t o k a r
a t a
r

Križaljko in Magični kot so rešili prav: Kraigher Nada, Petrič Ernst, Podlimšek Franci, Trampuš Franc, vsi iz Ljubljane, Škulj Joško, Št. Vid n. Lj., Trkman Andrej, Dolenji Logatec, Hvala Mihaela, Št. Rupert na Dol., Sedmošolci v Stični, France Modrinjak, Maribor, in Mak Ivan, Sv. Jurij ob Taboru.

Samo Križaljko sta rešila: M. Novak, Ljubljana, in Hajdič Adam, M. Sobota.

Stopnic ni rešil nihče prav, ne po izbiri in ne po razvrstitvi besed in tako nismo mogli tudi nikomur prisoditi nagrade.

Ugankar želi vsem reševalcem in prijateljem ugank vesele počitnice in jih prijazno vabi v svoj krog za prihodnje leto!

Razpis nagrad.

Kakor letos bo prinašal »Mentor« tudi v prihodnjem letu prispevke iz dijaških vrst. Da bo izbira čim večja, razpisuje uredništvo s tem tri nagrade po 50 dinarjev za najboljše dijaške doneske, in sicer za:

1. eno pesem,
2. eno kratko povest ali črtico,
3. en potopis (ne preobširen).

Vsi doneski bodo objavljeni v »Mentorju«. Pesmi in povestice oziroma črtice morajo biti poslane uredništvu (Ljubljana, Miklošičeva c 7) do 1. septembra 1927, potopisi pa do 30. septembra 1927. Rokopisi naj nosijo samo psevdonim. Pravi pisatelj naslov naj bo rokopisu priložen v posebni zaprti kuverti.

Uredništvo »Mentorja«.

Ob zaključku.

S to številko zaključuje »Mentor« svoj 14. letnik. Skromno, zato pa tembolj prisrčno in iskreno se zahvaljuje urednik vsem cenjenim sodelavcem in sodelavnicam za njihovo požrtvovalno sodelovanje pri listu. S svojimi tako lepimi kakor koristnimi prispevki so pripomogli vse bolj kakor urednik, da se »Mentorju« ni treba sramovati svojih vrstnikov pri tujih narodih. Urednik goji nado, da bodo vsi sodelavci in sodelavnice ostali listu zvesti tudi v bodočem letu, in da se jim bodo pridružili še novi, tako da bo mogel »Mentor« tudi za naprej vršiti svojo lepo nalogo čim uspešneje.

List, tudi »Mentor« tako, pa ni odvisen samo od ustvarjajočih sodelavcev, temveč tudi od branja in učenosti željnih naročnikov in naročnic. Kako pa je bilo s temi? Naj sledi majhna razpredelnica:

	Ljubljana mesto	Ostala ljubl. oblast	Maribor mesto	Ostala marib. oblast	Ostala Jugosla- vija	Inozem- stvo	Skupaj
Dijaki	203	248 ¹⁾	56	164 ²⁾	5	18	694
Profesorji in učitelji . .	44	17	10	6	3	—	80
Duhovniki	41	93	19	115	13	1	282
Drugi umski delavci . .	64	36	11	24	12	1	148
Razni	17	26	1	4	3	1	52
Zavodi, knjižn., v zameno	35	29	11	13	6	8	102
Skupaj	404	449	108	326	42	29	1358

¹⁾ Od teh št. Vid nad Ljubljano: 147, Škofja Loka: 32, Novo mesto: 29, Kranj: 10, Kočevje: 5 itd.

²⁾ Od teh Murska Sobota: 125, Ptuj: 20, Celje: 8, Brežice: 3 itd.

Kaj bi dejali ob njej. Človek jo gleda in ne ve, ali naj bi je bil vesel ali žalosten, nazadnje pa mora vendarle reči: Bilo bi lahko bolje! Predvsem dijaki! Ob silni množici dijakov in dijakinj, ki obiskujejo naše srednje šole, je bilo pričakovati vsekakor več naročnikov. Posebno še, če odštejemo kraje, kjer presega število naročnikov res vsako pričakovanje, kakor št. Vid in Murska Sobota. Prisrčna hvala gospodom, ki so se potrudili, da se je list na njihovih zavodih tako razširil. Pa kljub vsemu tudi glede ostalih krajev ni, da bi človek obupoval. Saj smo šele na pričetku. Pomalem bo vse bolje in bolje.

Za konec samo še to: Prva številka novega letnika izide septembra t. l. Prosimo vse naročnike in prijatelje, naj ostanejo listu zvesti tudi za naprej in naj ga širijo ter mu pridobivajo novih naročnikov, kjer le morejo.

Vesele počitnice!

Uredništvo.

čakovali smo od njega več. Zdi se, da je dr. Vidmar podcenjeval važnost teoretičnih priprav za turnir newyorškega tipa. Niemcovič je bil na koncu močnejši in tako je dr. Vidmar zaostal za njim za $\frac{1}{2}$ točke in dosegel le 4. mesto. Spielmann je dosegel z 40% ali 8 točkami peto in Marschall z 30% ali 6 točkami šesto in zadnje mesto na tem turnirju. Spielmann je po Schlechterovi dunajski šoli pridno remiziral, vendar v dobrih pozicijah, Marschall je pa »maršalno pacal«, tako da so njegove, tudi remis-partije kvalitativno jako slabe.

Na tem turnirju je bilo prodanih 20.000 vstopnic po 1 do 3 dolarje; turnir je torej v gnotnem oziru dobro uspel. »Šahovski glasnik« piše o Capablanci, da so Kubanci nanj silno ponosni in pravijo, da je on razširil ime svoje domovine po vsem svetu in tako rekoč »postavil Kubo na zemljevid«. Končno pa šaljivo pristavlja, da je to vse lepo, vendar so mnjenja, da bi moral Capablanca svojo plačo (5000 dolarjev), katero prejema od kubanske vlade, deliti z znamenitimi kuba-cigarami bivše avstrijske tobačne režije.

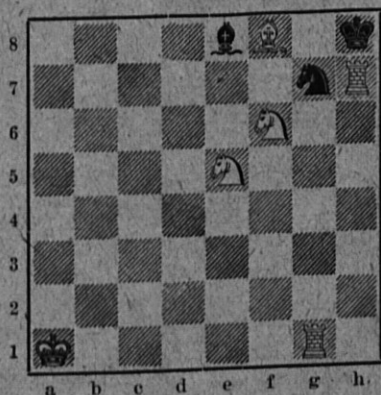
Šahovske trobtinice.

Jugoslovanski šahovski savez v Zagrebu bo z okrožnico priporočal vsem ravnateljstvom srednjih šol, da pomagajo ustanavljati dijaške šahovske sekcije in društva na svojih zavodih. Pozneje se bo osnoval tudi »Djački šahovski savez«.

Iz Novega mesta in z Vrhnike smo prejeli poročilo, da sta se v gornjih dveh mestih ustanovila šahovska kluba, v katerih so včlanjeni tudi dijaki. Prosimo, poročajte še iz ostalih krajev, kje in kako se razvijajo dijaške šahovske organizacije v Sloveniji. »Mentor« bo s svojo šahovsko rubriko propagiral med dijaštvom šahovsko idejo.

Problem št. 7.

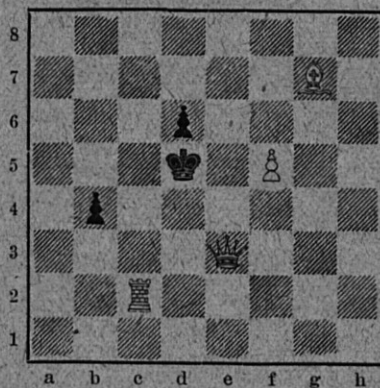
Tropoteznik iz neobjavljenih problemov X.Y.
Črni: Kb8, Th7, Sg7 in Le8, 4 figure.

Beli: Ka1, Se5, Sf6, Lf8 in Tg1; 5 figur.
Mat v treh potezah.

Problem št. 8.

Tropoteznik od J. B. (Indijska ideja).
Črni: Kd5, pešca na b4 in d6; 3 figure.

Beli: Ke3, Tc2, Lg7 in pešec na f5; štiri figure.

Mat v treh potezah

Rešitev problemov in imena rešilcev objavimo vedno v drugi naslednji številki tako da je za reševanje vedno dovolj časa.

Rešitev problemov:

Dvopoteznik šte. 3:

1. f7 — f8 T Kh7 — h6
2. Tf8 — h8 +

Dvopoteznik šte. 4:

1. Df3 — h3 Kd4 — e4
2. Tc2 — c4 +

Pravilno so rešili gornja dva dvopoteznika: St. Hribar, stud. iur., Lj., Lud. Nemecz, Murska Sobota, Jožef Varga, stud., Lj., Joža Gregorič, stud., Kočevje, Hugon Vehovec, stud. phil., Lj., Ivan Modic, stud., Lj., Leop. Govekar, kaplan v Križah na Gor. in problem šte. 3 je pravilno rešil tudi Slavko Tršinar, stud., Lj. Rešitve ostalih rešilcev so nepravilne.

*

Listnica urednika šahovske rubrike.

Ob zaključku šolskega leta se vsem p. n. šahistom, ki so na katerikoli način, bodisi z nasveti ali sodelovanjem pomagali pri naši rubriki prav lepo zahvaljujem in jih prosim, da ostanejo zvesti tej rubriki tudi še v bodoče. Da dobim celoten pregled kritike o »Mentorjevi« šahovski rubriki, prosim tem potem vse naročnike in čitatelje »Mentorja«, ki se zanimajo za rubriko, da mi tekom počitnic odgovore po dopisnici na sledeča tri vprašanja: 1. Ali je bila rubrika v letošnjem letu urejevana po Vašem okusu? 2. V katerem pogledu naj bi se rubrika spopolnila? 3. Kaj nam svetujete v svrhu propagande šahovske ideje med dijaštvom, kar bi lahko »Mentor« z uspehom vršil? — Po dobljenih odgovorih bom skušal v bodoče usmeriti pot, ki naj jo nadaljuje naša rubrika. Pri dobivajte novih naročnikov za »Mentorja«!

S šahovskim pozdravom in nasvidenje prihodnje leto.

S to številko smo pričeli s problemi tropoteznikov. Za uvod v studij šahovskih problemov bomo prihodnje leto objavili razpravo, ki bo posebno začetnikom dobrodošla. Problemi tvorijo v šahovski literaturi poglavje popolnoma zase in nimajo prav nikake zveze s praktično stranjo šahovske igre. Zato je treba poznati vse tozadevne pogoje za kombiniranje problemov. Problem je šahovska umetnost in poezija šahovske igre. Z reševanjem teh se bistri duh in oživlja bogata domišljija. Prihodnje leto bo uredništvo »Mentorja« razpisalo na reševalce naših problemov nagrade, da s temi bolj pozivimo tudi to stran šahovske igre.

Vse dopise v zadevi šaha pošiljajte na naslov: Bogo Pleničar, bančni uradnik, Ljubljana, Miklošičeva 10.

Dijaške čepice

domačega izdelka
po najnižjih cenah
priporoča

ELIGIJ EBER

krznar v Ljubljani
Kongresni trg št. 7

Pri večjem nakupu popust!

Nova založba

r. z. z o. z.

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG

priporoča
dijakom in njih staršem
bogato izbiro

vsakršnih šolskih in pisarniških
potrebščin, vse knjige za šole,
leposlovne knjige, pisalne in ri-
sane orodje itd.

Ako naroča več dijakov skupaj,
jim Nova založba daje primeren
popust.

Nova založba opozarja dijake zlasti na
zanje znižane cene sledečih knjig:

Cankar, PODOBE IZ SANJ, broširan
izvod 8 Din, vezan 13 Din;
Majcen, KASIJ, izvod 6 Din;
Mole, TRISTIA EX SIBERIA, 6 Din

Najboljše!

Franc Pavlin

LJUBLJANA

Najcenejše!

Centrala: GRADISČE 3 Podružnici: BORŠTNIK, TRG 4
TRG TABOR 4

Manufaktura — Specerija s kolonialnim blagom — Galanterija

VSEBINA: Sempronij Tiro: Iz dnevnika starega profesorja. (Konec.) — Trentar: Spomini na dr. Jan. Ev. Kreka. (Konec.) — Radešček: Med Malisori. (Konec.) — Vidovdanska proslava. — Steska: Ob dvestoletnici slovenske pratike. — Fajsov: Majska noč. — V.: G. K. Chesterton. — Fanič E.: »Z odprtimi očmi in radostnim srcem.« — I. D.: Majniški izlet na mejo treh držav. — Langerholz: Katalog, + Delo najmlajših: Najlepši dan mojih zadnjih počitnic. — Naši pomenki. — Mali obzornik. — Važne knjige. — Malo za šalo, malo za res. — Razpis nagrad. — Ob zaključku. — Na ovoju: Šah. — Kazalo.

»Mentor« izhaja desetkrat med šolskim letom. Urejuje ga Blaž Poznič, izdaja in zanj odgovarja dr. Ant. Kodrè. — Tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel Čeč). — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Naročnina za dijake, ki list naročajo na skupne naslove, Din 30—, za nedijake Din 40—. Plačuje se naprej. — Posamezna številka Din 4—. Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.